Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliserings-projekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

VESTJYDSKE FORTÆLLERE

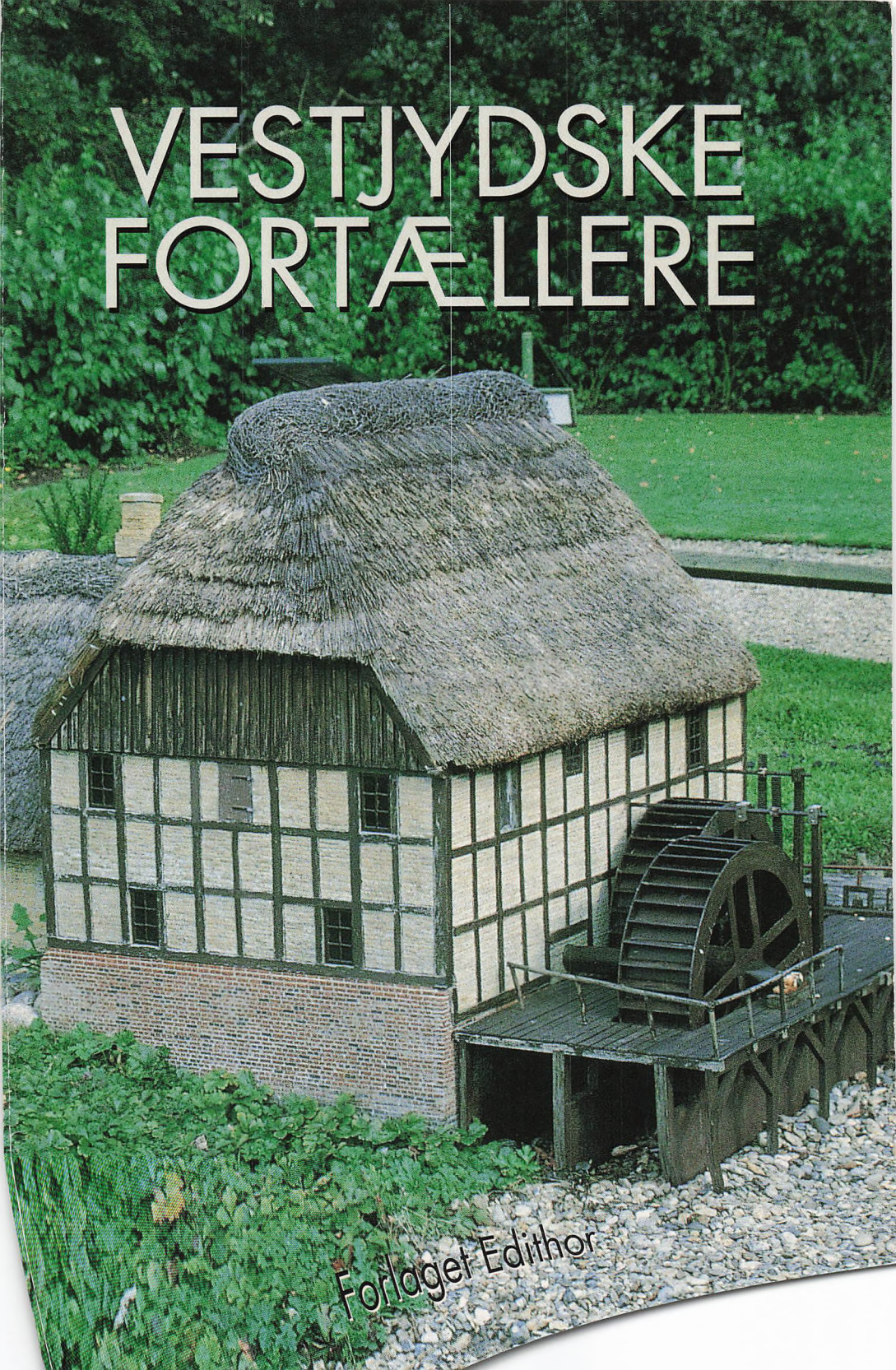

Forlaget Edithor

VESTJYDSKE FORTÆLLERE

Vestjydske fortællere 2000

Redaktion: Thyge Clausen & Jørgen Thomsen

Omslag: "Vandmøllen i Nørreholm" fra Minibyen, Varde
Foto: Preben Palle

Sats og tryk: P. E. offset & reklame A/S

ISBN 87-984273-5-0

Forlaget Edithor
Tømrervej 9
6800 Varde
Tlf. 76 95 17 17

Indholdsfortegnelse

Forord 7

Varde Miniby 9
Preben Palle, Varde

Tårnets øje 15
Hans Tyrrestrup, Thorstrup

En skriverkarls bekendelser 19
Redaktør Flemming Vestergaard, Varde

Det stråtækte hus i Minibyen 35
Jørgen Thomsen, Varde

Tingene var mere enkle 40
Maren Haulrig Lorentzen, Vinding

Livet mellem Bjerremose og Paradiset 45
Borgmester Kaj Nielsen, Varde

Humor og arbejdsglæde 53
Speciallæge Margot Bøving, Varde

Et lærerpar fra den vestjydske skoleordning 1916 75
Karen Christensen, Varde, tidligere Frisvad Møllegård

Mit andet liv som amatørmusiker 81
Leif Hansen, Varde

En Varde-drengs spændende liv 95
Fortalt af hans barnebarn, Anne Sofie Mørk Puggaard (13 år).
Efterskrift ved Jens Østergaard, Varde

Fodboldstøvler for 12 kyllinger 105
Hans Sigfred Knudsen, Billum

Vestjyde på godt og ondt 109
Bodil Sørensen, Varde

Røverkjælder 112
Poul Vestergaard, Varde

Drømmen om Amerika 119
Holger Pedersen, Nørre Nebel

Min tid som kommunal ansat og tilværelsen derefter 129
Bent Juhler, Varde

Gode oplevelser på vejen i Ho 139
Tekst, tegning og foto: Olaf Bak, Bramming

Vi som går køkkenvejen 143
Marie Lamps erindringer ved Karen Magda Larsen, Varde

Heste spiser man da 147
Redaktør Lone Wiil, Hjerting

Forord

Da man udsendte første udgave af Vestjyder fortællere i 1965, havde man næppe forestillet sig at årbogen skulle opleve år 2000.

Men resultatet af Varde Lion Clubs initiativ viste en forbløffende livskraft. At udgivelsen i 1993 overgik til PE offset & reklame blev markeret med en justering af titlen til Vestjydske Fortællere uden at konceptet blev ændret. Bogen er stadig sig selv - og stadig en fast tradition ved julebordet i Vestjylland og langt videre.

Og i disse år hvor vi skal forholde os til globalisering, til vældige forandringer, opbrud på utallige områder, er behovet for at kunne fastholde vor danske identitet mere påtrængende end nogensinde. Godt derfor at også denne udgaves bidragsydere med deres både muntre og spændende historier kan glæde læserne ved at kaste nyt lys over vort folkelige og historiske fællesskab, et udsyn med vestjydsk horisont.

Varde Miniby

Af Preben Palle, Varde

Ved en indsats fra en række af byens borgere, har Varde By, i løbet af de sidste 35 år, fået en turistattraktion af ganske særligt karat. En miniby, en model af Varde Købstad, som den så ud omkring midten af 1800-tallet.

Set med historiske øjne kan Varde By spores helt tilbage til vikingetiden, og dog er der ikke ret mange virkelig gamle bygninger i byen. Det skyldes den uheldige omstændighed, at to store brande, den ene sidst i 1700-tallet den anden i 1821, lagde næsten hele byen i aske. Derefter måtte man ikke, indenfor byens porte bygge med bindingsværk eller med stråtag.

Da Varde Håndværkerforening i 1965 fejrede sit 100 års jubilæum besluttede medlemmerne at festligholde dette ved at bygge en model i størrelsesforholdet 1:10 af Sct. Nicolaj Kirke, der blev nedbrudt i 1809, den var ifølge de gamle protokoller på det tidspunkt meget brøstfældig. Forinden havde byens vise råd dog overvejet om bygningen kunne bruges som tugt- og forbedringshus, og man fik bevaret tegninger og beskrivelser af kirken. En del af materialerne fra Sct. Nicolaj blev brugt til at udvide Sct. Jacobi, byens anden kirke.

Modellen af Sct. Nicolaj er således Minibyens første hus, Minibyens historie regnes da også fra 1965. Modellen var resultatet af 2000 timers arbejde med 23.000 mini-munkesten og 16.000 mini-tagsten.

Dog skal vi en tak længere tilbage, for i anledning af den store Vestjydske Udstilling i 1926 byggede man "Det lille Hus" i Arnbjerg, og selvom det ikke står i Minibyen og ikke har noget forbillede, i modsætning til Minibyens huse, så var der både arkitekt, murer- og tømrermester på.

Inspireret af Sct. Nicolaj tog nogle af byens borgere tanken om en

< *Frk. Rosenørn - Teilmanns hus bag Storegade 24.*
Nedrevet 1833. Opført i 1871 som asyl af Nørholms ejerinde.
Foto: Preben Palle.

miniby op, lagde retningslinierne med størrelsesforholdet 1 til 10, og at minibyens huse skulle bestå af modeller af huse, der havde stået i Varde omkring midten af 1800-tallet. Muret op af rigtige små mursten og tækket med rigtige små teglsten.

Grundlaget skulle være fotos, malerier og ikke mindst protokollerne over brandtaksationerne. Sidstnævnte rummer nemlig oplysninger om ejerforhold, byggeår, husenes dimensioner i alen, fod og tommer, deres indretning, byggematerialerne og antallet af "fag", der angiver placeringen af døre og vinduer.

Med disse oplysninger kan minibyens "arkitekt" udføre en tegning af det hus, der skal laves en model af, og så kan minimurerne gå i gang i deres værksted.

Men først skal de have mursten, i titusindvis, og dem laver de selv. Leret hertil kommer fra Sønderskov Teglværk. Murstenene, og for øvrigt også teglstenene, laves efter samme princip som en medisterpølse; via en stor kødhakker og et pølsehorn med den rigtige form presses stenene ud som en streng på et stykke papir. Derefter deles strengen op så stenene får den størrelse som mursten og teglsten nu engang skal have. Rygningsstenene formes over et kosteskaft.

Den første tørring foregår under en infrarød lampe. Så kan stenene pakkes i papkasser, der i størrelse passer til fire almindelige mursten, de sendes til teglværket, hvor de brændes som rigtige mursten i teglværkets normale produktion. Efter rensning for grater og knaster kan minimurerne tage fat.

Fundamentet er en solid cementplatform, for når huset er færdigt skal det nemlig transporteres og det er tungt, somme tider flere tons, det foregår som regel med en gaffeltruck eller på speciel blokvogn. Kærnen i hvert hus er sten af gasbeton, der støtter ydermurene og bærer taget.

Det er mange tusinde sten der indgår i et hus, ligeså mange som i et rigtigt hus, det er et præcisionsarbejde at mure op med de små mursten. Det kræver omhu og tålmodighed af sin udøver. Forbandtet skal være rigtigt, det hele skal være i lod og vatter. Skabeloner af træ sættes ind, hvor der skal være døre og vinduer.

Døre og vinduer er et kapitel for sig. De første blev lavet af træ, men det viste sig hurtigt at de kun kunne holde et år eller to, og det var ikke godt. Nogle formere på Staalværket støbte en række døre og

vinduer i en legering af bly og tin, det var langt bedre. Hen ad vejen har man fundet ud af at lave dem i blyplade med karmene i aluminium. Når de er forsynet med håndtag og hængsler og malet på den rigtige måde er virkningen forbløffende. Andre detaljer kommer til for at give indtryk af en helhed.

Sådan en detalje er f. eks lysekronerne i Sct. Jacobi Kirke. To pensionister så, at der på hver flaske KIJAFA kirsebærvin var bundet et lille "vinglas" i messing, og at det kunne bruges som lysestage i miniudgave. Problemet med at få dem i tilstrækkeligt antal, de skulle bruge 64 i alt til de fire lysekroner i kirken, blev løst ved en henvendelse til fabrikken. Det gav pote og resultatet blev nogle meget fine lysekroner til kirken, men man skal helt ned på knæ for at se dem ind gennem vinduerne. Prøv at se efter dem, de hænger derinde. Murerarbejdet på Sct. Jacobi Kirke er en enkelt minimurers værk, det tog 5 år.

Men det vil nok være forkert at trække enkelte af bygningerne frem, der er ganske enkelt for mange, det vil blive en lang liste.

Sct. Nicolaj stod i Arnbjerg i ensom mæjestæt, men allerede i 1967-68 kom der syv nye huse til, Toldboden, den gamle degnebolig på Kirkepladsen, Sillasens hus på Torvet og de fire bomhuse. Det var begyndelsen. Siden er det gået slag i slag.

Minimurerne har gennem årene været en blandet flok, håndværkere og mænd af alle mulige professioner, såvel aktive men nok mest pensionister og efterlønnere med en fortid i alle former for levebrød. Det der binder dem sammen er det sociale samvær og en følelse af at skabe noget, der kommer til at stå mange år frem i tiden. De får ikke en krone for det de laver, men de får noget helt andet, der ikke kan gøres op i penge.

De møder tidligt om morgenen og slutter ved elleve-halvtolvtiden. Ind imellem er der blevet tid til arbejdet med husene, tid til en øl eller en kop kaffe, måske en lille swot og et slag kort. Der er ingen kvinder imellem, men mon ikke der til en vis grad står kvinder bag, uden deres samtykke kom manden måske ikke afsted.

En gang eller to om året er der udflugter til forskellige steder, her er konerne med, og det er fornøjelige sammenkomster. Ved den årlige sæsonåbning af Minibyen er kommunen vært ved et arrangement i Arnbjerg. En julefrokost bliver det også til.

På mærkelig vis har antallet af minimurere været ret konstant. Der er kommet nye til erstatning for dem som af naturlige årsager er holdt op, men det er næsten altid folk, der har passeret den modne alder. Den fælles interesse holder dem i gang, og de krav de stiller til arbejdets kvalitet er ikke til at pege fingre af.

Når husene har stået i Minibyen i måske 20 eller 30 år, må de ligesom rigtige huse have et eftersyn. Er det en mindre omgang kan det foregå i selve Minibyen, ellers må de ind på værkstedet, og der har minihusene den fordel, at de kan transporteres. Der skal måske nyt tag på, nye vinduer og døre, eller de gamle bliver malet op. Det er en helt naturlig proces, hvis omfang vil øges i takt med antallet af huse og efterhånden som årene går.

Kommunen har folk der holder selve Minibyen ren og pæn, med små bonzai-træer, der i størrelse passer til husene. Det er alt sammen med til at give et godt indtryk på de besøgende, dem har der været nogle stykker af. Det varierer fra år til år afhængig af det danske sommervejr.

Ved Dronningens besøg i Varde i 1992, hvor hun helt naturligt også blev vist rundt i minibyen, da udeblev den kendte dronninge-effekt ikke. 48.087 gæster besøgte Minibyen det følgende år. Mere end en halv million har, indtil nu, besøgt Varde Miniby, det tal blev passeret for omkring 5 år siden.

Stubmøllen stod på Varde Nørremark, blev senere flyttet til Brørup. I 1930 blev den genopstillet i "Den gamle By" i Århus. Minibyens model blev opstillet i 1969.

Her var der ingen problemer med oplysninger om forbilledet.

I den netop forgangne vinter har minimurerne bygget en ny udgave af Sillasens Hus, det nuværende turistbureau. Det er fast monteret på en trailer, sponsoreret af to pengeinstitutter i byen. Modellen, der har mange fine detaljer, skal bruges til reklameformål og lader sig nemt transportere på traileren.

Minibyen består nu af omkring 270 huse, der er bygget i løbet af 35 år. Tager man lommeregneren i brug giver det et gennemsnit på 7,7 hus pr år. Det er ganske imponerende.

I mange år havde minimurerne deres værksted i kælderen under det tidligere soldaterhjem i Slotsgade, men nu er det flyttet til Industrigården mellem Vestergade og Vestervold.

Andre byer har taget ideen op, og søger råd og vejledning i Varde. Danske byer men også fra Norge, Sverige og Tyskland har der været besøgende for at se hvad minimurerne her i Varde har skabt, og hvordan de har skabt det.

Minimurer Alfred Hansen ved arbejdet.

Tårnets øje

Af Hans Tyrrestrup, Thorstrup

Den sidste dag i juni i det første år i det nye årtusinde var mærkelig. Det blæste lidt fra vest, himlen var let grå, jeg havde været afsondret i atelieret og alt virkede almindeligt. Så måske det var tilfældets øjeblik: Jeg gik ind i tårnet.

I snart en halv menneskealder havde tårnet i Thorstrup været den kunstneriske nøgle til mit maler- og digterskab. Måske der endda var tale om en hel menneskealder, idet jeg som Esbjergspejderdreng under et turneringsløb i Nørholmområdet skulle måle det hvide tårns højde. Hvordan vi ved hjælp af vinkler og formler nåede et resultat fortaber sig, det er jo jordisk regneri. Tårnets tanke er at stræbe mod himlen og derfor i sig selv indledningen til en uendelig, ideel bevægelse.

Som et arketypisk billede på forbindelsen mellem før og nu skabte dette enkle og stærke tårn således også forbindelse i min private historie; det blev min nabo, mit motiv og min mystik.

I en klar kunstnerisk form, som fortæller om menneskets behov for at billedliggøre basale begreber, minder værkets sort-hvide udtryk om tilværelsens begyndelse og slutning – og hvad der ligger imellem, nu. Med et flot formet spil, som indeholder kunstens æstetiske grundelementer – det hvide tårns hvide rektangel, toppens mørkere pyramide og vinduets grå halvbue – står tårnet som en gigantisk kulturskulptur i naturens store udstillingsrum.[1]

I dets ydre har jeg spejlet min tilværelse, men har aldrig været inde i det. I forskellige epoker har oplevelser og stemninger ladet sig udtrykke gennem tårnet. I dialogen med det er mit særlige tårnsprog opstået, blevet til billeder og digte. Tårnet har holdt øje med mig.

< *Tårnet i Thorstrup.*

Det er blevet til mange tårntemavariationer. Fra ungdommens københavnske debutudstilling, Turris Humana, (det menneskelige tårn), over elfenbenstårnenes tid til atelierfranske Babelstårne (tours babyliques). Sisyfostårne, Johannes Jørgensentårne, frie tårne, fallostårne, fyrtårne, musikalske tårne, Washingtontårne etc., alle er de derivater af Thorstruptårnet. Det seende tårn.

Uden at jeg har været inde i det, har det bragt mig ud i verden. Som gengæld har jeg vist det og fortalt om det i Rom, London, Dublin, Maryland, Paris, Jerusalem, Riga, Hannover, Der forenede Arabiske Emirater, Sydkorea, Edinburgh, Reims, Helsinki. Royale, diplomater, seere, lyttere, læsere, presse og kiggere har engageret sig i tårnet. Det har gjort mig til ambassadør på kunstens klode, det ydre.

At trænge indenfor murene er imidlertid en ganske anden og vovelig sag.[2] Via litteraturens store erfaring ved jeg, at det er et risikabelt forehavende at ville bryde magien, miste uskylden, måske se sig selv i afsløringens spejl. At trænge ind i det allerhelligste måske ingenting. Tårnets øje.

Charles Baudelaire skriver, at "mysteriet, savnet er et af det skønnes kendetegn"[3], så hvorfor udsætte sig for frustrationens fare ved at overskride fiktionen og gå ind i faktionen? I et notat om *havet*, som jeg for illustrationens skyld ændrer til *tårnet*, lyder det:"Hvorfor er synet af tårnet så uendeligt, så evigt dragende? – Fordi tårnet får os til på samme tid at tænke på uendeligheden og bevægelsen. Få måleenheder udgør for mennesket det uendeliges omkreds. En diminutiv uendelighed. Men hvad gør det, når det er nok til at vække tanken om den fuldkomne uendelighed? Få måleenheder af levende tårn er tilstrækkelige til at skænke den højeste skønhedsforestilling, som kan forundes mennesket her på dets kortvarige bopæl."[3] Har jeg mod til at overtræde denne romantiske lov og tårnets tærskel?

I nysgerrighedens situation og med den søgendes tvivl føler jeg mig som en af Peter Seebergs spioner, der vil trænge ind i virkeligheden med fare for fald.

Alligevel bliver kunsten igen den svargivende. I Seebergs Fugls Føde omtales oprindelighedens tænkning som "tårne, hvor man hvilte ud og overså den konkrete verden", "mægtige hvilepunkter", som imidlertid ikke må forveksles med selve kernen i tilværelsen.[4]

Fra mit atelier ser jeg tårnet i øjet og træder ind.

"Towers and Venus", 1998.
Tilhører The Royal Danish Embassy, Washington, DC.

Noter

1 *Hans Tyrrestrup – mellem tårn og kuppel*, p. 13, Jelling Bogtrykkeri 1994, (udsolgt).
2 Hans Tyrrestrups universitetsspeciale var *Henri Nathansen som instruktør og dramaturg*. Ideen til *Tårnets øje* er opstået under Jerusalemophold, sommer 2000.
3 Charles Baudelaire: *Dagbøger*, pp. 32 og 88, Gyldendals Uglebøger 1967.
4 Marianne Juhl: Peter Seeberg, *En monografi*, p. 87, Gyldendal, 1999.

Jvf. www.thorstrup.dk.

Min debut som TV-interviewer var ikke nogen stor succes. Jeg var rystende nervøs, og havde god grund til at være det!

Redaktør Johs. A. Jensen var min læremester i Varde. Jeg har aldrig mødt nogen, der kunne skrive så hurtigt på maskine, som Jensen! I baggrunden min kære hustru Nethe. Billedet er fra den reception, der markede min overtagelse af jobbet som lokalredaktør i Varde mange år senere.

En skriverkarls bekendelser

Ungdommelige oplevelser som journalist i Varde 1960'erne og 70'erne

Af redaktør Flemming Vestergaard, Varde

Da jeg var dreng i den lille stationsby Lem mellem Skjern og Ringkøbing, var Varde bare byen, man kørte igennem på vej til fodbold i Esbjerg. Det var først i 60'erne, hvor fodbold betød alt for en bette knægt i en by uden ret mange andre fritidstilbud. Og Esbjerg var på fodboldfronten hele Vestjyllands stolthed, og sådan cirka hver anden weekend tog vi fodbold-bussen til EfB's hjemmekampe og så helte som Jens Peter Hansen, Erik Gaardhøje og Knud Clausen. På vejen til det forjættede land kørte vi igennem Varde, hvor det var de - efter datidens målestok - store boligblokke på Ringkøbingvej, der gjorde størst indtryk på mig. Sådan nogle huse havde vi godt nok ikke i Lem.

Den 15. august I 1966 var jeg igen i Varde - i et helt andet ærinde. Den dag startede jeg som journalistelev på Vestkysten i Nygade og passerede på vejen fra stationen Torvet og Varde Banks imposante bygning på hjørnet af Vestergade og Smedegade. Jeg var imponeret og så et ganske andet Varde end busturen gennem Storegade havde vist mig.

Jeg kan takke nu afdøde redaktør Axel Søndergaard på Vestkysten i Skjern for, at jeg kom til Varde. Allerede i folkeskolen drømte jeg om at blive journalist, men mine forældre mente nu nok, jeg burde tage en rigtig uddannelse først! De opfattede journalister som lettere anløbne, fordrukne og i hvert fald utroværdige. Senere blev deres opfattelse af journalistskanden blødt lidt op. Jeg begyndte af skrive referater fra Lem Boldklub og sendte lange, følelsesladede beretnin-

ger til Vestkysten i Skjern. For mig var der umådelig megen drama at hente i en serie 3 kamp mellem Lem og Kølkær. Referaterne var måske nok lidt ubehjælpsomme, men skrevet med hjertet - i en sådan grad af Axel Søndergaard og redaktionens "sportschef" Asta Thomsen Jensen mente, jeg måske nok kunne klare mig som skriverkarl. Og da jeg nogle år senere efter et års lærerstudier på seminariet i Herning erkendte, at Folkeskolen og ikke mindst dens børn havde bedst af at undvære mine manglende pædagogiske evner, vendte jeg tilbage til journalistdrømmen. Axel Søndergaard var så venlig at anbefale mig overfor chefredaktør Aage Nielsen, som kort forinden havde afløst legendariske Knud Ree, og da redaktionen i Varde i 1966 akut manglede en elev, ringede lokalredaktør Johs. A. Jensen og tilbød mig jobbet.

Søg og du skal finde

Jeg sagde selvfølgelig ja tak, men anede ikke, hvad jeg gik ind til. Jensen havde under den korte jobsamtale, som vi havde, spurgt, om jeg kunne skrive på maskine. Ork, ja svarede jeg med en sikkerhed uden dækning. Jeg havde da set en skrivemaskine, men især i den første elevtid skrev jeg efter "bibelmetoden" - søg og du skal finde! Modsat redaktør Jensen, der skrev efter tifingersystemet i et rasende tempo. På det punkt har jeg aldrig mødt hans overmand. Til gengæld havde vi på redaktionen den opfattelse, at han egentlig ikke skrev ret meget til avisen - det havde han folk til! Han var sat til at lede og fordele.

Det var nu ikke fordi staben af journalister var så imponerende. Da jeg startede som elev var der allerede en elev, nemlig Jørgen Steens, søn af byens kendte kunstner Peder Steens. Men det var også alt. To elever og en redaktør, som mest tog sig af det overordnede, politiske stof.

Der udviklede sig hurtigt et nært venskab mellem Jørgen Steens og "ham den lille, magre fra Lem", et venskab, der består den dag i dag. Vi holdt sammen, sad lige overfor hinanden og havde kun hinanden, for vi blev ikke lukket ind i varmen hos Johs. A. Jensen. Jeg tror bestemt, han satte pris på den indsats, vi gjorde, men Jensen var den gamle cheftype. Han sad alene i sit lille "glasbur", man skulle gå et trin op, banke på døren og sige De. Omgangsformen- og tonen var formel, for nu at sige det mildt, og Jensen ikke typen, man gik ind og

slog på skulderen og tog en sludder med. Der var redaktionsmøde hver morgen, og det var groft sagt der, vi talte sammen.

Senere fandt jeg ud af, at bag Jensens kølige panser gemte der sig en helt anden person. En kærlig far til tre børn, et selskabsmenneske - sjov, ligefrem og meget social. Når han altså ikke var på job.

Blev indkaldt til CF

Social, det var der også andre på redaktionen der var. Der var tre kontordamer på Varde-redaktionen i min elevtid. Bogholder Ingrid Bundgaard, kontorassistent Tove Nicolaisen og eleven Vera Frøsig, som Jørgen vistnok var uhjælpelig forelsket i, uden det var gengældt. Fru Bundgaard sad skråt overfor os journalister, og jeg fandt hurtigt ud af, at hun kendte Gud og hver mand i byen og på egnen. Hun havde i høj grad også journalistisk flair og er måske den person, der har lært mig mest. Hun var i hvert fald uundværlig for os knægte, og jeg blev også med jævne mellemrum tilbudt et måltid mad i Hans og Ingrids hyggelige lille lejlighed på Ringkøbingvej. Samme Ingrid Bundgaard gik i øvrigt ikke af vejen for en practical joke. Da Jørgen Steens senere blev indkaldt til CF i Haderslev, var jeg netop blevet kasseret som soldat, og da jeg havde pralet længe nok med det, udpønsede de en grusom hævn. Jørgen sendte mig fra det kontor, som han arbejdede ved, en indkaldelse til CF. Jeg skulle møde den 23. december ved grænsen og troede fuldt og fast på brevets ægthed. Først da jeg truede med at gå til forsvarsministeren brød fru Bundgaard sammen og erkendte sin medvirken!

Tove Nicolaisen var den unge, kønne pige på kontoret, og jeg var nok ikke den eneste, der sendte skjulte, længselsfulde blikke efter den "unge fru Nicolaisen". Og som fru Bundgaard tog hun sig af de forhutlede journalistelever. Tonen fra de to damer kunne være rå - men hjertelig. Vi følte os i gode, sikre hænder. Også i den fritid, der ikke var så meget af. Redaktør Jensen havde den grundholdning, at journalistikkens fornemmeste disciplin var referatet. Og den bedste måde at lære det på var at gå til møder. Aftenmøder vel at mærke. Så det var ikke ualmindeligt, at vi blev sendt til aftenmøder tre-fire aftener om ugen - vel at mærke efter en almindelig arbejdsdag, som ikke blev afkortet af den grund. Og arbejde hver anden weekend skulle vi

Fodboldhelten Allan Simonsen blev solgt til Barcelona i dagligstuen på Hotel Klithjem i Vejers. Jeg fik historien, som gik verden rundt.

også - uden efterfølgende afspadsering, som efter Jensens opfattelse var et nymodens påfund, som i hvert fald ikke skulle vinde indpas på hans redaktion.

Over stok og sten

På min allerførste dag som elev blev jeg sendt på en interviewopgave i Horne, hvor jeg skulle snakke med en ung grønlandsk pige på udveksling i Vestjylland. Ingen fortalte mig på forhånd noget om, hvordan jeg skulle gribe det an - det nærmeste jeg kom, var nogle få, velvalgte ord fra den pressefotograf, jeg kørte med, Børge Kjær. Han var i det hele taget til stor hjælp - han tog mig virkelig under sine vinger og havde en veludviklet næse for gode historier. At jeg så oplevede den første køretur i hans gamle, saneringsmodne Simca som en halsbrækkende oplevelse, er en anden sag. For at sige det lige ud, så kørte Børge altid som om han burde være taget hjemmefra dagen i forvejen.

Som antydet fulgte der ikke megen forberedelse til opgaverne. Det var "learning by doing". Efterkritikken - på godt og ondt - kom så, når redaktør Jensen fik dagens høst af artikler og historier ind til gennemlæsning. Der lærte man så, hvordan man måske skulle have vinklet sin historie. Der var dog også ros ind imellem, og med det imponerende "bagland" på kontoret, var det en virkelig god læreplads.

Socialdemokrater ikke i kridthuset

Det er også en redaktion, hvor kendte folk havde deres gang. Blandt Jensens ungdomsvenner hørte Rimus fra Jyllands Posten og Prik fra BT. De kom hver sommer for at hilse på. Og længe før min tid arbejdede den senere berømte TV-oplæser Bent Bertramsen på redaktionen. TV manden Rolf Jonshøj har også arbejdet på Varde-redaktionen, og lige før min tid havde man en navnkundig journalist ved navn Bornefeldt. Jeg har aldrig mødt ham, men han var efter sigende særdeles utraditionel. Det var ham, der fik hele Varde til at flage på halv i protest mod forsvarets ekspropriationer ved Oksbøl.

Fremtrædende politikere havde også deres gang på redaktionen -

eller rettere: hos redaktør Jensen. Det at være lokalredaktør dengang indebar også, at man var aktiv Venstre-mand. Og det var Jensen om nogen. Varde-redaktionen var Vestkystens største lokalredaktion og nok også på det tidspunkt den vigtigste, fordi Vardekredsens Venstre havde en betydning, der rakte langt ud over lokalområdet. Nogle af de største Venstre-høvdinge var opstillet i kredsen, først og fremmest Erik Eriksen, som også var en personlig, nær ven af redaktør Jensen. Senere kom Nathalie Lind til. For dem begge gjaldt, at redaktør Jensen var deres "kampagneleder", når der var Folketingsvalg.

Hele det politiske aspekt var uhyre vigtigt. Det gjaldt også den lokale, politiske andedam. Vestkysten var en Venstre-avis, og redaktør Jensen tilhørte den gamle garde af Venstre-redaktører. Jeg mener ikke, det kunne ses i den almindelig lokaldækning i avisen. Vi - journalisterne på redaktionen - skrev lokalstof uden skjulte, politiske dagsordener. Men når Jensen behandlede det politiske stof, var det så som så med objektiviteten. Så forfægtede han Venstres synspunkter og anså det for at være hans ret - og pligt. Og når socialdemokraterne i byen engang imellem rasede over Venstre-avisen, var det forståeligt. I Jensens verden var der helte og skurke, og ingen kunne være i tvivl om, at skurkene var socialdemokraterne. Jeg havde indtryk af, at han nærmest hadede socialdemokrater. Det gjaldt også Aktuelts daværende redaktion i byen. Var vi på job, var det forbudt f. eks. at tage en taxa med en af Aktuelts journalister - og da slet ikke med redaktør Per Borgaard. Man plejede ikke omgang med "fjenden". At vi så gjorde det alligevel, er en anden sag.

I byrådssalen havde socialdemokraterne i almindelighed, og gruppeformand Knud Raunkjær i særdeleshed, svært ved at trænge igennem i de referater, der kom i avisen. Kun hvis de dummede sig, kom de i overskrifterne! Og Jensen elskede at drille Raunkjær, som han konsekvent kaldte Knud Raunkjær Pedersen, selv om den socialdemokratiske politiker havde "smidt" Pedersen væk.

Noget ved musikken

Selv forholdt jeg mig neutral til hele dette politiske spil. Det interesserede mig ikke nært så meget som hvad der gik i biografen, vennerne på Hestestalden (der hvor Blue Bell ligger i dag), fredagssuppen

på Klør Es og dagens middag på White Horse, som jeg frekventerede stort set hver dag. Jeg beskæftigede mig ikke med madlavning, men spiste ude dagligt. Jeg brugte stort set hele elevlønnen på at overleve på 1.klasse - og brugte resten på pladeindustrien. Musik betød - og betyder - meget, og hvis nogen tror, det først er med Open Air, Jazzsmedien og Viseværterne, der er kommet gang i musiklivet i Varde, så er de helt forkert på den. I 60'erne var der unge, idealistiske mennesker, som arrangerede store, mindeværdige koncerter, bl.a. Martin Beck og John Rasmussen. Sidstnævnte er i dag rockstjernernes berømte kok, Chili-John. Han og de andre pionerer sørgede for, at vi i Varde kunne præsentere navne som Herman Hermits, Red Squares, Georgie Fame, Al Stewart, Country Joe & The Fish, Savage Rose og en meget ung, og radmager Peter Belli, som jeg interviewede i garderoben på Håndværkeren. Jeg havde også æren af at dumme mig utilgiveligt under et interview med Herman Hermits, som jeg i min grænseløse naivitet spurgte, om han havde tænkt sig at slå ind på big band musik, som på det tidspunkt var blevet populær igen. Han gloede uforstående på mig og tænkte garanteret, "der er ingen huller i hans uvidenhed!"

Varde var nok en lille by i provinsen, men det betød ikke, at der aldrig skete noget. Jeg har oplevet meget som ung journalist i byen - og som nævnt ovenfor også dummet mig gevaldigt ind imellem. Som da jeg under den daglige rundringning til egnens landbetjente af Erling Sulkjær i Oksbøl fik en lille historie om, at en delfin var strandet på Skallingen. Da jeg skulle i gang med historien, havde jeg åbenbart svært ved at læse mine egne notater, og skrev en hjertegribende beretning om, at der var strandet en sardin på Skallingen. Historien kom i avisen!

Til den meget pinlige afdeling hører den nekrolog, som en senere journalistelev, Bjarne Lønborg, skrev. Vi skrev mange nekrologer dengang, og ringede som regel til en nabo for at få oplysninger om den afdøde. I Bjarnes tilfælde kom han til at bytte rundt på navnene, så det var naboen, der blev slået ihjel! Senere gik det samme Bjarne Lønborg meget godt, Han blev først Ritzaus korrespondent i Bonn og er i dag chefredaktør på Flensborg Avis. Han er gift med Birthe, bager Hansens datter fra Nørregade i Varde. De traf hinanden, da hun blev ansat som elev på kontoret på Vestkysten

Sulkjærs genistreg

I mine første journalistår gennemførte staten omfattende ekspropriationer i Oksbølområdet og skabte grundlaget for Danmarks største militære øvelsesområde. Det kan man mene om, hvad man vil, men modstanden mod ekspropriationerne var markant. Store naturskønne områder blev forladt af de landmænd, som havde deres sparsomme udkomme derude. Mange af dem var ulykkelige, for de måtte forlade slægtsgården, men for andre var det også muligheden for at komme til lidt penge - måske for første og eneste gang i deres liv. Så modstanden var ikke entydig.

Den mest vedholdende modstander af ekspropriationerne var Andreas Lehnemann, der nægtede at forlade sit lille husmandssted. Til sidst måtte ordensmagten skride ind og fjerne ham med magt. En opgave, som landbetjenten, Erling Sulkjær, klarede på en særdeles værdig og menneskelig måde. Han kendte Lehnemann særdeles godt og under stort presseopbud gik han ind og hentede Lehnemann ud. Billedet af de to, hånd i hånd, blev et af årets pressefotos. Jeg var der selv og glemmer det aldrig.

Få år efter gik Sulkjær på en fortjent pension - uden at få noget ud af den. Den morgen, han skulle hente sin afløser på stationen i Oksbøl, faldt han om og døde, ramt af hjertestop.

Som elev var jeg også engang på krybskyttejagt i Blåbjerg Plantage med landbetjenten Hans Rahbek - vi fangede nu ikke nogen. Til de meget dramatiske historier hørte de store plantagebrande, både i Vejers og Blåbjerg. Den store plantagebrand i Vejers blev jeg sat til at dække som meget grøn elev - helt alene, fordi de andre var på ferie.

Dobbeltmordet i Vejers

Mordsager var der ikke så mange af i Danmark i 60'erne, og naturligvis heller ikke i Varde-området. Så jeg fik et chok, da jeg under mit livs første charterferie i Spanien i slutningen af 60'erne fik fat i en flere dage gammel udgave af BT og på forsiden med dommedagsskrift kunne læse om et dobbeltmord i Vejers. Da jeg vendte hjem fra ferien, var jeg sammen med Bjarne Lønborg med til at dække selve fremstillingen og retssagen i Varde. En brandmand i Hamborg, Heinz Rübe, havde under en campingferie i Vejers myrdet sin elskerinde og hen-

des barn. De blev gravet ned i udkanten af en klitplantage og fundet af andre turister, som på makaber vis så en arm stikke op af sandet!

Mødet med Heinz Rübe, som hurtigt blev pågrebet og anholdt, var en mærkelig oplevelse. Da han blev ført ind i retten, fik man næsten ondt af ham. En lille spinkel, usikker mand med et flakkende blik. Det var svært at forestille sig, at han kunne have udført så bestialsk en forbrydelse.

Da hashen kom til Varde

I det hele taget sad jeg i min elevtid meget i retten. Ikke som anklaget, men som reporter. Det var spændende og en helt ny verden, hvor man mødte alt fra forhærdede forbrydere til sølle stakler, der bare havde været lidt uheldige med tilværelsen. En af de mest omtalte sager var da narko'en kom til Varde! En af byens unge mænd blev fremstillet i retten, anklaget for at have røget lidt hash. Det var en sensation, tænkt sig, at det skidt også kunne fås i Varde! Forargelsen var stor og historien, der kom på forsiden, helt ude af proportion. Den stakkels unge mand havde ikke solgt hash, kun røget den! Jeg kendte ham i øvrigt udmærket, og der var ingen hard feelings bagefter. Jeg havde jo bare passet mit arbejde.

Helt den samme forståelse mødte jeg ikke efter en modbydelig voldssag. En af byens unge slagsbrødre, der var kendt for at gå helt amok i en regulær voldsrus, når han gik i byen og havde drukket, var havnet på anklagebænken for hvem ved hvilken gang. Jeg skrev historien, som ikke ligefrem var flatterende for voldsmanden. Han fik en fængselsdom, men uheldigvis for mig skulle den først afsones senere. Så jeg mødte ham tilfældigt i Vestergade en aften kort efter. Han var stor, og da han gik hen imod mig, syntes jeg han fyldte hele gaden. Det var umuligt at undvige. Han gik også lige til sagen. Bøjede sig og stak sit uhyggelige fjæs ned mod mit, mens han mumlede: "Var det ikke dig, der skrev om mig i avisen?" Jeg troede, jeg skulle slås til plukfisk, og det var da sikkert også planen. Min plan, som jeg ikke ved, hvor jeg fik fra, gik ud på at snakke ham efter munden. Jeg tror aldrig, jeg har talt så varmt for en sag, og minsandten, det virkede. Jeg fik ham talt til fornuft, og det endte med, at jeg gik ind på Hestestalden og drak en øl sammen med ham.

Mærkelig nok var jeg ikke spor nervøs, da jeg som led i en reportage skulle op i et svævefly i Bolhede. Vi kom i luften - og helskindet ned igen. En stor oplevelse.

Grindstedværket

I 60'erne begyndte danskerne så småt at interessere sig for miljøet og forureningssager blev godt stof i aviserne. Også i Varde-området, hvor jeg sammen med Bjarne Lønborg var med til at afdække den forurening, som Grindstedværket var årsag til. Dels gennem udledning af kviksølv i Varde Åsystem, dels gennem deponering af store mængder stærkt forurenet affald i kæmpegruber i Kjærgård Klitplantage, midt i sommerlandet. Udledningerne i Varde Å, som førte til omsætningsforbud omfattende fisk fanget i åsystemet - et forbud, der stadig er gældende - var klart ulovlige. Derimod havde Grindstedværket - tro det eller lad være - tilladelse til dumpningen i klitplantagen. Og det til trods for, at ulækkert spildevand trængte op på badestranden, som lugtede fælt. Der blev da også indført badeforbud - som stadig ikke er ophævet - og efterhånden som vi og andre aviser begyndte at skrive om de mange tankbiler, der kørte fra Grindsted til Kjærgård Klitplantage for at udlede deres ildelugtende spildevand med bl.a. fenol, voksede modstanden mod svineriet. Senere fik Grindstedværket af landvæsenskommisionen påbud om at stoppe udledningerne. Naturligvis, synes alle i dag. Dengang var meningerne delte, især i Grindsted, hvor Grindstedværket var byens store arbejdsplads. Som journalister fik vi da også flere ubehagelige henvendelser. Mange brød sig ikke om, at sandheden kom frem.

Til den muntre afdeling hører mit møde med prins Henrik, da han som ung prinsegemal skulle besøge Oksbøllejren. Vi var to-tre journalister og et par fotografer i hovedvagten, hvor vi ventede på Kronebilens ankomst. I velkomstkomitéen var også lejrens daværende kommandant Chr. baron Gyldenkrone. En mand, der gik ind for gammeldags disciplin og ulastelig påklædning. Så da han lige før prinsens ankomst fik øje på min skødesløse påklædning, en åbentstående trenchcoat, gik han hen og stillede sig op foran mig og råbte: "Knap Deres frakke!". Jeg gjorde, som han befalede, turde ganske enkelt ikke andet, selv om jeg ret beset ikke var under hans kommando!

Bagefter kunne jeg kun grine af episoden.

Det nøjedes vi ikke med, da vi en sommeraften var vidne til en af de episoder, som man taler om i Varde den dag i dag. Vi skraldgrinede! En ung pige hældte sulfosæbe i springvandet på Skansen. Resultatet var imponerende. Hele skansetorvet blev pakket ind i skum,

politiet blev tilkaldt, avisen efterlyste vidner til det skrækkelige hærværk, og den stakkels pige afsløret. Vi skrev ikke navnet på hende, men de fleste vidste godt, at det var Harry Lak's datter Henriette. Det var en sag, der i folkemunde næsten kunne måle sig med "mordet" på den lille havfrue. I hvert fald i lille Varde!

Mislykket TV-debut

I første halvdel af 70'erne havde jeg en lillebitte rolle i en historisk begivenhed. Varde fik som den første by i landet tilladelse til at gennemføre et forsøg med lokal TV. Ankermændene i projektet var Gerald Langgaard og Palle Høyrup, og optagelserne foregik på Varde Handelsskole. Jeg blev som ung journalist spurgt, om jeg ville deltage, og jeg fik til opgave at interviewe unge elevrådsmedlemmer fra gymnasiet og en tolder, som byggede kirkeskibe. Jeg var rystende nervøs, med god grund for jeg fandt ud af, at fordi man kan skrive i en avis, er det langtfra givet, man har talent foran et TV-kamera. Det var ærlig talt ikke særlig overbevisende, og jeg krummede tæer, da resultatet blev vist på det lokale fællesantenne-net. Men reaktionerne fra folk var overvældende - og lidt skræmmende. TV havde en stor magt, og alene det, at man var blevet set på TV, betød, at man automatisk var verdensberømt i Varde. Folk kommenterede alt fra min begyndende skaldethed til farven på min strikkede trøje!

Da Allan blev solgt

Journalister er et selvoptaget folkefærd, der kan være forfærdelige at høre på, når de er i flok. Så fortæller de glad og gerne om de mange gode historier og nyheder, de har formidlet videre til den undrende offentlighed. Min favorit-historie er dog ikke fra min elevtid, men fra sidste halvdel af 70'erne. Det var nyheden om, at Allan Simonsen var blevet solgt til Barcelona for det største beløb, en dansk fodboldspiller nogensinde havde indbragt. En historie, der gik verden rundt.

Det var en gammel, pensioneret kriminalassistent med sommerbopæl i Vejers, Erik Strøbech, der en sommerdag midt i agurketiden ringede og fortalte mig, at Allan Simonsen aftenen i forvejen var blevet solgt til Barcelona. Det var foregået i dybeste hemmelighed på

Pension Klithjem i Vejers! Jeg vidste godt, at Allan Simonsen havde - og vistnok stadig har - sommerhus på Nordvej i Vejers, men jeg tvivlede nu alligevel på historien. Vi kørte til Vejers, fik historien bekræftet på Klithjem og belejrede Allans sommerhus. Han var ikke hjemme - af gode grunde, for han var fløjet til Barcelona for at få de sidste detaljer på plads. Sent om aftenen sad jeg stand by sammen med vores pressefotograf, Keld Navntoft, da Allan vendte hjem. Han var - som altid - venlig, men ikke særlig meddelsom. Han bekræftede dog historien, men ville ikke fotograferes, for han havde ikke noget med hjem fra Spanien, der kunne illustrere nyheden, kun nogle pesetos. Da svigtede vores journalistiske dømmekraft, for vi kørte uden at få taget et billede. Først da det var for sent kiggede vi på hinanden og sagde i én mund: Hvor dum kan man være! Det havde været et oplagt billede af Allan med sine pesetos mønter i hånden. Ikke mindst i betragtning af, at han ikke var blevet solgt for håndører. Det ubekræftede beløb, som blev nævnt, lød på 12 mio. kr. Det var usandsynlig mange penge dengang!

Historien var naturligvis tophistorie først i Vestkysten og senere også i alle landets aviser. Allan Simonsen var fodboldhelten over alle fodboldhelte, og året før blevet kåret som Europas fodboldsspiller, en hæder ikke engang Michael Laudrup har opnået. Reuter sendt vores historie ud i hele verden, og nogen tid efter modtog jeg et udklip fra en avis i Hong Kong, som ikke bare bragte nyheden om Allan Simonsens klubskifte, men også citerede "the danish newspaper Vestkysten" for den. Det var sjovt.

Annie Get Your Gun

Det er det også når jeg ind imellem møder Vardes tidligere mangeårige turistchef Inge Vad Wodskou. Så pudser vi vores glorie og minder hinanden om, at det - i hvert fald næsten - er vores skyld, at der spilles sommerspil i Varde. Noget er der faktisk om snakken:

I 1972 eller 73 overværede jeg det berømte Nyborg Voldspil, der opførte "Annie Get Your Gun". På rollelisten som den ene af de to Annie'er stod Ingelise Uhre Schmidt (den anden var Betty Glosted). Ingelise var fra Kvong og datter af førstelærer Uhre Schmidt. Vi blev inviteret med på en privat bustur til Nyborg, fordi vi var venner med

Ingelises bror og svigerinde, Mona og Jørn Uhre Schmidt, som vi boede til leje hos i Tænd Pibe Krydset. Forestillingen var en stor oplevelse og Ingelise mageløs som den barske Annie, der ikke kan få ram på en mand. På vejen hjem i bussen blev jeg mere og mere besat af en umulig tanke: at få "Annie Get Your Gun" til friluftsscenen i Varde - på et gæstespil. Dagen efter gik jeg ned til Inge på turistkontoret og præsenterede hende for mine luftkasteller. Hun kunne straks se idéen, og vi gik i gang: Ringede til Nyborg Voldspil og minsandten: de ville da gerne en enkelt aften flytte hele sceneriet til Varde og præsentere Ingelise på hjemmebane! En af dem, der var mest ivrig, var forestillingens instruktør, Erik Bent Svendlund.

Der var en masse praktiske gøremål i forbindelse med gæstespillet, og der trak jeg store veksler på Inge Vad Wodskous veludviklede organisationstalent - og overtalelsesevner. Vi gik på turné til byens pengeinstitutter og fik en underskudsgaranti. Ikke særlig mange penge, men nok til, at vi turde gå videre - for egen risiko.

Næste fase var at få solgt ideen til publikum. Jeg skrev mange varme anbefalinger i avisen, og jeg mente også, vi havde en god sag - og alle forudsætninger for at gøre "Annie Get Your Gun" til en succes, først og fremmest Danmarks smukkeste og bedste friluftsscene, som i de år næsten aldrig blev brugt.

Operationen lykkedes, patienten overlevede. Så vidt jeg husker solgte vi godt 1000 billetter, selv om vejret var skidt og det regnede op til forestillingen og også lidt under den. Det betød, at man på scenen under opstillingen pludselig stod og manglede et anseeligt antal parasoller, som man bad mig skaffe. Jeg lod naturligvis Sorteper gå videre til Inge, så jeg troppede op på Turistkontoret og råbte: Parasoller! Hvor får jeg fat i dem? Inge skaffede dem, hvorfra ved jeg ikke. De var der bare lige pludselig.

Efter forestillingen sad vi to alene i Sillasens hus og gjorde kassen op. Bævende af nervøsitet, for ville der være nok til at dække alle udgifter? Det var der ikke, der manglede nogle få tusinde kroner, som pengeinstitutterne dog var så large at dække ind.

Få år senere lancerede 7-kanten så Varde Sommerspil, den første var "Jomfruburet". Jeg er helt sikker på, at 7-kanten den sommerafte, hvor Nyborg Vold flyttede til Varde, fik øjnene op for - hvad vi også skrev i avisen - at Varde havde alle forudsætninger for at gøre

Nyborg kunsten efter. Thomas Knudsen fra 7-kanten var da også i Nyborg for at se voldspillet og fik kontakt til Erik Bent Svendlund, som den dag i dag instruerer Varde Sommerspil, der for længst har overhalet Nyborg Voldspil i størrelse.

Spies og Kræ Riwer

Og sådan kunne jeg blive ved. Historier, mennesker, oplevelser er der nok af. Især har jeg mødt mange spændende mennesker på min vej som journalist. Et af dem var Gerald Langgaard, der var et varmt menneske med den humoristiske sans på rette sted. De fleste kender hans april-spøg for mange år siden, da han i Radio Syd fortalte, at man i det militære øvelsesområdet i Oksbøl havde fundet en tysk soldat, som ikke havde opdaget, at krigen var slut. Han ville senere blive vist frem på Torvet i Varde, hed det. Folk valfartede til Torvet! Det var også Langgaard, der i sin tid fik ideen til at lade to originaler mødes: Simon Spies og Kræ Riwer i Janderup. Spies var på en promotion-tur landet rundt med sine morgenbolledamer, sin stok og imponerende lange Mercedes limousine. Da han nåede Varde, inviterede man ham til Janderup, hvor Kræ Riwer levede i sit gamle, hvide hus ned til åen. Han var en original i ordets bedste betydning, men renlighed var ikke hans største dyd. Så for en gangs skyld blev Simon Spies tavs som graven, da han blev budt på kaffepunch, og Kræ Riwer hentede de reneste beskidte kopper, han kunne fremskaffe, ud af skabet. Jeg tror, mødet gjorde størst indtryk på Simon Spies!

På Varde-redaktionen arbejdede jeg bl.a. sammen med Jan Elton. Vi har været venner siden, selv om vore veje skiltes og han kom til radioen. Nu er han som freelance journalist igen blevet skrivende - og vi har genoptaget samarbejdet på UgeAvisen for Varde og Omegn. Efter en pause på mere end 25 år. Det har faktisk været en stor oplevelse, men det er en helt anden historie.

Redaktør
Flemming Vestergaard

Det stråtækte hus i Minibyen

Af Jørgen Thomsen, Varde

I minibyen i Varde er der et stråtækt hus, som samtidig i naturlig størrelse var Varde bys sidste stråtækte hus. Det var min bedstefar Laurids Sørensens hus. Her var han født 1886, og her levede han det meste af sit lange liv. Han døde 2. september 1964. Huset lå på Lundvej 18, hvor det i 1960 blev jævnet med jorden, og i stedet blev der bygget et nyt hus. Et Dansk Familie Journal-hus blev der sagt dengang. Ihvertfald skulle denne model havde vundet en konkurrence i bladet. De nye ejere var nok faldet for dette hus, efter at havde læst Dansk Familie Journal, og havde derfor fået et hus af samme slags bygget i Varde. Huset ligger i dag stadigvæk på Lundvej 18, hvor det minder vi andre om, hver gang vi kører forbi, at det, der engang var dejlig, hyggelig og idyllisk, ikke kunne vare ved i alt evighed.

Min bedstefar var handelsgartner og dyrkede alle grønsagerne selv. Dengang behøvede man ikke at frygte gensplejsning eller sprøjtning. Det var gode danske økologiske grønsager. Han havde jord flere steder rundt om byen, hvor børn og børnebørn var med til både at plante dem, men også til at luge og rense de uendelige lange rækker. Vi tjente penge for hver række porer vi f.eks. plantede. Jeg kan idag ikke huske, hvad vi fik pr. række, men en ting kan jeg huske. Det var sørme nogle lange rækker!

Min bedstefar havde en lille hestevogn, som Frits trak. Det var vistnok en nordbak - en lille klein hest. De to i fællesskab transporterede grønsagerne rundt til de forretninger, som bedstefar havde som kunder. Frits var en klog hest. Den begyndte altid at løbe op over jernbaneviadukten, når de skulle ud i Sdr. Varde. Den vidste, at de

< *I Minibyen i Varde ses Vardes sidste stråtækte hus som lå Lundvej 18. Foto: Preben Palle.*

skulle besøge gartner Schnoor. Her lå nemlig en bager ved siden af hans forretning og så vankede der altid en halv eller hel rugbrød til hesten. Han leverede også grønsager til »Mimosa« i Kræmmergade. Det er der, hvor der i dag er osteforretning. En anden af hans gode kunder var Albert Pedersen i Østergade. Forretningen findes ikke mere, men den lå nogenlunde der, hvor der i dag er vinforretning.

Foruden gartneriet havde han også grise. De blev fodret med rester fra Varde Sygehus. I mange år kunne man se min bedstefar kører op på sygehuset efter svinædelse. Det foregik på den måde, at han sad på en 2-hjulet gig med Frits foran. Under sædet hang i en kæde, svinespanden, som var en stor olietønde. De første mange år var affaldet gratis, men efterhånden fandt sygehuset ud af, at her kunne tjenes lidt, så de begyndte at forlange penge for det. Jeg tror det kun var et symbolsk beløb, for han fortsatte med i mange år, at hente svineaffald på Varde Sygehus. Alt denne griseaffald blev til mange grise, så han var altid selvforsynet med kød. Det var altid en stor dag, når grisen skulle slagtes. Vi børn kiggede med, selvom det ikke altid var sjov at se grisen få halsen skåret over. Hvordan slagtede man så dengang! Jo, grisen blev drevet fra grisestien ud i laden og lige så snart hovedet kunne skimtes i laden, ja, så fik den et slag med en forhammer af ham der stod bag døren. Inden den næsten havde ramt jorden var slagteren der med sin kniv. Det kunne godt sprøjte lidt, men det var meget vigtigt at få en spand under grisens hals for at samle så meget blod som muligt op. Der skulle jo også laves blod-pølse næste dag.

Det gamle hus på Lundvej havde indlagt vand, men brusebad var som en by i Rusland.

Man havde hørt om det, men måtte selv nøjes med det, som vi i dag kalder etagevask. Så det gjorde man så i køkkenet.Toiletforholdene var også noget for sig selv. Ingen træk og ingen slip. Det var det, som man i gammel dage på god dansk kaldte et lokum. Et brædt med et hul i og en spand i bunden. Når den skulle tømmes, fik de økologiske gulerødder en vitamin-indsprøjtning. Ja, kortsagt: Der kom noget godt ud af noget skidt. WC-papir, som vi kender i dag, brugte de ikke. Nej, det var de gamle aviser, som var klippet i små firkanter og sat op på en stor søm. Så kunne man lave både stort og småt og samtidig følge med i, hvad der stod i avisen.

En anden ting - som i dag står i frisk erindring - er min bedstefars

kamp mod rotterne. Jeg tror nu nok, det var ham, som vandt for det meste. Bedstemor og bedstefars soveværelse lå lige op af stalden, hvor grisene gik. Han kunne hurtigt komme derud ved at åbne en dør i soveværelset, som førte ud i det vi kaldte loen. Herfra kunne han så komme direkte ind i stalden. Når de så skulle til at sove, kunne det ske, at der var så meget larm i stalden, at bedstefar var klar over at rotterne var på spil. Så var tiden kommet til at vise, hvem der bestemte. Han listede ud i loen. Fandt sin slagterøkse frem. Tændte lyset i stalden og stormede ind og huggede både til højre og venstre. Mange rotter blev hugget midt over - et være blodbad, men alligevel kunne han aldrig udrydde dem helt. Gad vide hvor de mange rotter flygtede hen, dengang huset blev revet ned?

Julen var altid noget specielt i det gamle stråtækte hus. Vi var mange juleaften. Gåsen blev altid stegt hos vores bager i hans store ovn og så lige efter, at vi havde spist, begyndte bedstefar altid sammen med de voksne mænd at pynte juletræet. Kvinderne måtte dengang imens stå for opvaskningen! Vi børn måtte så vente spændt bag det røde forhæng, som var hængt for ind til den anden stue. Når alt så var klaret: Opvasken, jule-træspyntningen og vi alle havde fået tisset af, blev træet tændt og vi gik i samlet kreds rundt om juletræet med bedstefar forrest. Her vil jeg lige indskyde, at grunden til at jeg refererer fra julen er, at i et stråtækt hus er der særlige regler, som den betænksomme altid tænker på. Husk på der var strå på taget. Der var lav til loftet. Altså ingen jul hvis man ikke huskede, at sætte en spand i hver hjørne med vand. Mon ikke vi i dag kunne undgå mange julebrande, hvis vi alle tænkte på det.

Min bedstefar var - før han blev handelsgartner - oprindelig smed. Han blev uddannet hos Danielsen og Olsens maskinfabrik i Nicolajkirkestræde. Måske var det fra dengang, han lærte den lille mands liv at kende. Ja, også hans udtryk. Ihvertfald hadede han snobberi. En af de ting, som jeg har hørt gang på gang, var når hans søster, faster Birthe, kom på besøg fra England. Hun var gift med en englænder, onkel Sofus, som havde så mange penge, at han kunne tætte huse med dem. Og så var det ikke engang løgn. Han har ejet jorden i Varde, hvor i dag Hans Tausens Vej og Grundtvigsvej ligger. Dengang kaldte man området for »Englænderjorden«.

Men som sagt: Bedstefar kunne ikke lide snobberi. Derfor når hans

søster var på besøg og hun havde sine børn med fra England, kom der mange sjove episoder frem i lyset.

Når børnene fra England f. eks. skulle på WC., så sagde søsteren altid, de skulle »vivi«. Det irriterede min bedstefar grænseløs. Så han kaldte min moster frem, som dengang var en lille pige og spurgte hende om hvad hun skulle: Jo, først skal jeg p - -, så skal jeg s - - - og så skal jeg »vivi« og så skal jeg besørge. Snobberi det var ikke ham og smede-sproget kunne han endnu. Til gengæld tror jeg moster var så lille dengang, at hun heller ikke tog skade af denne remse.

Her er en anden lille erindring fra denne gang. Levningsmiddelkontrollen ville idag gå ud af sit gode skind, hvis de kom ud for det samme. Køleskab havde bedstefar jo ikke. Derfor havde de altid en røget skinke hængende ude i spisekammeret. Den gik de så og skar af, når de skulle bruge noget pålæg. En dag skulle jeg havde et stykke deraf. Jeg kan ikke huske, hvem det var som skar, men jeg husker tydelig den dag i dag, hvad resultatet blev! Hvide mider i hundredevis. Det var ikke lækkert. Dengang kendte man hvis ikke til salmonella, men de her mider var nu heller ikke så rare.

Den sidste nytårsaften i det gamle stråtækte hus var også noget min bedstefar glædede sig til. Måske ikke til at han skulle flytte. Nej, men han havde sparet sammen til den helt store afskedsfest. Ude i køkkenet, var der en dør, ind til det vi kaldte spisekammeret. Her på de knaldgrønne hylder var der så mange flasker, som jeg aldrig havde set før. F. eks. var der en hylde med kun brændevinsflasker. Jeg tror vi både fik sagt pænt farvel til det gamle hus og samtidigt sagt godt velkommen til det nye år. Det gælder særlig for en onkel, jeg havde i en anden gren af familien. Efter megen modstand gik han med til at komme med ud og sige farvel. Det blev en uforglemmelig aften for ham. Efter besøg på de grønne hylder kunne hverken 7 vilde heste, konen eller svigermor få ham til at gå hjem igen. Det var lige noget, der morede bedstefar.

Uheldig var han også engang. Nede i gartneriet havde man gravet et dybt hul til opbevaring af grønsager, som ikke kunne tåle frost. Der var lukket foroven med et trælem og man kunne kun komme ned i hullet ved hjælp af en stige, som stod i hullet.

Her kom skæbnen ham i møde en dag. Stien braste. Bedstefar faldt ned i hullet. Resultatet blev han brækkede flere ribben og arme og

ben havde det ikke for godt. Hvorfor fortæller jeg nu denne historie i dag! Jo, for at vise bedstefar kom over det uden problemer, selvom det så sort ud. I 1964 mødte han skæbnen igen. Dennegang var det kun et bagatel, men alligevel kom han ikke over det. Bedstefar var væltet i Østergade i Varde og havde slået hul på benet. Ikke noget særligt, men de tog ham med på sygehuset til observation. Da jeg kom op til ham, fortalte han, de ville beholde ham til næste dag. Næste dag blev igen til næste dag. Sådan blev det gang på gang. Efter nogle dage sagde han nu skulle han til Århus. Det viste sig han havde fået stivkrampe. Nogen havde glemt, at selvom vi alle er blevet vakcineret mod stivkrampe, virker det ikke evigt og slet ikke når man er oppe i alderen og er blevet vakcineret for mange år siden. Sidste gang jeg så min bedstefar oppe i Århus, sad han med en pind i munden for at undgå at bide sig selv i tungen! Humøret fejlede ikke noget. Han havde skrevet på en seddel: Jeg har det godt, men kan ikke tale med jer. Rejs bare hjem igen. I kan tage penge i min pung til hjemturen. Som sagt, som gjort. Vi tog ind og spiste på restauranten på Ejer Bavnehøj. Det var det sidste jeg så til min bedstefar. Han må være død nogenlunde på samme tid, som vi sad og spiste. Stivkrampe er noget mærkelig noget. Vi havde fået fortalt, at kunne man komme over de første 40 dage, så havde man en chance for at overleve. Bedstefar klarede 42-43 dage, men hvad hjælper det, hvis det øvrige del af kroppen ikke kan følge med?

Til slut vil jeg sige, at dette her omhandlede min bedstefar, men man må ikke glemme, at bagved ham stod min bedstemor. Uden det store spræl klarede hun både hjemmet og gartneriet. Hun var kvinden uden de store armbevægelser. Hun følte sig bedst tilpas bag hjemmets lukket dør. Derfor dette lille stykke historie om Laurids Sørensen og det stråtækte hus på Lundvej 18.

Tingene var mere enkle

Af Maren Haulrig Lorentzen, Vinding

Da jeg var barn og ung havde vi ikke så mange "nykker", det var der simpelthen ikke plads til dengang. Vi var mere ukomplicerede, og havde ikke så mange "trusler" hængende over os til at fordærve dagligdagen. Moderne børneopdragelse som vi kender det i dag, var der gudskelov ikke meget af, jeg tror det handlede mere om fornuft. Vores miljø var mere jordnært. Det påstås at jo længere man kommer vestpå, des mindre velorienteret er folk, men det er så et spørgsmål om hvad der var værd at vide? Det, der ikke kom os ved, sorterede vi fra. Og jeg tror den sunde fornuft altid følger med, jeg forherliger ikke hele min barndom og ungdom, men ting var mere enkle – både for børn og voksne. Der var ikke så mange ting at skulle tage stilling til, især ikke for kvinderne. Selvfølgelig det der berørte hverdagen og hjemmet, og sommetider kan jeg da næsten ønske at mit liv var lige så enkelt. At jeg overhovedet ikke lod mig ophidse af alt det mærkelige og uforståelige der sker lige for øjnene af os i dag. For hvor kan det være skuffende.

Forældrenes udearbejde har ændret alt. Har du ikke et arbejde, hvor du skal "knokle" og ikke har tid til noget som helst, er der ikke noget ved det. Men netop det med tiden er vigtig, for tid kommer ikke igen, og derfor er det vigtigt den bliver brugt rigtigt. Vi skal ikke kun være her, men også LEVE. Som jeg husker det var der mere tid og ro, man skulle ikke nå så meget, og man havde frem for alt mere tid til børnene.

Der var ikke så mange der læste videre dengang, da der jo var masser af arbejdspladser i landbruget, og det var langt de fleste der blev på hjemegnen og senere overtog slægtsgårdene. Mange af de unge tog på højskole, idrætsskoler eller husholdningsskoler, der var der mere

frirum, og der blev ikke stillet krav om eksamen eller karakterer, men fokuseret på kammeratskab, diskussioner og åndens udvikling. Desværre er højskolerne trængt i dag, og har helt ændret struktur, og jeg tror ikke det har synderlig værdi, at fortælle sine kammerater man skal på højskole eller slet ikke husholdningsskole. Jeg har været 5 måneder på "Fyens Stifts Husmandsskole" (Nu Nordisk Landboskole) da jeg var 18 år. Der var karle om vinteren og piger om sommeren, og der var 5 af slagsen i landet. Vi skulle lære at blive dygtige husmandskoner, der kunne lave mad, gøre rent og sy. Og passe børn, for dem fik man flere af den gang. Da havde disse skoler en storhedstid, men det har for længst ændret sig, for moderne unge piger gad ikke blive husmandskoner. Og i dag hedder det så ikke længere husmandsbrug, men "Dansk Familielandbrug". Det lyder nok lidt finere. Ordet "husmand" lugtede nok lidt af komøg.

Min far var aktiv i husmandsbevægelsen, og til de årlige "Planteavlsudstillinger" havde min mor en masse med. Det var produkter fra have mark og stald, henkogt, syltet, eller i rå tilstand. Vi vaskede roer og gulerødder, samlede fine aks af de forskellige kornsorter der blev bundet i buketter, og udså os de største græskar. Ofte var der også henkogt kød med på udstillingerne, alle varer blev så bedømt, og der var præmier til de bedste. Netop det henkogte var værdsat, for der var mange ting at bedømme udfra. Var produktet det rigtige sted i glasset, havde det den rigtige farve og konsistens. Var væsken klar eller uklar, og for alle glassenes vedkommende drejede det sig om at det "holdt". Dvs. om gummiringen der var imellem glasset og låget ikke kunne åbnes ved et let ryk. Gik ringen løs af sig selv, kunne indholdet godt smides ud, så var det fordærvet. Især henkogt kød var man meget påpasselige med, da det kunne være den visse død at spise det hvis det ikke havde været helt tæt. Og der blev altid kigget og lugtet meget når vi skulle spise af det. Jeg forstår egentlig ikke de turde konservere det under så primitive forhold, som sådan en henkogningskedel jo var. Fryseren er det bedste der er sket i husholdningen. Det er både sikkert og arbejdsbesparende.

Næsten alle fødte hjemme dengang, det var naturligt, der var ikke så stor ståhej om det. Så kom nabokonerne med tærter. Store butterdejstærter med creme eller svesker og et anseligt lag flødeskum. Hvis barselskonerne havde en anelse om mange tærter, aftalte de med

bageren, at de ikke måtte laves alle samme dag. Opbevaringen var selvsagt et problem, især i sommervarmen, da der kun var kældrene at opbevare i. Når jeg nu tænker på hvordan pokker de fik dem fragtet, ser jeg for mig en brun papæske, der sad på bagagebæreren. Ja selvfølgelig. man klarede sig. Idag er vi frygtelig forvænte med at der altid er en bil til rådighed.

Der er mange værdier i landsbysamfundene, og mens nogen prøver at få folk til at bosætte sig der, trækker andre den anden vej. For det bliver dyrere at bo på landet når benzinen stiger og stiger, og kørselsfradragene går den anden vej. Paradoksalt nok bliver der givet penge fra EU til udvikling i landsbyerne, mens folk søger nærmere byerne bl. a. på grund af transportproblemer. Ofte er det nødvendigt med 2 biler, hvor også både forsikringer og vægtafgift stiger hvert år. Så hvor gerne folk end vil bo på landet, giver det problemer. Eksempelvis skal de mindre børn køres til alt, og i dag har børn mange aktiviteter uden for hjemmet. Det har den nye tid ført med sig. Alle skal "gå" til noget, for bare være hjemme efter skoletid og fritidsklubben er uden værdi. Uforståeligt og desværre. Alt skal foregå i flok, og ingen lærer værdien i sommetider at være alene. Det er ikke kun sport der får børnene hjemmefra, men også andet hvor det mest drejer sig om at være sammen med andre. Jeg tænker meget på flokmentaliteten netop nu i denne tid, hvor estacyproblemet florerer. Er dette dopingmiddel ikke et sikkert tegn på at de der tager disse piller keder sig enormt? Det er ikke længere nok at være sammen med andre, alt skal sløves, og jeg mener roden til dette onde er, at børn i dag ikke lærer at være alene, men altid er hvor der er andre – også til at sætte dem i gang med noget. Og altid er der spiritus med. Før var det vildeste de unge mænd der drak "høkerbajere" udenfor forsamlingshuset, og de kunne også give et blåt øje, når de ville have den samme pige, men intet af det kan sammenlignes med det der sker i dag. Nok skal alt være i udvikling, men det er for meget, når de unge er parate til at more sig med livet som indsats. til stor sorg for deres pårørende, og udgifter for det offentlige.

Affolkningen fra Vestkysten og fra de små øer er en realitet. De unge tager udenbys for at læse eller få en praktisk uddannelse, og vender så ikke tilbage. De tiltrækkes af de større byer, hvor der sker mere, og der er også nedlagt mange arbejdspladser i de tyndt befolke-

de egne. Resultatet af det bliver så nedlagte skoler og kirker. Netop nu er emnet om de mere eller mindre tomme kirker igen oppe at vende. (Det nytter jo heller ikke noget folk lytter for meget til de 10 bud, for sikke et ragnarok af arbejdsløshed der ville blive, hvis de gav sig til at leve efter dem!)

Det er godt når der sker noget nyt – især hvis det er af det gode. Og meget godt er da kommet til - men på hvis regning? Barselsorlov, forældreorlov, SU, efterløn, foruden alle tiltagene for at underholde både små og større børn, og de unge, i deres fritid. Også efterlønsmodtagere og pensionister skal have et "værksted". Før var "netværket" mere udgiftsneutral for samfundet, og bestod mere af menneskelige handlinger end af store offentlige udgifter. Vores velfærdssamfund er kun pengerelateret.

Til sidst skal sproget lidt under behandling. Det kære sprog som selvfølgelig skal udvikle sig, og optage nye gloser. Efterhånden flere og flere engelske gloser. Det danske sprog skal nok klare sig som sådan, men overlever dialekterne? Det er selvfølgelig mest det sønderjyske jeg tænker på, for hvem snakker sønderjysk i dag? I min familie gør næppe næste generation, og da slet ikke deres børn igen. Så jeg tror ikke på den dialekt holder ret mange generationer. Det er nu ellers rart at folk kan høre hvor vi kommer fra, det andet er da så "kasteløst".

Det er svært at sige hvad der dengang var specielt godt eller dårligt, sammenlignet med tiden nu. Skal jeg nævne noget, må det være familiemønsteret med alt for mange opløste hjem, og børn der ikke trives. På mange måder en kold og forløjet verden, hvor de der ikke magter at sige fra har det ondt. Men også en verden der byder på alt smukt og godt, hvis man evner at bruge sine sanser. Vi har en pligt til at glæde os over livet, og få det bedste ud af det.

Det, der i mine 50 voksenår har imponeret mig mest er kommunikationen. Da jeg var omkring 10 år fik vi telefon derhjemme. Partstelefon hed det, for der var 4 på en linie. Vi havde 33 x. Når andre snakkede skulle vi skyndsomt lægge på igen, og centralen lukkede kl. 20.00. Ringede telefonen efter den tid blev vi altid urolige, for så var der et eller andet der hastede. Det sidder stadig i mig når nogen ringer rimeligt sent, selv om jeg efterhånden har lært at en telefon er med alle steder til alle tider. Men hvor var det storslået, og helt igen-

nem uforståeligt, at vi kunne stå i Gambia og sende en fax hjem til børnene og få en hilsen tilbage få minutter efter. Da vores datter er døv, har vi endnu mere glæde af en fax, for så er det nemt for hende at kommunikere med os, også fra udlandet. Alle de nye kommunikationsformer er helt uvurderlige for døve, og jeg tænker tit på, at i min fars barndom kom børn der ikke kunne høre til en døveskole i Sydslesvig. Der lærte de et indbyrdes tegnsprog, beskæftigede sig med meget husflid, og lærte ikke at læse og skrive, og kom aldrig derfra. Og så er der det elendige, forbistrede TV som fuldstændig har ændret familielivet, og som jeg elsker at hade. Og se engang imellem.

Livet mellem Bjerremose og Paradiset

Af borgmester Kaj Nielsen, Varde

I Kommunens nordligste provins ligger den lille landsby Bjerremose. Byen havde engang foderstof, mølle, brugsforening, slagter, vognmand og lillebil (taxa). Hvis man drejer ned af Bjerremosevej så ender man i Paradiset. Her er jeg født, her har jeg mine rødder, min kvinde og mine børn. Her har jeg haft et liv, hvor jeg har følt mig som værende "i Paradiset" - jeg har også, det meste af tiden, "bare været i Bjerremose", men i et liv med mening og indhold, tilsat passende mængder af alvor og humor. Bjerremose har ændret sig, det samme har samfundet og mit liv.

Ved indgangen til et nyt årtusinde tales der meget om velfærdssamfundets overlevelsesmuligheder, manglende socialforståelse, skrøbelige familiære netværk. Velfærdssamfundet vil overleve, men hvordan? Fremgangen vil fortsætte, men hvad bliver prisen?

Fra min stol ses mange advarselslamper. Tiltagende og grovere vold, problemer med indvandrergrupper og ny-danskeres tilpasning i samfundet, unges misbrugsproblemer med tragiske dødsfald som følge. Flere opgaver og al for meget ansvar placeres hos det offentlige, samfundet har stress - vi behandler mere end vi forebygger.

Vort sundhedsvæsen får dumpekarakter, målt på en international skala.

Samtidig med dette har vi et samfund, hvor det sociale netværk er fintmasket, den materielle velstand har aldrig været højere og arbejdsløsheden er historisk lav. Man kan i bil bevæge sig fra Nordkap til det sydligste Europa, landene er bundet sammen med broer. Videnssamfundet har gjort verden mindre. Internet og e-mail giver

hurtig adgang til fjerne egne, og tænk - mine arbejder-fingre vænner sig langsomt til brugen af dette moderne isenkram.

Alt dette er nutid, og jeg er blevet bedt om at fortælle lidt om de oplevelser jeg har haft som menneske, og da et liv er sammensat af mange forskellige oplevelser, så vil det handle om familie, fritid, erhverv og politik.

De gode gamle dage og forskellige liv, bliver det jeg vil fortælle om - fremtiden tager vi når den kommer, den er her nemlig, vi står midt i den. Udviklingen går så hurtig, at det indimellem er endog meget svært at lave planer som er mere end 3-4 år ud i fremtiden.

Et familieliv

Familiemønstrene har tilpasset sig samfundets krav. Velfærden er bygget op på landets evne til at producere, det er årsagen til, at vi har et samfund hvor de materielle goder er høje.

For min familie har det altid været en selvfølge, at vi passede vore egne børn. På et tidspunkt måtte vi dog slække lidt på principperne, for AnneMarie vendte tilbage til arbejdsmarkedet da den yngste af vore 3 drenge var 3 år. Det betød, at vi også på dette punkt fik nogle oplevelser med vore drenge som andre ikke har haft mulighed for at få.

Vi har set vore drenges første skridt, hørt deres første ord, slæbt dem med overalt - på traktoren når vi rensede roer eller kørte halm. De var med i stalden når en ko skulle kælve, hunden have hvalpe og de har set dyrene blive slagtet eller dø naturligt.

I de første mange år var vi sjældent hjemmefra mere end en halv dag ad gangen, ferier var ikke noget vi talte om. Landbruget, køerne skulle passes og økonomien var ikke til ødselhed. Senere blev vi klogere, for selv bønder har brug for at komme hjemmefra. Vi kørte på ferie med små primitive telte i ind- og udland, men højst en uge.

Da vi fik den første af vore drenge, sagde jeg til AnneMarie: Der er 2 ting der kunne være spændende. For det første at Ole vil klare stalden for mig en søndag morgen, så jeg kan sove længe. For det andet, at jeg kommer til at spille på Horne´s første fodboldhold sammen med ham. Begge ting gik i opfyldelse mange år senere - staldarbejdet med lidt hjælp fra vor anden søn, fodboldspillet med lidt bestikkelse fra mig til træneren. Det var en speciel oplevelse at høre Ole råbe "ta´ dig

dog sammen far". Vi fik aldrig afklaret om, som Ole sagde, det at vi er på hold sammen, er det fordi du er god eller jeg er dårlig? Speciel god blev jeg aldrig, men oplevelserne på banen sammen med kammeraterne betød mere. Jeg hang på til jeg blev 50 og drømmer stadig om et come back!

Som old-boys-spiller og især efter at jeg bevægede mig ind i de politiske kredse, var det guld værd med tredje halvleg på kroen, hvor der var plads til det sociale samvær - hvor sproget og historierne var fyldt med mandehørm. Til min 50-års fødselsdag fik jeg en fodbold med navne på af alle mine holdkammerater, den ser jeg på hver dag og den fortæller mere end andet om de utrolig mange timer og oplevelser med menneskets bedste legekammerat, bolden.

Fritidslivet

Dette blev et kapitel for sig - især fodbold og amatørteater. Horne havde og har stolte traditioner på dette område. I 1968 blev Horne jyske mestre i serie 4, det blev starten på en fremmarch som stadig omtales ved festlige lejligheder. Den store triumf var da de lokale helte fra serie 2 nåede frem til ottendedelsfinalen i landspokalturneringen. På Odense Stadion tabte de 4-2 til 1909. "De røde" var heldige, men som succestræneren fra Varde, Jørgen Thomsen sagde: "Det var godt vi tabte, for hvordan skulle jeg forklare München Gladbach´s træner Udo Lattek hvor Horne ligger". Den dag lå Horne øde hen, ca. 600 tilskuere var rejst med fra Horne til Odense.

Foreningslivet interesserede mig og som 15-årig var jeg første gang med i Horne Idrætsforenings bestyrelse. Mange år senere blev jeg tiltænkt det ærefulde hverv at blive formand. I de fem år havde vi mange store arrangementer i Horne-Hallen, som blev bygget i 1981 på stort set frivillig basis. Den kommunale indsats var 500.000,- kr. som tilskud til kr. - kr. og 1 mill. i lån, rente- og afdragsfrit. Til gengæld skulle skolen have ret til at benytte hallen. Disse arrangementer var med til at sikre et økonomisk fundament for foreningslivet. Det var utrolig store oplevelser vi fik, men det var også "de store" vi fik fat i: Linie 3, Pallesen og Pilmark, Østjysk Musikforsyning, Gnags, Lars Lilholt, Johnny Madsen. Jeg glemmer aldrig det sug jeg havde i maven da jeg sammen med Idrætsparkens formand Kurt Aggerboe

bød velkommen til Linie 3. 700 mennesker i en tætpakket hal - flot - en ubeskrivelig oplevelse.

Horne Idrætsforening var også rammen om de årlige revyer. Sidste år havde vi 40-års jubilæum, jeg har ikke været med i dem alle, men i mange. Her fik jeg også en sidegevinst, vores mellemste søn nåede jeg også at spille sammen med på scenen.´

Friluftsspillene i Horne var også noget specielt for os. Mange tilskuere trodsede vind og vejr, når der var flest op til 700. Desværre er denne tradition død, men nu har vi jo 7-Kanten i Varde at glæde os over.

Det er jo desværre lidt det, der er gældende, det er svært for de mindste foreninger og byer at klare sig. Det er også svært at få nok til at tage den ekstra tørn der skal til i bestyrelse og udvalg.

Tidligere var det en ære at blive valgt til bestyrelsen, idag skal de frivillige ledere næsten tvinges - lidt ærgerligt, for det er både sundt og spændende, og ikke mindst en god og nødvendig del af den danske kultur; den må ikke spildes på gulvet.

Landbrugslivet - Bonden

Udvikling og afvikling følges ad, også i det erhverv der i mere end 25 år, og stadig til dels er omdrejningspunktet. Jeg husker da min far som én af de første på egnen i 1952 fik en grå Ferguson med 32 hk., til i dag hvor de største har uanede kræfter, har computerudstyr som doserer gødning alt efter jordens bonitet og koster en halv bondegård.

Strukturudviklingen har betydet, at det i dag er helt normalt, at gårde med 50 - 60 køer bliver købt af naboen, som typisk er hollændere. Livet på landet er ændret totalt, det smitter af på det kulturelle liv. Konen er udearbejdende, der er behov for 2 biler, den lokale brugs er udsat for konkurrence - civilisationen er nået ud på landet - idyllen er forstyrret, eller er den - også her gælder det, var de gode gamle dage nu så gode?

Jo selvfølgelig, vi har nydt et liv i pagt med naturen, årstidernes forskellige charme. Intet er som en flok drøvtyggende sortbrogede køer i et varmt leje med masser af halm en kold vinterdag, eller den dag sidst i april, når de stive ben betræder det grønne græs, efter en lang vinter. Men desværre, miljøhysteri, mistænksomme forbrugere, bureaukrati i et ukendt omfang, ødelægger mange unges lyst til at kaste sig ud i nationalerhvervet - jeg forstår det.

Vores egne sortbrogede bliver også skiftet ud med en mindre flok simmenthalere, hvor kalvene sørger for både morgen- og aftenmalkningen. I skrivende stund er det ikke sket, men datoen nærmere sig - virkligheden har også nået os, vi er for små. Det bliver ikke den bedste dag i mit liv, men også her er det vigtigt at huske at vi selv traf beslutningen.

Det politiske liv

Det med selv at træffe beslutningen har for os været et af de største privilegier. Vi fik muligheden og tog den. Der var ikke, og har aldrig været, mangel på familiens opbakning, da jeg en septemberdag i 1989 sagde ja til at stille op til byrådsvalget i november. En lang god snak med Axel Pedersen, daværende byrådsmedlem, tidligere viceborgmester og teknisk udvalgsformand gav mig det mod der skulle til. Du skal ikke være min afløser, du skal være dig selv - brug den sunde fornuft og ikke være bange for at gå dine egne veje. Og husk så lige, at hvis man er valgt i Horne, så er det et krav at man som minimum tager en udvalgsformandspost! Det var gode råd, og Axel blev mig en stor hjælp, men kun når jeg kom til ham, han blandede sig aldrig.

Jeg har forsøgt at leve et politisk liv efter anvisningen, og det har selvfølgelig betydet at jeg både har givet og taget.

Politik er skuffelser og glæder. Skuffelserne har været svære at holde for sig selv, især hvis de kommer fra fronter man ikke havde ventet, men heldigvis er glæderne, oplevelserne, tilfredsheden ved at være med til at præge samfundet det langt overskyggende.

Rollen som borgmester er meget anderledes end det at være medlem af byrådet. Jeg kan ikke i byrådssalen, på samme måde som før, deltage i debatten. Rollen er nu mere som ordstyrer og i det hele taget forventes det, at jeg er hele byrådets mand. Denne rolle forsøger jeg efter bedste evne at leve op til, men når man er et politisk menneske kan man ikke leve med alt for mange kompromisser, derfor er min stil nok lidt "utilpasset". Hvis jeg skal leve i et politisk system - og det skal jeg, for jeg nyder det - så skal jeg kunne se mig selv og vælgerne i øjnene. Det kan jeg ikke hvis der bliver for mange kompromisser. En borgmester er bestyrelsesformand, men en politisk bestyrelse er valgt til uenighed, det er forskellen og udfordringen i forhold til normale bestyrelser.

Det politiske liv har lært mig meget om mennesker, mennesker der er spændende, flinke og udfordrende. Jeg tror jeg snart har mødt alle typer - fra dronninger, prinser til skraldemænd og en ung mand der ved sin egen vielse bad sin brud holde mobiltelefonen, mens han fik ringene fisket op af lommen, ih hvor romantisk! Til den unge pige der friede knælede til sin uvidende soldat, for i næste øjeblik at foreslå "skal vi gifte os på stedet" - så bliver stemmen grødet, selv på en bonde fra Horne.

De fleste borgere er venlige og forstående, men selvfølgelig, hvis vi træffer forkerte beslutninger - og det gør vi ind imellem - eller hvis beslutningerne går borgerne på tværs, så kan enkelte blive ubehagelige.

En gang følte en dame trang til at belære mig om vort affaldssystem; nu ved jeg godt at jeg ofte skal have tingene at vide mere end én gang før jeg fatter det - men efter adskillige forsøg på at slippe fra hende, så jeg ikke nogen anden udvej end at gå ind på herretoilettet. Damen var dog så optaget af emnet, at hun først opdagede hvor hun var, da hun så mændene på rækken med ryggen til i "tissestilling" - det fik min "plageånd" på andre tanker!

Mødet med prins Joakim står som et af de største oplevelser. Sørg altid for at have noget at tale med prinsen om, løs beskeden, da jeg et par dage før Tattooet i 1998 skulle være vært for Joachim og følge ham i 7 timer. så er det rart at have fællesinteresser - landbrug og fodbold. Vi talte så meget, at vi blev bagefter under spisningen på Hotel Arnbjerg.

Det vil være umuligt at fortælle om alle oplevelser, men besøget på kongeskibet hos Dronningen, besøg i Verdens rigeste land U.S.A. og i en af østlandenes undertrykte tidligere kommuniststyrede lande Litauen, hører også til højdepunkterne - dette fortæller lidt om alsidigheden.

Men som alle andre steder er der hverdage på kontoret, og lad mig blot indrømme, at overgangen var stor. Sproget var anderledes, nogen kunne ikke forstå, at når jeg sagde at "a holder meje", så betød det, at jeg holder middag - og ikke at jeg holder med jer! En anden ting jeg også er belært om, er at kaffekoppen er der kun én selv til at sætte på plads!

At jeg så holder med personalet og holder meget af vort personale, det er en anden sag. Som ansvarlig for skatteydernes penge og leder

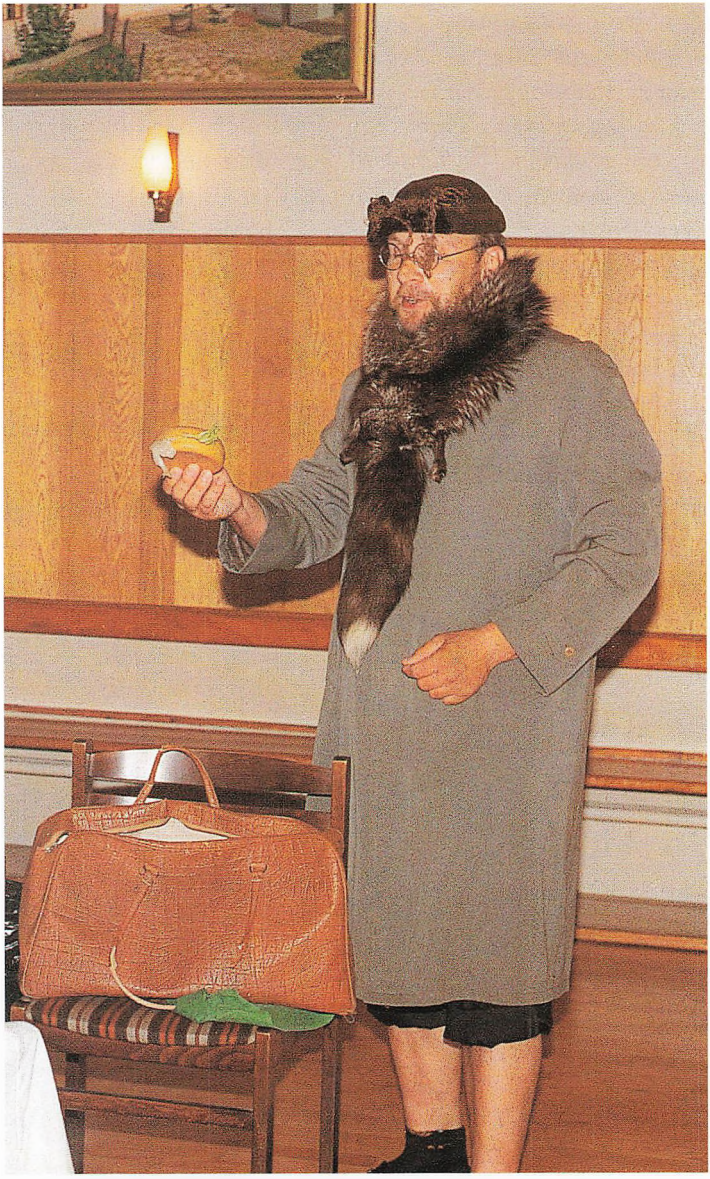

Borgmester Kaj Nielsen som fru Christof.

for ca. 1.600 ansatte, er man imidlertid en gang imellem, af forskellige årsager, nødt til at justere - det kan gøre ondt på nogen, og har gjort det i Varde kommune.

Inden periodens udgang har jeg fået gennemført nogle af mine mærkesager: Pasningsgaranti indenfor børneområdet, ny hal i Varde, nye samlingssteder i Thorstrup og Janderup, ældreboligprojektet afsluttet, en bevarelse og udbygning af den decentrale struktur og moderniseret den offentlige administration. Bevarelsen af kasernen ved forsvarsforliget i 1999 var også et højdepunkt. To store ting - sang før byrådsmøderne og rigtige servietter til personalet på borgmesterkontoret (de brugte tidligere toiletpapir)!!

Jeg håber med dette at læserne har fået et lille indtryk af hvordan et liv kan forme sig, hvis man er født som en heldig kartoffel - for heldig har jeg altid været. Nogle har hjulpet mig med heldet - tak til Jer - I ved selv hvem det er - ellers spørg bare.

Et er imidlertid sikkert, en gang imellem føles det som om Vorherre har haft en anden mening med hvad mit hoved skulle bruges til - skidt med det.

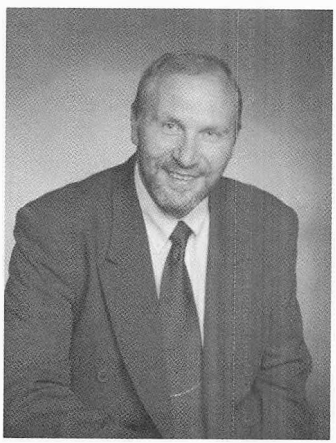

Borgmester
Kaj Nielsen

Humor og arbejdsglæde

En stuegang gennem et lægeliv

Af speciallæge Margot Bøving, Varde

En dag for nylig fik jeg et brev sendt til min konsultation i Slotsgade 3. Dette brev var fra Thyge Clausen, og den mand kan jo lidt mere end sin fadervor, og kan overtale en til hvad som helst.

Han skrev ordret :"Kære Margot Bøving! Jeg kunne have brug for en recept på nervepiller, medmindre jeg i stedet får vished for, at du vil glæde mig og læserne af Vestjydske fortællere med endnu en beretning fra sundhedsvæsenet – og meget gerne mange sider". Han skrev:"Det har været en enestående succes, og årgangen er revet væk og uopdrivelig", og jeg blev igen utrolig smigret.

Tænk, at de ting, som jeg har oplevet i min barndom, i min studietid, mit arbejdsliv på sygehus og i praksis kunne have en sådan interesse for læserne.

Det må jeg jo så prøve at leve op til, og jeg vil så lidt kalejdoskopisk køre rundt i min barndom, min studietid og mit arbejdsliv.

Håber så, at jeg kan leve op til Thyge Clausens forventninger!

Jeg har jo tidligere fortalt, at min baggrund er meget landlig. Jeg har tidligere fortalt, at jeg er "uægte" barn. Jeg har tidligere fortalt, at jeg er født på en lille gård, og opvokset hos mine bedsteforældre, og jeg har måske ikke fortalt nok om, hvor pragtfuld en barndom jeg havde, selvom den var meget nøjsom.

Gården var på 27 tønder land. Jeg boede der. Min morbror, der er 12 år ældre end mig, boede der – og han var naturligvis som en storebror for mig. Min mor boede der indtil jeg var 7 år gammel. Så blev hun gift, og rejste. Og selvom gården ikke var større, end den var, var

der både karl og tjenestepige til at passe bedriften. Men det hele tog jo også unægtelig lang tid, for der var jo ikke ret mange hjælpemidler af nogen slags.

Da jeg var barn, og gik i den "stråtækte", gik de små kun i skole 2 gange om ugen om vinteren – 5 dage om ugen om sommeren. Så blev det omvendt, når man blev noget større – for så skulle man jo naturligvis hjælpe til på gården.

Jeg kan da huske, at jeg blev holdt hjemme fra skolen, når der skulle tærskes. Så skulle jeg "lægge på brættet", som det hed, skulle stå og høvle negene frem, så de lå med den rigtige ende forrest. Det gjorde ondt i fingrene, når der var tidsler i negene. Musene fes om benene på en, men sådan var det nu engang.

Jeg kan huske, at jeg blev holdt hjemme fra skole, når der skulle sorteres kartofler, og der skulle pilles spirer af.

Jeg blev holdt hjemme fra skole, når der skulle radrenses. Vi havde fået et par nye heste, og de var ærlig talt noget vilde, og ville ikke gå ordentligt mellem roerækkerne. Så radrensede min storebror, og jeg skulle gå ved siden af, og styre de forbandede krikker, så de ikke trådte i roerne. Række op og række ned. Men man kedede sig jo bestemt aldrig.

Så var der en masse løse opgaver. Jeg kunne godt lide, at det hele så pænt ud. Jeg elskede, at gårdspladsen var flot luget, at der ikke var ukrudt mellem de toppede brosten. Jeg kunne godt lide, at haven så pæn ud. Jeg kunne godt lide at gå til hånde, hjælpe med at gøre rent i huset, og jeg elskede simpelthen at stoppe strømper. Og jeg synes aldrig, at jeg kan huske, at jeg kedede mig.

De lange vinteraftner var noget helt for sig selv. Der var jo naturligvis radioen. Min bedstefar elskede gammeldags dansemusik. Vi skulle altid høre pressen. Der var hørespil, og af læsestof var der Vendsyssel Tidende og Familie Journalen, samt de bøger man kunne låne fra et ret beskedent skolebibliotek i den stråtækte – men de blev i hvert fald læst alle sammen.

Et særlig betroet job jeg havde , var, når jeg sad og klippede tobaksblade for min bedstefar. Under krigen var det jo umuligt at opdrive tobak. Han havde plantet en del tobaksplanter, der blev indhegnet, så hønsene ikke åd skidtet. De blev passet og plejet. Bladene blev plukket, trukket på snor og opbevaret i laden til de var tørre. Naboerne kom fiflende, og skulle lige have lidt tobak. Min bedstefar var påhol-

dende, og gav dem allernådigst nogle affaldsblade. Disse tørrede blade skulle jeg så sidde og klippe om aftenen. Vi havde dåser, vi havde henkogningsglas, ja vi havde fyldt med den skide tobak – men jeg følte mig privilegeret, når jeg sad og klippede tobak.

Efter krigen havde vi som sagt dåser og glas fyldt med tobak. Der hang sækkevis af tobaksblade på kornloftet – lige til at smide ud. Så min bedstefar havde ikke behøvet at være så nærig overfor naboerne.

Kosten var et kapitel for sig – dengang på landet for omkring 60 år siden. Der blev ikke ruttet med noget som helst, men vi fik det, vi skulle have.

Naturalierne havde vi jo, men der var jo ikke noget, der hed fryser eller køleskab. Jeg kan huske, når vi slagtede gris. Så skulle den helst være så fed, som mulig, og så var der fersk mad i lange baner. Der var blodpølse, der blev lavet leverpostej, medisterpølse – ja kort sagt var det jo en svir uden lige. Men kødet skulle jo opbevares, om man havde saltkarret i kælderen – ellers kunne man henkoge.

Jeg lyver ikke, når jeg siger, at der var stegt flæsk 4 gange om ugen, og skidtet blev jo mere og mere salt, jo længere vi kom fra slagtetidspunktet. Det blev vandet ud i "futmælk", men gud, hvor var det dog salt alligevel. En enkelt gang om ugen skulle vi have fisk. Så kom der en hestevogn, og når den nåede ud til os, havde fiskene i hvert fald været døde i meget, meget lang tid. Smagen og lugten forbinder jeg stadig med al slags fisk. Uanset, hvor lækker og frisk fisk man kan få i vore dage , kan jeg ikke fordrage det under nogen form.

Der kunne engang imellem vanke nyslagtet kylling. Hvis bølgerne gik meget højt en hakkebøf – men ellers var maden utrolig ensformig.

Rabarbergrød, stikkelsbærgrød, rødgrød var fast menu som efterret i sæsonen. Specielt var min mormor kendt for sine flotte rabarber. Naboerne kom og tiggede rabarber, og hun gav dem beredvilligt. Hendes hemmelighed var, at hun tømte natpotten over dem hver morgen!!!

Hver morgen stod den på havregrød – og uanset om jeg var sent på den eller ej, skulle jeg altid have havregrød, før jeg skulle af sted i skole. Det gjaldt både, da jeg var i underskolen, mellemskolen og gymnasiet. Engang imellem var grøden så stiv, så den kunne stå af sig selv. Andre gange havde den konsistens af nærmest havrevælling.

Jeg kan huske engang, hvor jeg skulle af sted til mellemskolen i Brønderslev. Jeg var sent på den. Havregrøden var varm, den var tynd,

så jeg pustede på den. Det gav ikke rigtig noget, og så lavede jeg ellers en pirouette i køkkenet, for at fremme afkølingen. Den tynde havregrød fløj ud over kanten - hele vejen rundt i køkkenet. Jeg kan se synet for mig endnu. Min bedstemor stod med enden til ved komfuret. Tørvekassen havde havregrød, alle skabene havde havregrød. Karlen kom ind midt i det hele, og han var ved at dø af grin. Det var også et syn for guder. Og min bedstemor skældte ud – specielt da hun opdagede, at hun også havde en stribe havregrød tværs over rumpen.

De sanitære forhold var jo heller ikke som de er i vore dage. WC´et var et lille uoplyst das i et hjørne af hønsehuset. Det var koldt. Jeg turde dårligt gå derud, og satte mig hellere i grebningen bagved køerne. Der var både lys, varme og halm til at tørre sig med. Det var nok derfor, at min bedstemor altid købte brune underbukser med lodden vrang! Det var jo en praktisk farve under de forhold.

Der var jo heller ikke noget "lille hus" i nærheden af soveværelset, der lå på 1. sal. Der var en natpotte, og Gud nåde min bedstemor, hvis ikke den blev tømt dagligt. Så blev min bedstefar fuldstændig hysterisk, og så kunne man se natpotten smidt ud af soveværelsesvinduet, liggende på græsplænen under syrentræet om morgenen. Det var jo en katastrofe, for så var der jo ikke noget at vande rabarberne med!!!

Vi havde som tidligere fortalt altid en ung pige. Hun havde et lille pigeværelse, uopvarmet, også på loftrummet. Og når hun blev trængende, skulle hun jo også den lange vej ned i kostalden eller på dasset. Hun fandt nu på noget andet! Vi havde en skunk. Der havde min bedstemor opbevaret forskellige ting, blandt andet en kæmpestor stegegryde. Engang vi havde slagtet, skulle min bedstemor op og hente gryden, og da var den totalt fyldt med pis. Hun blev fuldstændig hysterisk. Den unge pige blev næsten blæst ud af huset af hendes råberi, og så blev hun ellers sat til at skure jerngryden med sand i bryggerset. Jeg tror hun stod der en hel formiddag. Da postbudet kom, fortalte min bedstemor beredvilligt, at "det svin havde pisset i stegegryden". Det samme til karlen, da han kom ind. Det samme til naboen. Stakkels pige. Men sådan er der så meget – og tiderne er jo heldigvis blevet anderledes.

Jeg vil gå lidt frem til min studietid

Jeg startede mit medicinstudium i Århus, som jeg har fortalt i forrige

års udgave. Jeg tog de sidste 3 år i København, da jeg blev gift med Gerhard, som var københavner. Vi boede så på kollegium, og tjente til dagen og vejen ved dels at være vikarer i Varde blandt andet i weekenderne – fredag, lørdag og søndag, dels på Borgholm, lazaret på Øland i Sverige. Det gav jo vældig godt at være på vagt i Varde fredag, lørdag og søndag. Der var jo lægemangel. Der var studentervikarer, næsten ingen reservelæger – og så var der jo overlægerne. Men det gik jo alt sammen.

Jeg kan huske en tidlig morgen, hvor vi var stået tidlig op. Vi skulle af sted til København og passe vores studium. Vi var dengang på klinikophold på Rigshospitalet. Lige da vi skulle ud af døren, blev der selvfølgelig ringet fra afdeling M1, at en patient havde fået næseblod. Gerhard høvlede derop, mens jeg pakkede færdig. Vi var lige blevet gift. Jeg hed Bach, før vi blev gift. Og da Gerhard kom op på afdelingen, stod der en sygeplejerske i den anden ende af gangen, kaldte på ham, og sagde: "Det er denne vej Hr. Bach. Det skulle hun aldrig have sagt. Han råbte, at han fanden fløjteme ikke hed Bach – og de patienter der ikke var vågnet endnu på afdelingen og på hele sygehuset – de gjorde det i hvert fald. Og der var vist aldrig nogen der siden kom til at kalde ham Hr. Bach!!!

Da jeg var studentervikar, var der en sygeplejerske, som jeg i starten var noget bange for. Senere kom jeg til at elske hende.Det var Nat-Jørgensen. Hun havde nattevagten på kirurgisk afdeling. Hun kom i sin hvide uniform, sine flade sko, sin kappe og en blå strikketrøje. Den blå strikketrøje fulgte hende igennem alle årene. Jeg kan huske en aften, hvor jeg var meget grøn som studentervikar. Da var der kommet en skadet ind. Det var bestemt ikke alvorligt. Vedkommende havde fået lidt skrubberi i ansigtet – nærmest hudafskrabninger. Jeg vaskede af, behandlede med jod og plaster, og havde så ikke tænkt mig at gøre mere. Så kom hun inkvisitorisk, og sagde: "Har du givet tetanus?"(stivkrampe). Jeg begyndte febrilsk at forklare hende, at stivkrampebakterier ikke levede så godt overfladisk på huden, og at der ikke var grund til at give stivkrampe ved en sådan mindre læsion. Hun kiggede koldt på mig og sagde: "Det er ellers kutyme her" – og jeg turde ikke andet, end at give patienten en skide stivkrampevaccination – selvom det var ret overflødigt.

Efterhånden blev vi gode venner. Hun fandt ud af, at jeg egentlig var meget fornuftig – og i hvert fald flittig. Og vores samarbejde gik

fuldstændig gnidningsløst siden hen. Jeg kan huske en aften, klokken var næsten 23.30. Så ringede hun fra K2. Jeg var lige faldet i søvn, og tænkte – Åh Gud – hvad er der nu i vejen. Så sagde hun til mig: "Jeg har vindruer til dig"! Jeg forventede naturligvis, at der var et eller andet galt med en patient. Forhistorien var, at der havde været tilbud på vindruer hos købmanden. Jeg havde købt vindruer og ædt, så jeg var lige ved at brække mig. Nat-Jørgensen havde også købt vindruer, og syntes bestemt, at jeg skulle smage. Jeg turde ikke andet, end at stå op, tage kitlen over mig, og dappe over på K2. Og der forærede hun mig en mikroskopisk klase vindruer. Det var nu hendes måde at sige på, at man var accepteret. Og vi arbejdede sammen lige siden med gensidig respekt.

Jeg lærte at holde utrolig meget af hende. Hun var en sygeplejerske af den gamle skole, og hun gik op i sit arbejde 100 %. Men der var godt nok mange studentervikarer, der var bange for hende! De fik bestemt ikke vindruer alle sammen!!!

Det var jo ikke kun arbejde på Varde Sygehus. Vi havde nogle dejlige fester. Vi lærte jo en del af de "fastboende" at kende – også før vi blev fastansatte. Jeg kan huske, vi fejrede Gerhards 25 års fødselsdag. Da havde vi lejlighed i en af de gamle operationsstuer meget tæt ved K2 og M1. Vi var mange. De yngre læger, nogle af overlægerne, studentervikarerne – og så kan jeg huske dyrlæge Gunner Høj og hans kone Musse var med. Gerhard var studiekammerat med deres datter Lene. Dyrlæge Høj var meget handicappet på grund af sygdom, og Gerhard kørte tit med ham som chauffør. De var også med til fødselsdag. Gunner og Musse var jo pragtfulde mennesker, og det var jo bestemt ikke dem, der gik først fra en fest. På et tidspunkt, da de fleste var gået, da vi var færdige med at danse lancier under Fru Ostenfelds kyndige, og meget myndige anvisning (man blev næsten kylet op i vindueskarmen, hvis man ikke kunne følge med!!!), kan jeg endnu huske, at Gerhard, Gunner Høj og en studentervikar, der hed Otmar Færø – nu børnelæge på Færøerne – på et tidspunkt dansede rundt i opsmøgede bukser, og havde en ordentlig pind i øret. På et tidspunkt skulle Gunner og Musse hjem, og hvad gør man så, når man bor i Varde, og der holder en fuld bil udenfor??? Naturligvis ringer man til Falck. De stillede med 2 mand, og Gunner og bilen blev kørt hjem på forsvarlig vis. Det må man da bestemt kalde service.

Gunner og Musse holdt vi meget af. Vi kom meget i deres hjem, og vi studentervikarer var jo vildt imponerede. De havde smukke malerier. De havde smukke møbler. De havde tonsvis af ægte tæpper. Det var rigtig high society i Varde.

Da Charlotte var en lille pige, så vi stadigvæk meget til Gunner og Musse. Jeg glemmer aldrig engang, hvor Charlotte red rundt på ryggen af ham, til stor morskab for dem begge to. Hun grinede, Gunner grinede – og på et tidspunkt tog han gebisset ud, og klaprede med det foran Charlotte. Jeg husker endnu hendes ansigtsudtryk. Det havde hun dog aldrig set før, og hun stak i et vræl. Vi andre grinede, så vi var ved at falde ned af stolene.

Da vi læste medicin, og virkelig skulle til at læse til eksamen, kunne det bedst betale sig for os at tage til Sverige og arbejde et par korte perioder. For der tjente man mere, end man gjorde i Danmark, da man var skattefritaget, hvis man arbejdede mindre end 100 dage om året. Jeg kan huske første gang, da vi kom til Borgholm Lazaret på Øland. Da var vi der 1 måned og 20 dage. Det var i 1966. Der var en overlæge. Der var både en medicinsk, en kirurgisk og en langtidsmedicinsk afdeling. Den ældre overlæge hed Pålson, og så var der os to, med den viden vi havde i bagagen fra studiet og fra Varde. Jeg syntes vi arbejdede døgnet rundt, og flere måneder efter vi kom hjem, snakkede jeg svensk i søvne. Da vi tog hjem, skulle vi for øvrigt hjem og fortælle svigermor, at vi ventede Charlotte, og at jeg faktisk var i 5. måned. Det ville jo kræve lidt taktik, for vi var ret sikre på, at hun ville blive ret hysterisk over det.

Foruden vores hospitalsarbejde arbejdede vi også som en slags praktiserende læger, da der ikke var nogen af dem på Øland. Og der var afregning ved kasse 1 hver gang, man havde haft en patient, så vi tjente jo store penge. Dengang havde svenskerne jo 1000 krone-sedler. Det havde vi jo ikke i Danmark endnu – og med sans for proportioner havde Gerhard valgt at få vores overskud vekslet til 1000 kr. sedler. Jeg kan endnu huske, at der var 28 af slagsen. Og da var kursen 1.40 til svensk fordel, så det var mange penge.

Vi kom så hjem til farmor. Gerhard førte ordet, og startede med at fortælle, at hun skulle være farmor. Konen var lige ved at besvime, men før hun nåede gulvet, havde Gerhard hevet de 28 svenske 1000 krone-sedler op, og smækket dem på bordet. Da var hun lige ved at

gå i gulvet igen, men fandt ud af, at vi to nok skulle klare os – også hvis der kom et barn.

Mens jeg ventede mig, døde min bedstemor i øvrigt. Hun havde testamenteret mig et beløb på 30.000 kroner. Vi købte en ny bil – en Ford Cortina for de 21.000. Og stolte var vi. Vi skulle dog ikke glemme, at vi boede på kollegium – og dem vi boede på gang med, var nogle værre bavianer. Den første morgen, da vi skulle køre på Rigshospitalet – jeg med mave på – kom vi ned på parkeringspladsen. Vi kunne ikke rigtig få øje på vores bil. Og da vi fik øje på den, var den totalt pakket ind i gult lokumspapir – og det var frostvejr. Det var en lille hilsen fra vores medkollegianere. Vi skulle bestemt ikke tro, at vi var noget!!! Vi måtte pænt vente, til solen fik lidt bedre fat, før vi kunne fjerne det fastfrosne lokumspapir.

I sommeren 1968 kom vi til Varde. Blev installeret i en lægebolig bag "Harpely" (det kaldte man sygeplejeboligerne, der lå foran, ud mod Ringkøbingvej) – og det var jo bestemt store forhold, i forhold til det, vi havde været vant til med de 27 m² og fælles køkken på Egmont-kollegiet. Vi nød livet i fulde drag. Vi elskede overlægerne – Kornerup, Ostenfeld, Gas-Christian, Weile – for ikke at tale om Hallager, som vi ellers syntes var lidt spøjs i starten. Ham var vi Des med. Han var lidt af et perniffengryn, men efter den første julefrokost på operationsgangen, kom vi til at holde utrolig meget af ham også. Og om ikke andet blev jeg skide god til at operere åreknuder. Det var nemlig hans speciale. Folk stod i kø, for at konsultere ham – ikke bare fra Varde og opland – men fra Esbjerg, Brørup og Grindsted etc. En overlæge kan jo ikke kun operere åreknuder, men der var mange af dem – og da jeg var rimelig ferm på fingrene dengang, blev det en af mine væsentligste opgaver at operere alle de forbandede åreknuder på kirurgisk afdeling. Hallager var helt tryg ved det, og jeg syntes også, at jeg prøvede at lave et ordentligt stykke arbejde – men Gud, hvor det hængte mig ud af halsen til sidst.

Det var nu meget morsomt med hans private patienter. Når de skulle opereres, kom han altid ind på operationsstuen iført sit operationstøj, lige før narkosen gik i gang – og hilste på patienterne. Så forlod han ellers etablissementet igen, og gik ind ved siden af, for at operere galdesten, mavesår – og hvad man ellers har en overlæge til at operere. "Åreknuderne" vågnede op i forvisning om, at de var blevet opereret af overlæge Hallager.

En dag gik det dog galt. En fin Varde-dame – en manufakturhandler-kone – skulle have opereret begge ben med et par dages mellemrum. Jeg havde, som vi plejede, opereret første ben. Og efter stuegang et par dage efter, skulle hun ned på operationsafdelingen og have tegnet på det andet ben. Overlæge Hallager var lidt forsinket. Jeg var kommet, men før jeg så konen, havde hun stået og talt med sygeplejerskerne, og fortalt en sygeplejeelev, at hun jo skulle have tegnet på sit andet ben, for hun var jo Hallagers privatpatient, og skulle opereres af overlæge Hallager, Sygeplejeeleven kom til at sige, at hun da var blevet opereret af mig – og konen blev fuldstændig stiktosset. Hun råbte og skreg over, at hun havde betalt en konsultation for at være Hallagers privatpatient, og at det var for dårligt etc. etc. Hallager sagde ikke noget, da han kom. Han dirigerede konen stille og roligt op på en skammel, hvor hun skulle stå. Så begyndte han at indtegne operationssnittene på hendes ben. Det var et festligt syn. Hun stod der i sin stumpede skjorte, med zinklim-bandage på det ben, der var opereret, og hun skældte ud. Hallager sagde stadig ikke noget, og vi forlod stilfærdigt den højtråbende kone, efter at hun havde fået tegnet på det andet ben. Bagefter kom sygeplejerske Inge-Lise Duus os til hjælp. Hun fortalte konen, at hun ikke skulle være ked af, at hun var blevet opereret af mig – for jeg gjorde det lige så flot som Hallager. Hun faldt da også ned, og jeg tror også, at hun blev meget flov bagefter. I hvert fald forærede hun mig en rædselsfuld lilla orkide, der var monteret på en træstamme, før hun drog fra sygehuset!!!

Jeg tror, at det er herfra, at jeg har fået lidt aversion imod de såkaldte "privatpatienter" – da de åbenbart forventer at få en helt speciel behandling. Herregud – overlæger kan da ikke kun stå og operere åreknuder – de skulle da gerne kunne tage sig af mere komplicerede ting – selvom konen måske havde betalt en 100-krone-seddel af sin egen lomme i privathonorar.

Som patient kunne man også dengang få lidt fordele på anden vis. Vi havde jo ikke privathospitaler, men der var noget, der hed "betalende enestue". For et latterligt lille beløb kunne man købe sig til en enestue, hvis der var plads – og det var der næsten altid – når Jens S. eller gamle Fenger eller gamle Fru Bechsgaard blev indlagt. Sådan var det, og sådan skulle det jo være. Jeg har nu altid syntes, at de dårligste patienter skulle have enestuerne.

Gamle fru Bechsgaard var en meget imposant dame, når hun lå på sin enestue. Hun havde mørke briller på. Hun talte kun til overlægen, når vi kom på stuegang. Hun lå med tynde sorte handsker, og jeg var så naiv, at jeg i starten ikke kunne finde ud af, hvorfor hun lå med dem. Men det var simpelthen for ikke at få tryksværte fra avisen på fingrene.

Engang kom hun ganske vist ud af sin enestue i en vis fart. Jeg var på stuegang. Jeg blev kaldt ned i modtagelsen, fordi man sagde, at Gerhard ville tale med mig. Det var nu ikke fordi, at han ville tale så meget med mig, at han var der – selvom han godt kunne tale. Men det var faktisk fordi, at hans bil var blevet torpederet om morgenen, hvor han kom fra arbejde på gynækologisk afdeling. Og han skulle så indlægges med hjernerystelse og diverse knubs og slag. Da blev fru Bechsgaard kørt ind på en fællesstue. Gerhard fik enestuen – og hun tog det bestemt med højt humør – for lige så snart Gerhard gik i praksis, valgte hun ham som læge – for som hun sagde – at når der var en person, der var så vigtig, at hun skulle køres ud fra sin enestue – ja så ville hun bestemt også have ham som læge. Sådan!!!

På sygehuset arbejdede vi meget. Vi havde mange vagter. Vi lærte meget, men Gud, hvor vi hyggede os, grinede, snakkede med kolleger, sygeplejersker. Der var en helt speciel tone, som jeg desværre ikke tror findes helt på samme måde mere. Jeg syntes der var en korpsånd og en arbejdsglæde uden lige. Man mødte gerne, før fanden fik sko på. Man blev der gerne efter tid – og i hvert fald blev man der, til man var færdig.

Men det var ikke kun arbejde. Vi havde det stadig utrolig skægt og hyggeligt, og holdt nogle værre abefester indimellem. Selvom jeg kom fra det dekadente København, var det dog i Varde, at jeg første og eneste gang prøvede at ryge hash. En studentervikar var svigersøn til en af oplandets speciallæger. Han var i hvert fald til fest og farver – selvom han ikke var meget bevendt på afdelingen. Han tog sig en pibe hash engang imellem, og en aften foreslog han, at vi skulle prøve alle sammen. Jeg havde da røget cigaretter før, så det ville jeg prøve. Jeg tog et par ordentlige sug, og tænkte, at nu blev det hele garanteret lyserødt, mærkeligt, sjovt og dejligt. Idioten, der havde hashen med, begyndte at spille guitar og nynne, og var helt fjern i blikket. Og jeg oplevede ikke en skid. Jeg sad og ventede på, at nu måtte der da

ske noget – men det gjorde der ikke, og når det var på den måde, kunne det også være lige meget. Og jeg har hverken før eller siden prøvet det.

Gerhard var helt håbløs. Han havde aldrig røget, og han kom til at hoste ved første sug. Jeg fortalte overlæge Kornerup om det den næste dag, og han var da noget ærgerlig over, at vi ikke havde købt en lille klump til ham, for det var noget han gerne ville have prøvet. Men den oplevelse fik han altså ikke.

Efter at jeg kom til Varde har jeg for øvrigt taget 2 "videregående uddannelser". Den ene var, da jeg tog (fik) kørekort, den anden da jeg tog jagttegn. Da jeg tog (fik) kørekort, er en historie for sig. Vi havde jo som sagt en bil, men jeg turde under ingen omstændigheder tage kørekort i København. Men da vi så kom til Varde, var der jo ingen vej udenom. Vi havde en motorsagkyndig, der hed Martiny. Og hvis der var noget, som sygeplejersker og sygeplejeelever talte om med frygt i stemmen – så var det ham. Jeg kan huske, der var en sygeplejerske på M2 – Frøken Svendsgaard. Jeg tror, hun var dumpet 3 gange. Der var andre, der var dumpet. Og de fortalte jo vidt og bredt om, hvor lidt der skulle til, for at man dumpede. Nå, men jeg måtte jo i gang. Jeg fik kørelærer Peter Hansen fra Drosselvej. Jeg var bestemt ingen ørn til det praktiske. Jeg har altid haft et mindre handicap, fordi jeg skelede som barn og har haft noget nedsat syn på det venstre øje. Derfor kunne det indimellem knibe med min afstandsbedømmelse. Hold da kæft, hvor Peter hersede med mig med parallelparkeringer, når jeg skulle bakke etc. etc.. Jeg sagde til Peter: "Du lader mig ikke gå op, før du er sikker på, at jeg kan bestå". Og jeg fik time efter time efter time. Og jeg tror, at jeg var oppe på 30 timer, før han sagde: "Nu kan det ikke gå galt"! Men jeg var nu ikke helt sikker. Da dagen kom, tænkte jeg meget på, hvad jeg skulle have på. Jeg havde hørt så meget forfærdeligt om Martiny, men jeg havde aldrig set manden. Jeg tænkte, nu må du nok klæde dig nobelt på, men det kunne da være, at han var til at snøre en lille bitte smule. Jeg prøvede meget forskelligt, før jeg valgte det, jeg skulle have på. Jeg tog en pæn højhalset rullekravesweater på, sikrede mig, at den sad tilpas tæt på overkroppen. Jeg tog en nydelig, ikke for kort nederdel på – men kort. Og så tog jeg bidsel sko på, for det så jo lidt damet ud. Og jeg ville garanteret have brækket mine sædvanlige stilethæle i ren befippelse, hvis jeg var kommet i dem.

Peter og jeg mødtes så med Hr. Martiny , og jeg var skrækslagen, da jeg så ham. Der var is i blikket. Han hilste fåmælt på mig, og så kunne jeg ellers sætte mig i bilen. Det hele gik bare på mig. Jeg prøvede da at komme lidt i snak med ham, og efterhånden lykkedes det da også, fordi jeg blandt andet havde behandlet hans søn på skadestuen. Jeg kan huske, at vi skulle dreje til højre hele tiden. Han så ikke lige tilfreds ud. Jeg undgik at køre nogen ned i fodgængerfelterne. Jeg kom udenom cyklisterne. Da jeg kom kørende op af Nørregade, sagde han, at jeg var heldig, at der ikke kom nogen fra Storegade, for jeg havde ikke kigget efter.

Vi kørte videre. Vi skulle svinge til højre hele tiden, og jeg var i det hele taget utryg ved situationen. Til sidst skulle vi møde Peter på parkeringspladsen foran Markedskroen. Jeg skulle bakke ind mellem 2 biler – og som jeg har sagt tidligere, var min afstandsbedømmelse altså ikke helt, som den burde være. Da jeg havde bakket ind mellem de to biler, var der 10 cm til bilen i min side, og mindst 2 meter til den anden side. Martiny stod ud uden besvær. Jeg måtte kravle over gearstangen og hans forsæde, for at komme ud i den modsatte side. Min dejlige kørelærer stod bare og rystede fortvivlet på hovedet. Jeg vidste, hvad klokken var slået – og så skete der altså noget fuldstændig uventet. Martiny sagde, at jeg var bestået. Jeg ved slet ikke, hvordan den kom hjem. Men enten måtte de sygeplejersker have løjet, da de sagde, hvor streng han var – ellers måtte en eller anden have holdt hånden over mig. Et par dage efter mødte jeg ham på Skansen. Jeg kom kørende med Charlotte i klapvogn, og sagde med et stort smil, at jeg jo stadigvæk kørte med klapvogn og ikke i bil. Og så vrissede han til mig: "Det gør De vist også klogest i"! Men det er nu gået godt nok med bilen og mig siden da – og jeg har da ikke lavet de helt vilde ulykker.

Så tog jeg jagttegn. Det er jo også en historie for sig. Gerhard har altid været jæger om en hals. Da jeg var barn, havde man da også et haglgevær derhjemme, som min morbror luftede engang imellem uden de helt store resultater. Dog kan jeg huske engang, han havde ramt en and ved en mergelgrav i nærheden af gården. Den skide and var faldet ned på en lille ø i mergelgraven. Vores cocker spaniel , der bestemt ikke var nogen jagthund, ville ikke gå ud og hente kræet. Så mente min morbror nok, at jeg, der lige var startet i mellemskolen og

lige havde lært at svømme, kunne svømme ud efter den and. Min bedstemor sov altid middagssøvn, og da hun sov trygt og godt, dampede vi ned til mergelgraven. Jeg iført badedragt under tøjet, og han med et reb. Han bandt et reb om livet på mig, og så skulle jeg svømme ud efter anden. Men jeg kan godt sige jer, at der gik panik i mig, da jeg var kommet få meter ud. Jeg var ikke særlig god til at svømme, bagenden hængte lidt dybt, og der var vandet i hvert fald koldt. Vandpileurt, vandplanter og skidt og lort snoede sig om arme og ben af mig. Jeg hylede og skreg, og han måtte lynhurtigt hive mig i land. Siden har jeg ikke fungeret som jagthund.

Som anført mente jeg da bestemt, at når Gerhard gik på jagt, så måtte jeg da også prøve at have det som hobby, så jeg kunne gå med engang imellem.

Leif Christensen, Tinghøj, havde kurser på aftenskole. Jeg meldte mig, og jeg følte mig ret meget til grin. Der sad unge mennesker, der sad lidt ældre mennesker, men det var "hanner" alle sammen! Og jeg var da bestemt den dummeste overhovedet, da vi startede. Nå, men der var jo ikke andet at gøre, end at gå på med krum hals. Den tynde bog kunne man da lære, de forbandede jagttider kunne man da lære, de afblegede fugle der blev fremvist kunne man da lære – og da vi gik op til prøve, bestod jeg med 0 fejl, og var færdig med opgaverne i løbet af ingen tid. Men så var det også slut med min succes!

Jeg havde jo stadigvæk mit øjenhandicap. Gerhard tog mig med på en lerduebane. Jeg ramte nr. 35 (ud af 35) – så det var ingen succes. Jeg gentog det nogle gange – det blev ikke ret meget bedre. Men en gang kom jeg da med på en roemark i Thastrup, hvor han havde noget jagt. Jeg bagved ham. Pludselig kunne jeg ikke huske, om man kunne se S`et på min Winchester, eller om det var omvendt, for at se, om den var sikret. Så jeg prøvede mig lidt frem med det resultat, at der gik et skud af i jorden lige bagved Gerhard. Jeg har aldrig set ham hoppe så højt. Jeg har aldrig set ham febrilsk tage sig ned til benene og i skridtet på samme tid – og jeg har næsten aldrig hørt ham råbe så højt. Jeg må da også indrømme, at han var meget tæt på at få et lige cpr-nummer, og at han var meget tæt på at miste "kronjuvelerne". Og var der noget, han ikke ville sætte pris på, var det det!!!

Eftermiddagen var dog ikke slut. På et tidspunkt var jeg ved at falde. Jeg tog for mig med geværet, og løbet blev fyldt med skidt. Så fik

jeg skæld ud igen, og det var enden på min jagtkarriere – selvom han havde foræret mig en dobbeltløbet Winchester, og jeg havde købt det flotteste jagttøj. Jeg har aldrig rørt ved en bøsse siden.

Og klog af skade har jeg siden holdt mig til mit fag. Det synes jeg er noget, jeg behersker. Jeg har prøvet at følge med, jeg har prøvet at efteruddanne mig. Jeg har prøvet at lytte til folk, og oplevet glæden ved at stille en god diagnose, oplevet glæden ved at hjælpe mine patienter – så det er jo faktisk endt med, at mit arbejde er blevet min hobby. Det er ellers så moderne med, at læger bliver udbrændte i vore dage. Jeg føler mig ikke udbrændt – og for at blive udbrændt, har man vel også nødvendigvis skulle brænde for en sag først – og det er der vist mange af de udbrændte, der aldrig har gjort.

I min hverdag oplever jeg glæder og sorger. Sorgerne er jo også en del af mit arbejde. Folk bliver syge. Folk bliver alvorligt syge. Folk dør.

Jeg prøver at hjælpe, trøste og lindre, det jeg kan, for patienten, for de pårørende. Og som jeg siger - uanset hvor sort det ser ud, er der altid lyspunkter – altid ressourcer man kan tære på.

For at man befinder sig godt i sit arbejde, må man også have gode samarbejdspartnere. Dem finder man jo også masser af. Man får sine favoritter gennem årene. Man finder sin øjenlæge nr. 1, man finder sin øre-næse-halslæge nr. 1, man finder sin hudlæge nr. 1, man finder sin neurolog nr. 1, man finder sin kirurg nr. 1 – og man lærer at få det godt med de fleste af resten – og man lærer først og fremmest at få det godt med deres sekretærer, så man kan komme hurtigt igennem systemet. Jeg ville få pip, hvis jeg sad på min numse og bare sendte henvisninger ud i øst og i vest. Hvis ikke jeg havde min telefon og mine personlige kontakter, ville jeg føle, det hele gik for langsomt. Hvad nytter det at kunne spille klaver, hvis ikke man har et godt klaver at spille på?

Alfa og omega for min arbejdsglæde er patienterne. Alfa og omega for mig i mit arbejde er humoren – og kan patienterne ikke spille med der, kan det jo godt være, at de har valgt en forkert læge, hvis de har valgt mig. Jeg oplever som sagt utrolig mange pudsige episoder. Jeg ved godt, at det er flest kvinder og børn, der går til læge. Men der er da heldigvis også mange mænd – og af en eller anden grund er det det sidste køn, der har leveret mange af de sjoveste – i hvert fald de frækkeste historier mere eller mindre frivilligt.

En patient jeg savner meget er Willy Sørensen. Willy Sørensen er desværre død. Han var far til sangerinden Lis Sørensen, og var importeret til Varde af hans dejlige kæreste Kamma Gårde. Jeg kan ved Gud godt forstå, hun faldt for ham med et brag. Første gang jeg så ham, var der ellers ikke noget at råbe hurra for. Det var mildest talt den rene ynk. Han var blevet kørt ned af en cyklist i Vestergade. Han havde nogle brækkede ribben, og det hele var den rene jammer. Og da syntes jeg bestemt ikke , at det var noget særligt, hun havde fundet. Men du forbarmede, hvor var han dog skæg, når han kom ned i konsultationen efterfølgende. Han havde en varme og en humor. Vi var helt enige om, at han havde fundet Vardes dame nr. 1, nemlig Kamma, og så insisterede han på, at han havde fundet nr. 2 som læge – og jeg voksede.

Willy havde desværre noget med kredsløbet i benene og i hjertet. Han tog det med oprejst pande og med humor. Engang han var på Malta, fik jeg et kort fra ham. Jeg grinede sådan. Der stod nemlig ordret:

At du var healer, har jeg aldrig vist
Men min storetå har været varm, siden du rørte den sidst.
Måske er der håb for et helt andet lem,
Når jeg engang kommer hjem.

Gud, hvor jeg grinede. Typisk Willy!

Det skulle jo nødig stå 1-0 til ham. Næste gang han kom i konsultationen, noterede jeg mig, at han sad og pludrede med karetmager Erik Jensen, og jeg tænkte: "Nu skal han få", så jeg digtede lynhurtigt bag på en recept:

Den sag med dit lem
Er da nem.
Vi kan jo bare skære den a`
Hvis den alligevel ingenting ka`.

Den stak jeg ind til ham, og Gud, hvor han grinede, da han kom ind. Sådan var tonen – ikke lummer, ikke rå, men lige tilpas. Sådan en patient lyser op i den daglige trummerum med hæmorroider, udflåd og fodvorter.

En anden dejlig patient, som jeg har endnu, troede også engang, at han havde vundet over mig 1-0, men jeg kom efter ham. Han var blevet enkemand. Han var sidst i 60`erne, og efter en passende tid be-

gyndte han jo at kigge efter damer igen. Han nøjedes åbenbart ikke med at kigge, for han kom og jamrede over, at "det bette skidt" ikke ville, som han ville. Og det var før Viagra-tiden. Jeg grinede lidt af ham, og sagde, at det var han da alt for gammel til alligevel. Han kunne da bare lade være – og så var der for øvrigt mange måder at gøre damer glade på! Jeg tror, han var lidt skuffet, da han dappede af, men få måneder efter kom han igen i konsultationen. For nu var "det bette skidt" blevet større! I hvert fald var der kommet noget på den. Han tog den lille grøntsag frem, og han havde fået en pæn samling kønsvorter, så noget havde han fået ud af det! Han så næsten stolt ud! Som om han ville sige: Jeg kunne finde ud af det alligevel. Men det var jo ikke gjort med det. Vi skulle jo også have vorterne væk, da de kan smitte. Sådan noget skal pensles nogle gange, med nogle dages mellemrum. Og jeg må sige, at han var yderst behjælpelig. Han holdt ud, han holdt frem, han holdt ved, han strakte ud. I forvejen var den lille og bleg, og med kondylomerne lignede den en mutation af et mini-rosenkål med blomkålskonfiguration. Jeg har aldrig troet, sådan en sag kunne blive så lang og så tynd, som når han beredvilligt trak ud i den, for at jeg kunne pensle. Det var som om, at han solgte elastik i metermål. Vi fik da styr på det hele, og så så jeg ellers ikke noget til ham, før han skulle have sit kørekort fornyet som 70-årig.

Når man skal have sit kørekort fornyet, skal man udfylde forsiden selv. Der er nogle spørgsmål med ja og nej. Og blandt andet skal du svare på, om du er i besiddelse af dine lemmers fulde brug. Han havde udfyldt forsiden. Han kom ind til mig. Jeg skimtede for at se, om det var gjort korrekt. Og så havde han ved Gud skrevet nej til, at han havde sine lemmers fulde brug. Og da fik jeg ham, så det i hvert fald stod 1-1 til mig. Som jeg sagde: "Din idiot – der står jo ikke lem, men lemmer" – og så grinede vi begge to.

Når vi nu er i den ende, så lærte jeg også at sætte pris på, at muhamedanerne er omskårne. En dag, hvor jeg var alene i biksen, kom en ung tyrk ind. Jeg kan huske, at han så meget beklemt ud, da han fandt ud af, at Gerhard ikke var der. Men han mente åbenbart, at han godt kunne klare sit ærinde alligevel. Han startede med at smøge sit ene bukseben op, og viste mig en plet på skinnebenet. Det var ikke noget. Der var lidt rødt, nærmest en lille bums, og jeg sagde, at det betød da ikke noget. Men det var ikke benet, det var galt med.

Han fik mig forklaret, at han havde en tilsvarende plet på sin ædlere del. Det måtte jeg så sige, at det tvivlede jeg på, og at jeg var nødt til at se, hvad han havde, hvis jeg skulle gøre noget ved det. Det var han ikke meget for, og jeg sagde da også til ham, at han var velkommen til at komme igen, når min mandlige kollega var tilstede. Men så tænkte han åbenbart, at det skulle overstås – og i løbet af et splitsekund, mens han fortvivlet kiggede op i luften, og bad til Allah, fik han lynet ned, trukket frem, stoppet ind og lukket til igen. Takket være, at han var omskåret, nåede jeg at se, hvad der var galt, og fik givet ham en recept med det, han skulle behandles med. Denne diagnose havde jeg aldrig kunnet stille på en uomskåret dansker i den fart. I hvert fald ikke uden at den var kommet i klemme i lynlåsen. Der er fordele ved alt.

Nå men det hele skal jo heller ikke dreje sig om mænd. Der sker jo også sjove ting, når damerne er i konsultationen – og Gud, hvor får man talt med folk om mange ting, når man alligevel er i gang med at undersøge dem – og måske laver mere rutineprægede ting. Men så er det også tit mændene, der får deres sag for – og konerne lægger bestemt ikke altid fingrene imellem, når de fortæller, hvordan det foregår i de små hjem.

Jeg vil for øvrigt lige fortælle jer, at vi engang havde en tatoveret læge i vores praksis. Det var lidt snyd, og lægen – det var faktisk mig, der blev gjort til grin af min søn, Christian. Om aftenen havde vi siddet og hygget os derhjemme. Jeg havde haft housecoat på, sad med bare ben. Christian sad og snakkede ved siden af mig – og det tænkte jeg så ikke mere over. Jeg gik på arbejde den næste dag, og da jeg kom hjem, spurgte Christian om, hvad jeg havde haft på – det var da et mærkeligt spørgsmål. Så skreg han af grin. Det viste sig, at jeg havde gået i rimelig lårkort, som jeg plejer. Nylonstrømper, og med det der lignede en tatovering på ydersiden af min højre ankel. Den pisseunge havde sat et overføringsbillede på mit underben. Det havde jeg ikke lagt mærke til om morgenen, da jeg gik på arbejde. Det regnede jeg så heller ikke med, at andre havde gjort. Men det var der dog. Den dag, hvor jeg havde rendt rundt med min ankelprydelse, kom der en ung mand fra Rødding ind. Han var kommet til skade med sin arm under arbejde i Varde. Jeg så på ham. Han kom efter et par dage, og skulle have set til armen igen. Min sekretær spurgte,

hvem af lægerne han skulle ind til – og så sagde han, at han skulle ind til hende i 40-erne, der var tatoveret på benet. Hanne svarede spidst, at vi bestemt ikke havde nogen læger der var tatoveret. Hun havde jo ikke lagt mærke til mit ben – men det havde den unge mand åbenbart. Vi fik et godt grin herefter, og jeg var vældig stolt af, at han havde bedt om lægen i 40-erne, da jeg jo var langt oppe i 50-erne på det tidspunkt.

Jeg synes også, at jeg vil tale om læge Bendt Vad, der jo var vores kompagnon igennem mange år, og i hvis praksis vi begge to kom ind i sin tid. Jeg kan huske, at da vi var reservelæger på sygehuset, så vi ret meget op til Vad.

Han stillede nogle skide gode diagnoser, når han indlagde patienter – og så havde han en utrolig flot bil – en Mustang, som han fræsede rundt i – og i øvrigt en kone, der så rimelig godt ud. Gerhard var på kasernen i Varde, som reservelæge under Dr. Vad, da de begyndte at tale sammen om kompagniskab. Og det endte jo med, at Gerhard startede i 1971, og jeg kom til i 1972.

Vad var en utrolig dygtig læge. Han var ikke en Hr. hvem som helst – og lige så fredelig og rar som han var – lige så opbrusende og højtråbende kunne han blive – når det var nødvendigt. Jeg sad tit og hyggesnakkede med ham, hvor han fortalte om oplevelser, dels fra praksis i gamle dage, dels fra hans oplevelser som skibslæge og dels hans oplevelser som militærlæge i både Afrika og på Cypern. En historie, som jeg grinede meget af var, da han fortalte mig, hvordan de kunne udpege de piger, de skulle passe vældig meget på, når de kom i havn – godt trængende. Man skulle altid gå efter dem, der sad og drak øl, og ikke dem, der sad og nippede til en lille Martini. Dem der kunne drikke en bajer, kunne man være sikker på ikke havde svie, når de skulle tisse – altså havde de ikke gonore. Den tommelfingerregel kan man jo desværre ikke klare sig med i vore dage – men dengang havde de jo heldigvis ikke HIV at tage hensyn til.

Han har også fortalt mig om utrolig mange pudsige oplevelser i praksis – og han var ikke bange for at fortælle, når han selv blev til grin. En lille sød historie er om dyrlæge Frismodt, der kom ned i konsultationen. Han kom ind ved 13-tiden, umiddelbart efter Vad havde fået frokost. Og da kunne han godt i de senere år sidde og småblunde lidt. Men da Frismodt kom ind, vågnede han da op. Frismodt sagde,

at hans ører voksede! Vad gned nok øjnene lidt. Frismodt havde jo ikke særlig meget hår, og Vad syntes godt nok, han havde lidt store ører. Og før han fik funderet videre, fik Frismodt da fortalt, at han kom, fordi han havde vokspropper i ørerne, som skulle skylles ud.

Vad fik desværre lungecancer, og døde 1986. Hans sygdom tog han med ophøjet ro – og jeg fik lov til at bestemme fuldstændig, hvor han skulle indlægges, og hvordan han skulle behandles i den terminale fase. Efter han fik sin diagnose, holdt han og Betty en stor middag, hvor de inviterede alle deres venner. Vad holdt en smuk tale, hvor han fortalte alle, hvad hans udsigter var. Det var flot. Og selvom det lagde en dæmper på aftenen nogle få minutter, havde vi simpelthen alle tiders aften.

Selvom hans lidelse skred frem, og det hele blev mere og mere træls, var han ikke den, der ville have en masse smertestillende medicin. Som han sagde, ville han hellere have en whisky eller to – det vidste han, hvordan virkede, og han vidste, hvordan det skulle doseres. Så når vi sad og snakkede, kunne man jo godt få en lille pind i øret. Han var klar og sig selv, indtil dagen før han døde. Han blev efter eget ønske indlagt de sidste par dage. Jeg kan huske aftenen, før han blev bevidstløs, sad jeg oppe på sygehuset hos ham. Han skulle have en smertestillende indsprøjtning. Men han insisterede på selv at tage den – for som han sagde: "Jeg har altid været vant til at være i den rigtige ende af sprøjten" – for det andet var han skæpperæd for at få indsprøjtninger. Vad var en dygtig kollega og læge, og han havde unikke menneskelige egenskaber.

Nå, tilbage til praksis, som jo er en mangfoldighed af store og små ting. En mangfoldighed af sjove ting, alvorlige ting og næsten umenneskelige ting. Og hvis man ikke altid huskede at få humoren med, kunne det hele jo godt blive lidt mere træls for læge og patient.

Jeg har en ustyrlig, skæg, morsom, frodig kvinde som patient. Hver gang hun kommer, bliver man altid i godt humør. Uanset, hvad hun kommer med. Men en dag, da hun kom med en forbrænding på den ene kind, var jeg godt nok ved at tisse i bukserne af grin. Hun havde stået og strøget, og mobiltelefonen, som alle jo har, ringede. Hun tog telefonen, og det gjorde helvedes ondt, for det var strygejernet, som hun havde sat op på kinden. Skaden var heldigvis ikke så stor, og hun var helt flov ved at fortælle historien – men den reddede da min eftermiddag.

En anden dejlig frodig patient, som jeg har haft gennem alle årene, var ellers lige ved at få mig til at tvivle på min egen kunnen. Jeg var lige startet i praksis. Hun havde lige skiftet til mig, og hun skulle til sidste graviditetsundersøgelse i 35. uge. Hun kom som sagt frodig, dejlig og smilende. Jeg kan endnu huske, at hendes busseronne var rød- og hvidternet og meget, meget stor. Og det var nødvendigt. Jeg tog blodtryk, jeg tog blodprocent, jeg vejede hende. Da jeg skulle til at føle på maven, var den da godt nok meget stor, men jeg kunne ikke finde noget som helst, der lignede en livmoder med barn i. Jeg mærkede indvendig. Jeg kunne stadig ikke finde noget – og patienten har nok syntes, at jeg blev lidt mærkelig. Det må jo også i høj grad have været mærkeligt, at komme til læge til sidste undersøgelse, hvor man forventer at have et dejligt barn i løbet af 5 uger – og så kan lægen ikke finde barnet. Jeg fik assistance fra Gerhard. Han kunne sørme heller ikke finde noget barn – og da hun var ret knust, og ikke havde haft sine menstruationer – kom hun til Sct. Joseph Hospital i Esbjerg.

Jeg ved ikke, hvem der har set på hende, eller hvad han havde gjort. I hvert fald kunne han konstatere, at hun ikke var gravid. Men det var hun nu meget hurtig efter, for 9 måneder senere fødte hun en dejlig dreng. Da hun kom til sidste graviditetsundersøgelse, hvor hun rent faktisk var gravid, kan jeg huske, hun stadig havde en rød- og hvidternet busseronne. Men da var den blevet udvidet med et par brede festoner i begge sider, for at maven kunne være der. Hun er stort set den eneste patient, jeg har haft, der har været gravid lige så længe som en elefant.

I praksis eller i primærsektoren bliver langt den største del af alle lidelser jo behandlet, uden at folk kommer i berøring med hospitalsverdenen.

For at vi kan klare det, er vi jo nødt til at have nogle dygtige speciallæge-kolleger – øre-næse-halslæge, øjenlæge, anæstesiolog, hudlæge samt nogle pokkers gode forbindelser på sygehusene. Der tror jeg, at vi er ret heldige i Varde. Vi har det hele. Speciallægerne er ikke tabt bag en vogn. Det er mennesker, der i allerhøjeste grad har humor. Jeg kan ikke dy mig for at fortælle en lille anekdote om vores dejlige øjenlæge Steffen Sperling. Han kan være ret kontant. Han har valgt at blive øjenlæge, for så skal han ikke høre på en hel masse fnadder. Og

vi har i ham en utrolig imødekommende og dygtig kollega. Men hos ham skal man ikke altid blæse små ting op til for store ting. En moden mor var kommet med sit ret nyerhvervede, dejlige adoptivbarn. Barnet var fra Korea. Barnet var lidt skævøjet, og der var tvivl om, om barnet skelede eller ej. Der var lidt tvivl om, om der kunne være en bygningsfejl eller ej. Og hvis det sidste var tilfældet, kunne det godt være, at barnet skulle have briller på et eller andet tidspunkt. Barnet fik en tid et halvt år efter. Moderen var åbenbart lidt utilfreds med den disposition, og sagde inkvisitorisk til Steffen Sperling: "Hvad ville du have gjort, hvis det var dit barn"? Han svarede prompte: "Så ville jeg have anlagt en faderskabssag"! Sådan!!!

Jeg kunne blive ved og ved. Men alt skal jo have en ende – også min beretning for denne gang. Det er jo en stor fornøjelse at skrive om de ting, man har oplevet. Få dem fundet frem, få vendt dem endnu engang, og derved få bekræftet, at man egentlig har haft et utroligt livsbekræftende og morsomt liv - hvad jeg håber læserne har fået indblik i.

Jeg må hellere gemme nogle af historierne. Tænk, hvis Thyge Clausen skrev til mig en anden gang. Så kan jeg jo ikke nænne at skuffe ham – og jeg håber heller ikke, at jeg har skuffet mine læsere med min fortælling denne gang.

Lærer Skjærbæk og Eva fotograferet med eleverne foran Forum Skole 1923. Karen Christensen står som nr. fire i anden række fra højre, veninden holder om Karens arm. Karens lillebror Kristian, Civilingeniør K.L. Kristensen gik i yngste klasse og sidder i forreste række nr. 2 fra højre.

Jens og Eva Skjærbæks velholdte grav på kirkegården ved Sct. Ansgar Kirke i Bramming.

Et lærerpar fra den vestjydske skoleordning 1916

Af Karen Christensen, Varde,
tidligere Frisvad Møllegård

For et par år siden var jeg på udflugt med mine børn til omegnens kirkegårde. Vi begyndte i Bramming, da vi har slægtninge, der har deres sidste hvilested der, og endnu videre, da jeg vidste de var der, og vi fandt Eva og Jens Skjærbæks velholdte gravsted.

Da udbrød jeg spontant: Alt hvad jeg kan, har jeg lært af de to mennesker!

Jeg kom i Forum Skole maj 1916 knap seks år gammel. Hvad der skete den første dag, husker jeg ikke så nøje, - kun at jeg viste, jeg kunne tegne en høne, der lagde æg, og så var der en pige, der havde en grøn kjole på. Hun hed Katrine, vi kom til at sidde sammen og blev gode veninder. Det hed ikke klasseværelse, nej det var skolestuen, der var to, den lille og den store. Skolestuen var med pulte, faste borde og bænke 2-3 og 5 mands, og så havde vi tavler og grifler. Der var ingen kateder, men et almindeligt bord og stol til læreren på forhøjningen. Der var en kakkelovn, som Skjærbæks husholderske eller tjenestepigen tændte op i hver morgen, så der var en anselig tørvekasse, jeg mindes aldrig, jeg har tænkt på, om det var varmt eller koldt, så den har fungeret udmærket. Tjenestepigen gjorde også rent, når vi havde fri, det var ret enkelt.

Vi havde den vestjyske skoleordning, Skjærbæk havde den lille skole for 7 - 10 årige fra kl. 8-12 fem dage om ugen, den store skole for 10-14 årige onsdage fra kl. 7-12 i sommerhalvåret. Den 1. november

kom Eva hvert år, hun var vinterlærerinde, hun kom fra Silkeborg. Hun havde den lille skole fra kl. 9-16 alle ugens dage, og Skjærbæk havde den store skole i samme tidsrum. Der var middagspause fra kl. 12-13. Nogle kunne nå at komme hjem og spise, men det var nu nemmere med madpakken, som vi altid havde i avispapir. Jeg husker Sigrid, hun havde altid en ren avis, vi andres avis kunne godt se mere brugt ud. Så blev der også tid til at spille bold, vi blev gode til at jonglere med 5 bolde op til muren.

Når vi kom om morgenen, hængte vi vores frakke og hue på en knage og træskoene lige under, vi havde vores tøjsko med i tasken. Så sang vi Ingemanns morgensange, Eva bad fadervor og vi gik i gang. Eva var en sirlig og myndig lærerinde, man følte sig tryg, når hun kom i sin blå og hvidprikkede kjole med lille hvid krave. Hun havde en ring med granatsten, jeg kan høre endnu når hun bankede "ind" på ruden efter frikvarteret. Eva var god til at få alle med, hun havde altid 2-3 stykker samlet ved sit bord, så hun kunne hjælpe dem med diktaten. Vi havde bibelhistorie, danmarkshistorie med Rolf Krake og geografi om byerne i Danmark, Himmelbjerget og H.C. Andersens Hus i Odense. Regning, lægge sammen, trække fra, lære den lille tabel, gange og dividere.

Lørdag eftermiddag havde alle pigerne fra begge klasser håndgerning. Vi begyndte med at strikke en pudseklud og hækle røde musetakker udenom. Jeg kan huske min! Så syede vi en sypose med flere forskellige slags sting, syede "linned", alt i hånden, hæklede en lille blonde til halsen, syede "tunger" og "skyggehuller". Vi strikkede strømper, jeg kan huske mine kradsede, jeg har nok ikke været så god til at håndtere strikkepindene som min mor. Den sidste vinter broderede vi, vi havde altid en fin udstilling til eksamen.

Når vi blev 10 år, kom vi i den store skole, ind til Skjærbæk, det var helt anderledes, det var mere op til én selv at lære. Dansk, hvor var det spændende, vi analyserede, bestemte hvert ord. Vi fik også en skrivebog med forskrift og skrev med blyant og senere pen og blæk. Blækhuset stod fast i pulten og den løse pen til penneskaftet kunne vi købe for 2 øre hos Skjærbæk. Diktat, genfortælling og hjemmestil. Når vi havde skrevet vores diktat, byttede vi tavler piger og dreng. Så læste Skjærbæk det rigtige og vi rettede hinandens diktat. Genfortælling var det morsomste. Skjærbæk læste en lille historie, der enten

endte med en vits eller en morale somme tider begge dele - kolon og anførselstegn: " Da udbrød den gamle skipper": Udråbstegn! Og så regning, den store tabel, forholdsregning og procent. Skjærbæk gjorde meget ud af regning, især hjalp han de elever, der havde evner for faget. Jeg husker fire store drenge, deriblandt Bertel Rahbæk, hvis 90 års fødselsdag jeg lige har været med til at fejre, hvor var de dygtige, og senere min bror K.L. Kristensen, han fik også sin begyndende regnefærdighed i Forum Skole, så var Skjærbæk i sit es. Vi havde salmevers og bibelhistorie med Luthers lille katekismus, danmarkshistorie med kongerækken, jeg husker også Magnus Stenbock, Leonora Kristine og Griffenfelt, og så Kristian den Fjerde selvfølgelig.

I geografi lærte vi landenes kvadratkilometer, byernes størrelse - kyst eller fastlandsklima. Vi havde en time hver uge, hvor vi sang salmer, en time hvor vi sang i vor lille sangbog. "Jeg ved hvor der findes en have så skøn" og "Kom maj du søde milde" - alle fire vers, de to er forlængst slettet i mange sangbøger. Vi havde en time, hvor vi lærte de gotiske bogstaver og også at skrive dem. Igen små vitser, den om den hvide og den brune høne, der blev uenige, men så kom kokkepigen med kniven - "hvid var den ene og brun var den anden, og brune blev de begge på panden".

Både i den lille og den store skole havde vi en times læsning hver dag. Begyndelsen var stavning i den messende tone, men snart lærte vi at læse og så var der straks rim, rim som jeg stadig husker, for jeg har den glæde at kunne huske alt hvad her citeres, men også mange andre rim og remser, digte og sange:

Gør hundehuset lidt i stand
når sneen fyger fra tage
og glem ej truget med drikkevand
i de brændende solskinsdage!

Så fulgte "Nissen med den lille grå hue", der ret så fornøjet udbrød: "Hej - hej! vi flytter nok i dag"! og "Rødhætte", "Askepot", "Tornerose" og "Nissen i skolestuen".

I den store skole læste vi om "Bondeknøsen der havde været udenlands", "Bjørnen som rytter". "Pater Josef lån mig øre" og så kom Skipperen og mågen:

Mågen steg over havets spejl
skipper tag ind dit hvide sejl
skipper, skipper tag sejlet ind,
jeg spår dig, der kommer en hvirvelvind
skipperen gabed og strakte sig doven
måge hold mund med dit skrig foroven
hu - u - da for over havet blæsten
skibet forgik i bølgerne næsten
mågen omkring skibet fløj
nå, kan du se jeg ikke løj!
Gode råd bør man altid høre
da kløede skipperen sig bag sit øre.

Igen et lille rim!

Tag benene med dig du gamle so
du har jo fire og jeg kun to
vi skal til slagteren må du vide
for vi trænger hårdt til en flæskeside,
soen den tager af prygl en regn
og krøller sin svans som et spørgsmålstegn
slagtes! - hun grynter af alle kræfter,
er det da noget at rende efter!

Og så var der selvfølgelig "Grantræet" og "Rødhalsen", ja der var meget, meget mere.

Skjærbæk var organist ved Bryndum Kirke. Han cyklede i al slags vejr med venstre hånd på styret og højre hånd "skruet" om på ryggen, armen var stift i albueledet. Der var en lille orgel i skolestuen, det brugte Skjærbæk, når vi sang, han havde noget med halsen og kunne ikke rigtig synge. Det lille orgel gik jeg til undervisning på de sidste skoleår, jeg var vist den eneste musikelev, Skjærbæk nogensinde havde. På eksamensdagen tog Skjærbæk violinen, og jeg spillede på det lille orgel, det var spændende. Skjærbæk sagde med sit lille smil og et lille spjæt, "Vi hjælper jo hinanden".

Eksamen var en højtidsdag, da kom kommissionen og forældrene. Tavlerammen og griffelkassen var hvidskurede og vi var i vort pæne

tøj. Jeg var glad for hver dag, jeg gik i skole. Kun da min far den første sommer for at glæde mig kom hjem med en skoletaske, var jeg skuffet. Ak og ve, det var en tornyster med plys til at have på ryggen. Det var jo til drenge, der var ingen, der så min skuffelse, og det blev aldrig kommenteret hverken hjemme eller i skolen. Tasken blev slidt og så sagde jeg til min mor: De andre har hessian - sækkelærred, jeg synes de er så pæne. Så syede min mor en taske med rød "a la greck" bort i siderne og initialer midt på, hvor var jeg glad for min nye taske.

Ind under jul begyndte vi at glæde os til juletræsfesten i Forsamlingshuset. Vi samledes i den lille sal, forventningsfulde, og pludselig gik døren op, og aldrig havde træet været så smukt som i dette år. Skjærbæk var ikke så høj af vækst, var ikke så godt gående, skridtene var korte, men han førte an til de kendte julesalmer, så "Over sø og land" og "Ræven rask over isen". Så kom godteposerne og så var der kaffebord til medbragte madkurve. En lokal spillemand stemte violinen og dansen gik lystigt, nogle voksne søskende var kommet til, det var jo i juleferien, nogle dansede med de små, andre dansede med hinanden, selv ældre koner, som aldrig vovede sig ud på dansegulvet, dansede mazurka. Ja, det var morsomt - især at se i bakspejlet.

Efterkrigstiden som vi kaldte tyverne, skabte nød i mange små hjem. Børn fra hjem, hvor forældrene ikke kunne klare det psykisk eller fysisk, kom på optagelseshjemmet i Bramming. Skjærbæk gjorde et stort og uegennyttigt arbejde for at formidle kontakt med barnløse ægtepar ude i sognene. Et arbejde der stod megen respekt om. Skjærbæk var på farten, havde jo kun sin cykel.

Skjærbæk havde idealer. Han var formand for Plejehjemsforeningen for Ribe Amt, formand for Afholdsforeningen, stifter af "Kirkeligt Samfund", og han passede en bogsamling, som vi kaldte det lille bibliotek i hans kontor. Skjærbæk var flittig, han havde høns, hvide wyandotter, som han solgte rugeæg af. Han havde bistader, duer, som han fløjtede ad, når de skulle have korn, og så havde han to geder. Arne og den unge pige cyklede ud med gederne, som stod i løbetøjr og græssede i vejkanten, gederne gav jo mælk.

Skjærbæk var også havemand. Der var pærer op ad muren, roser og fuchsia og andre blomster fyldte haven.

Skjærbæk var enkemand, da jeg kom i skole. Når der taltes om fru Skjærbæk, var det med ærbødighed. Hun havde været en smuk og

intelligent kvinde. Der var tre børn, Halfdan blev landmand, Bergliot lærerinde og Arne lærer, han og jeg var lige gamle.

Eva var stadig vinterlærerinde, men en dag lød det - Eva og Skjærbæk skal have bryllup. Der var mindst tyve års forskel, men det blev et lykkeligt ægteskab, de hjalp og støttede hinanden, og sammen satte de gennem mange år deres præg på den opvoksende slægt på egnen, og jeg mindes min barndoms lærerpar med respekt og glæde.

Karen Brosbøl Kristensen født d. 25. juni 1910 som datter af gdr. Kr. Johs. Kristensen og Ellen Marie Kristensen, Elkær i Forum. Gift den 14. november 1932 med Terkel Tormod Christensen, Frisvad Mølle. Efter Tormods død i 1957 overtog hun brødudsalget på Frisvadvej 20, i Varde. Hun boede de sidste år i Nørregade 35, i Varde. Karen Kristensen døde 12. juni 2000.

Karen Brosbøl Kristensen fortæller om sin skoletid i Forum 1916-1924.

Mit andet liv som amatørmusiker

Af Leif Hansen, Varde

Den spæde start

Jeg er opvokset på et husmandssted 2 km. syd for Ølgod - Egknud var stednavnet. Vi børn fik en god og sorgløs opvækst. I dag vil vi vel nok betegne det som "små kår", det vi kom fra, men vi manglede aldrig noget - følte vi ikke selv.

Jeg har fået fortalt, at jeg fra ganske spæd havde meget rytme i kroppen - jeg reagerede kraftigt på rytmisk musik. Da jeg var vel nok 4-5 år var jeg vild med George Formby musik. Når han spillede på sin banjo i Radioen for jeg rundt i stuen og hoppede og trampede. Jeg kan knap nok selv erindre dette, men jeg har altid været meget glad for rytmisk musik - især lidt hurtige numre.

Da jeg var 8-9 år gammel begyndte jeg at tigge mine forældre om at få et klaver. I begyndelsen blev det slået hen som noget pjat - hvorfor nu det? Men mine forældre var nok alligevel godt klar over, at min trang til at lære at spille var ret kraftig. Far udtrykte det på følgende måde: "Du er en gammel dreng med musik i". Det var nu hans måde at sige det på.

En dag kom far hjem fra byen og fortalte, at han havde købt et klaver for kr. 450,-. Jeg blev lykkelig og nogle dage senere blev monstrummet bragt til hjemmet - et forfærdelig gammelt hakkebræt - stor og tung som bare pokker. I første omgang blev klaveret placeret i vor "forstue", hvor den stod et stykke tid.

Jeg begyndte naturligvis at øve mig - der var flere toner, som ikke virkede, men skidt med det. Det var sidst på sommeren og det begynd-

te at blive hundekoldt i forstuen. Der var ikke varme på, så jeg sad mange gange med overtøj på for at holde varmen, når jeg spillede - med to fingre forstået. Jeg skulle jo snart til at have undervisning.

I Ølgod havde man en musiklærerinde - navnkundige Maja Hansen. Maja var ugift og havde et stort hus i Nørregade. Maja levede af at spille til baller og privatfester - tillige med musikundervisningen. Hun havde rigtig mange elever.

Jeg havde oplevet Maja flere gange. Hun spillede bl.a. til Husmandsforeningens juletræsbal 6. Juledag hvert år. Vi var altid med om eftermiddagen til dansen omkring træet med efterfølgende børnebal. Jeg dansede overhovedet ikke, jeg var ikke til at drive ud på gulvet. I øvrigt var jeg også frygtelig genert på det tidspunkt. Jeg sad klistret op ad klaveret og lyttede til Majas spilleri. Jeg var meget duperet af hendes kunnen - og nu skulle jeg så til at være elev hos Maja - jeg var meget stolt.

Som tidligere sagt spillede Maja meget til fester. Hun var en populær musiker på den tid. Hun spillede sammen med Olfert Larsen, der var god på violin. Han var desværre også god til det med flasker, så gang på gang gik det helt galt for Olfert. Maja fortalte, at hun ofte måtte betale for taxaen hjem - også for Olfert. Han havde drukket hele musikhonoraret op. Det skal dog siges, at dette honorar på den tid ikke var noget at skrive om.

Da jeg selv nogle år senere begyndte at spille til fester var Majas kommentar: "Se nu at få noget for det. Det fik vi andre ikke." Denne melding fra Maja har jeg altid husket på, når der var nogle bestyrelser som ville prøve på at snyde os unge knægte, som vi jo var de første år, vi spillede til baller.

Majas honorar for musikundervisningen var i starten 7 kroner om måneden. Prisen var for en ugentlig lektion på 40 minutter. Jeg gik til undervisning hos Maja 6-7 år, fra mit niende år. Maja var en meget speciel person. Som sagt havde hun aldrig været gift og vi elever troede ikke på, at hun nogensinde havde haft en kæreste. Det kunne vi selvfølgelig ikke vide noget som helst om, men sådan gik snakken - hun var gammeljomfru. Der var altid en meget speciel lugt i Majas hus. Hun spiste nemlig hvidløg. Det havde jeg aldrig fået i mit hjem, så Majas hvidløgsånde glemmer jeg aldrig. Vi blev nu meget gode venner i løbet af årene og jeg havde den store glæde, at

Maja på et tidspunkt mente, at nu kunne hun ikke lære mig mere. Vi spillede firhændigt - "Prinsesse Toben og Schnell wi der Wind". Maja var glad for sin elev og hun fortalte mig, at jeg var den dygtigste elev, hun nogensinde havde haft. Det var nu nok noget af en overdrivelse, men jeg tror, at hun blev meget glad for, at jeg også begyndte at spille til baller og fester. Det var der nok ikke nogen af Majas andre elever, der havde gjort.

Vi blev på en måde kolleger og kunne drøfte hinandens oplevelser. Mange år efter blev Maja stadig ved med jævnlig at ringe til mig. Hun fik efterhånden lidt svært ved at kunne spille til alle sangene ved de forskellige fester. Der kom mange nye melodier. Derfor kontaktede hun mig, jeg kunne da for det meste hjælpe hende. Det var hun meget taknemmelig for.

Maja havde naturligvis gennem årene samlet sig rigtig mange noder. En gang jeg talte med hende, i telefonen spurgte jeg, hvad der skulle blive af hendes noder. Når hun ikke var mere. Maja slog en stor latter op (det gjorde hun i øvrigt tit) så udbrød hun: "Det gammel lort er der da ingen, der vil have." Jo, det vil jeg da gerne, sagde jeg. Der blev pludselig stille i telefonen - efter nogle sekunder sagde Maja så, om jeg virkelig mente det. Jeg gentog min interesse for hendes noder.

Dagen efter ringede Maja og fortalte, at hun nu havde været ved sagføren for at få det klaret. Jeg var nu noteret til at skulle arve alle hendes noder. Jeg blev glad og Maja var virkelig lettet over, at der nu var en afklaring omkring hendes elskede noder, som jo havde været hele hendes liv.

Maja døde for ca. 20 år siden, og jeg var selv i Ølgod for at hente en ordentlig stak gamle og krøllede noder. Maja var nemlig ikke et særligt ordensmenneske og noderne var - efter min målestok - i en meget dårlig forfatning.

De første arrangementer

Sideløbende med min undervisning hos Maja var vi nogle skolekammerater, der begyndte at øve os i sammenspil. Vi var ca. 13-14 år. Problemet for mig var, at der ikke var klaver andre steder end hjemme hos mine forældre. Det betød, at vi øvede på mange andre instrumen-

The Sunny Boys. Fra Venstre: Torsten Andreasen,Leif Hansen, Jørgen Vesterby og Bent Andreasen.

Leif Hansen slår tonen an.

ter som f.eks. Blokfløjte og harmonika. Husk på - det var længe inden, der var noget som hed elorgel og deslige. Det mest moderne var nok en klavioline, et lille klaviatur til at spænde på klaveret. Vi havde set nogle orkestre, som havde dette instrument og var vildt begejstret.

Efterhånden var vi 5 knægte, der begyndte at øve mere målrettet. Det var: Torsten Andreasen på trompet og bas, Bent Andreasen (Thorstens lillebror) på guitar, Andreas Grønborg på guitar samt sang, Jørgen Vesterby på trommer samt mig selv på klaver og harmonika samt sang.

Det var vor held, at Torsten og Bents far var radioforhandler Anton Andreasen, der helt fra begyndelsen hjalp os helt fantastisk ved at stille forstærkeranlæg til rådighed. Det havde vi ikke penge til selv at købe, men Anton hjalp os. Langt de fleste øveaftener foregik i Andreasens værksted, Nygade 6 i Ølgod. Det er mange timer, jeg har øvet der sammen med de øvrige.

Uden at vi knægte vidste det, havde Anton flere gange optaget vore øveaftener. Disse bånd blev først kendt efter at Anton var død. Det er klart, at disse bånd har en særlig betydning for mig. Disse herlige øveaftener glemmer man aldrig. Henad på aftenen fik vi normalt ostemadder og kaffe.

Det var på det tidspunkt, at jeg traf Viola - min kone - for første gang. Viola var på et tidspunkt pige i huset hos Andreasen, så hun har smurt mange ostemadder til os spillemænd. Andreas Grønborg faldt ret hurtigt fra, hvorefter der var vi andre 4 tilbage og nu skulle der rigtig øves, for vi var efterhånden ved at få blod på tanden - vi havde en ubændig trang til at komme til at spille til baller og deslige.

Ølgod håndværker- og handelsstandsforening arrangerede på dette tidspunkt en årlig bazar på afholdshotellet. Dette arrangement var en form for nutidens kræmmer- og loppemarkeder. Der kom en del mennesker til disse bazarer, og det var normalt således, at der flere gange i løbet af de dage var underholdning fra den store scene på afholdshotellet.

Et år havde bestyrelsen åbentbart ikke fået gjort noget ved det med underholdningen. Man kom i hvertfald til os for at høre, om vi kunne spille 4 gange et kvarter på scenen lørdag og søndag. Man havde hørt lidt om et skoleorkester og nu fik vi så chancen. Og stolte var vi - jeg tror også, at vore forældre var lidt stolte.

Vi øvede endnu mere end normalt - det er jo klart. Nervøse var vi også - det var jo begrænset, hvor mange numre vi havde. Som den musikalske leder af kvartetten skrev jeg de numre op, som vi havde indøvet. Jeg har stadig det gamle kladdehæfte, hvor vore første numre er nedfældet. Vi var meget inspireret af Papa Bues Viking Jazz band, så de første numre var Nyboders Pris, Down by the river side, Schlafe mein Princhen, Sail along, o.s.v.

I begyndelsen var Torsten så generт, at han ikke kunne blæse i trompeten, når vi så på ham. Derfor slukkede vi lyset ved øveaftenerne. Men det gik jo naturligvis ikke ved offentlig optræden. Det var svært de første gange - vi ville gerne, men var dog meget generte - ihvertfald nogen af os.

Inden vi skulle til at optræde skulle vi også have fundet et navn. Jeg kan simpelthen ikke huske, hvordan vi fandt på navnet "The Sunny Boys", men det blev altså vort kunstnernavn på orkestret. Det skulle senere vise sig at være et godt navn.

Jeg husker vor første optræden ved bazaren i Ølgod, som var det i går - og dog var det i 1959. Det gik forholdsvis godt og vi var stolte som små paver. Pludselig var vi "verdensberømte i Ølgod". Der blev talt meget om det meget unge orkester, som nu havde fået sin ilddåb. Det lokale ugeblad skrev meget pænt om os, dog måtte vi tage imod den kritik, at vi ikke "skulle tro, at vi nu var noget" fordi vi spillede til bazaren. Det har vi grint meget af - ja janteloven levede i bedste velgående i Ølgod i 1959.

På det tidspunkt begyndte vi også at spille til skolefester, konfirmationsgilder og andre forskellige småarrangementer. Vi fandt hurtigt ud af, at bestyrelserne i de forskellige foreninger godt kunne finde på at "snyde" os, hvis der var mulighed derfor. Vi var jo nogle grønskollinger. Adskillige gange har vi ikke fået den betaling, der var gængs, men vi lærte af det.

I skolen dannede vi en klub med samme navn som orkestret, nemlig The Sunny Boys. Vi arbejdede som små heste med at udstede medlemskort til klubben. Vi skrev selv medlemskortene - det var meget primitivt - men det fungerede godt. Formålet med klubben var naturligvis at få gjort orkestret mere kendt lokalt. Desuden arrangerede vi danseaften den første fredag i hver måned. Vi allierede os med fru Meldgaard, der ejede den gamle kro i Ølgod. Fru Melgaard syntes,

det var meget hyggeligt med os knægte, der så lånte kroens store sal en gang om måneden. Alle var mere eller mindre involveret i arbejdet - også vore forældre. Eksempelvis var min egen far "udsmider/dørvogter" ved festerne. Det morede han sig gevaldigt ved. Den eneste betaling han fik var tak og vistnok en kold håndbajer.

Den helt store succes blev klubben nu aldrig - men vi kom i gang med at spille for publikum. Det var bare med at få tilegnet sig noget erfaring, det var vi godt klar over. Mon ikke klubben eksisterede et års tid, så var det ikke spændende mere - nej der kom helt nye muligheder. Amatørkonkurrencer. Vi begyndte at tilmelde os forskellige musikkonkurrencer i Vestjylland. Det var spændende, nu kom vi udenfor bygrænsen.

I 1960 deltog vi i to lokalkonkurrencer og vandt dem begge. Samme år var der en orkesterkonkurrence i forbindelse med tulipanfesten i Ribe. Denne konkurrence deltog vi også i. Vore forældre kørte med os - husk på at vi var ikke ret gamle, så i de første mange år var vi altid afhængig af chauffør.

Nå - i Ribe gik det ikke så godt. Vi stod på en meget stor scene og alt for langt fra hinanden. Vi kunne simpelthen ikke høre hinanden og havde faktisk svært ved overhovedet at følges ad rent musikalsk. Det skulle jo gå galt, så midt i et nummer måtte vi opgive. Vi var ganske enkelt totalt ude af takt. Flove var vi. At dette skulle overgå os. Men igen lærte vi meget med hensyn til opstilling på scenen med forstærkere o.s.v.

I 1962 deltog vi i "dansk amatørgrandprix for orkestre" i Fredericia. Det var en stor oplevelse og strakte sig over 2 dage. Vi var afsted om fredagen til indledende konkurrencer. Der deltog ca. 50 orkestre. De 8 gik videre til finalen om lørdagen - og til vores enorme glæde og stolthed var vi mellem de 8, der gik videre. Så vi måtte have chauffør på igen og af sted.

Om lørdagen blev konkurrencen ulidelig spændende. Vi havde en god optræden og publikum var med os. Der var ca. 500 mennesker som publikum. Jeg husker tydeligt de 2 numre, vi spillede, nemlig Whispering og Tintarella de Luna. Hvert orkester måtte spille 2 numre - efter eget valg. Vi blev nummer 2 - og det er naturligvis umuligt at gengive, hvorledes vi havde det. Det var Valdemars Jazzkapel som vandt. Valdemar Rasmussen optræder den dag i dag jævnligt i radio Syd.

Havde det været i dag, var vi ganske afgjort blevet tilbudt en prøveindspilning af et demobånd. Sådan var det ikke i 1962 - og vi havde slet ikke "frækhed" nok til at komme ind i varmen de rigtige steder. Det var der ellers mulighed for, men vor vestjyske tilbageholdenhed fornægtede sig ikke.

Hele Ølgod var på den anden ende, da det rygtedes, at vi var blevet nr. 2 ved Dansk Orkester Amatør Grand Prix. Det var i radio Syds barndom, hvor der kun blev sendt ca. 1 time hver eftermiddag. Vi havde hørt, at der ville komme et indslag i radioen den efterfølgende dag, så mange i Ølgod sad klar ved radioen. Der kom ganske vidst også et mindre indslag fra konkurrencen, men det var kun med vinderne. Vi var lidt slukørede over dette, men glæden ved placeringen kunne ingen tage fra os.

Efter denne oplevelse kom der rigtig gang i arrangementerne. Vi fik meget reklame i ugeblade og aviser. Arrangementerne strømmede ind, og i de efterfølgende år kunne vi godt have levet af at spille, men vi gik jo alle stadig i skole og måtte begrænse spilleriet til ca. 2 arrangementer pr. uge. Men det var sandelig også nok - husk på, vi øvede stadig mindst 1 gang om ugen.

Som det forståes gik hele vor fritid med musik. Det er ingen underdrivelse at sige, at orkestret The Sunny Boys var utrolig meget efterspurgt og populære. Alle steder, hvor vi spillede var der fulde huse. Det er ikke så mærkeligt, at de enkelte foreningers bestyrelser kappedes om at bestille os. Et par sæsoner spillede vi simpelthen til alle Tistrup Gymnastikforenings baller - det var 10 om året. Om vinteren i Tistrup på hotellet og om sommeren i Letbæk - en sommerrestaurant, der desværre nu er nedlagt.

Alle de oplevelser vi havde i de følgende ca. 5 år kunne danne baggrund for en artikel i sig selv. Orkestret Sonny Boys opløstes med udgangen af 1965, i forbindelse med, at jeg skulle i militærtjeneste. Siden har jeg ikke spillet med Bent og Jørgen. Derimod har Torsten og jeg dyrket musikken mange år senere hen i forbindelse med andre orkestre, som blev dannet i 1960'erne. Nærmere om dette en anden god gang.

En del år sidst i 1960'erne og først i halvfjerserne spillede jeg i orkestret DANS-TE-EN, der også fik en del succes til baller både for de helt unge og for de unge på 40, private fester m.v. Vores repertoire var

meget blandet og en overgang havde vi rigtig mange numre. Vi kunne nemt spille 6-8 timer uden at skulle begynde forfra i repertoiret. Jeg sørgede for altid at have de nyeste numre med - det var nok også en af årsagerne til populariteten. Dansktoppen leverede rigtig mange gode dansenumre - hertil naturligvis de årlige grand prix melodier.

Som årene gik blev det mere og mere almindelig, at private fester »kun« bestilte en eller to stemmer. I de mellemliggende år var elorgelerne jo dukket op. Jeg var nødsaget til at spille på disse orgler, selvom det var med lidt blandede følelser, når man nu er pianist. I dag er det desværre således, at de festmusikere, der er mest populære oftest er dem, der er bedst ved teknikken - altså ikke den musikalske teknik forstås. Mange kan heller ikke noderne, uden at dette skal misforstås. Mange verdenskendte musikere har heller ikke lært noder, men hvis man skal spille sammen med andre er det nu en rar ting. Sangene er også lettere at tackle.

Thorkild Jacobsen og jeg spillede i mange år sammen til alle former for fester. Vi kunne så supplere med 1-2 eller tre yderligere stemmer. Det var altid sjovt med nogle bestillinger til 4 eller 5 mand, men disse blev efterhånden sjældnere i takt med, at priserne på levende musik steg.

I alle disse år er det jo mange forskellige former for arrangementer, jeg har spillet til. Af specielle kan nævnes:

- i adskillige år spillede vi til de danske årsmøder i Slesvig.
- jeg har ved en enkelt lejlighed spillet for dronningen og prinsen - (dyreskue i Varde).
- deltaget i en del radioudsendelser som pianist. Programmerne hed »syng med« og blev produceret af Gerald Langgaard.
- spillet for mange forskellige organisationer i forbindelse med kongresser og lignende.
- spillet til flere forskellige partiers årsmøder.
- optrådt til mange andre pengeinstitutters personalefester. (Det var jo altid sjovt at kunne drille med, at de ikke kom uden om daværende Varde Bank, som var min arbejdsplads.)
- spillet til jubilæer i alle afskygninger over det meste af landet.
- i de første år spillede vi til masser af børneballer. Dette var et helt kapitel for sig.
- i 10 år spillede vi til det årlige nytårsbal i den selskabelige i Varde.

Nytårsballerne i Varde

Sammen med mit 4-mands orkester havde jeg den store glæde og ære at spille for den selskabelige i Varde i 10 år. Om dette handler dette afsnit. Igennem flere menneskealdre var den selskabeliges årlige nytårsballer en begivenhed i Varde. Ved denne lejlighed blev byens borgeres »fineste tøj« luftet. Oprindelig blev festen afholdt på selve nytårsdag, men dette blev dog senere ændret til den første lørdag i det nye år. Nytårsdag var en smule for anstrengende.

I de første mange år startede arrangementet med børnebal om eftermiddagen og dernæst diner og dans for de voksne om aftenen. Det var rigtig en fest for byens honoratiorers. Mange har vel i årenes løb karakteriseret festen for kun at være for »de fine«. Mon ikke det kun var de personer der ikke deltog, der sagde det. Jeg tror det. Hvorledes det var førhen, kan jeg naturligvis ikke sige, men de år, jeg har været involveret, har festen været for alle.

Det var en stor glæde for mange vardensere at se unge mennesker deltage. Især mange, som var rejst fra byen for at studere, og som nu var hjemme på jule- og nytårsferie.

Som sagt spillede vi til det årlige nytårsbal i 10 år, nemlig i perioden 1977-1987 - begge år incl. Det, der var det specielle, var, at foreningen flyttede meget rundt med ballerne i denne periode. Vi prøvede faktisk at spille hele 4 forskellige steder, nemlig 1978-79 på håndværkerforeningen, 1980-81 og 82 på Højskolehjemmet, 1983-84 og 85 på Hotel Varde og 1986-87 på Hotel Arnbjerg.

I alle disse år havde jeg ligeledes et fast arrangement samme dag, nemlig den 1. lørdag i det nye år. Det var mandskoret Zelos årlige juletræsfest for børn, som blev afviklet på Markedskroen. Det var en hård start på det nye år - men sjov tillige. Mine egne børn var altid inviteret med, så Viola og pigerne deltog i børneballet på Markedskroen. Svend Kruchow var altid nissemand. Vi havde et fortrinligt samarbejde - Svend og jeg - når alle sanglegene skulle afvikles.

Når børneballet så var forbi skulle jeg skynde mig at komme videre for at få instrumenterne stillet op det sted, hvor vi skulle spille om aftenen.

Der var altid en speciel stemning - i løbet af lørdagen var bestyrelsen travlt beskæftiget med at rigge til, f.eks. puste balloner op var en tilbagevendende og kær pligt. Der skulle jo rigtig pyntes op til årets fest.

Der var altid en bestemt køreplan for nytårsballerne. Alle som mødte op til spisning kl. 18.00 havde bestilt bord i forvejen. Vi 4 musikere mødte altid op i smoking (i de sidste mange år spillede vi altid i smoking - jeg ved, at publikum gerne så dette). Jeg tror Thorkild og jeg sled 5 sæt smoking på en tiårig periode.

Til spisningen spillede vi såkaldt dinermusik - moderne underholdningsmusik som Strauss, operettemusik generelt samt den i branchen yndede betegnelse »salonmusik«, der dækker over næsten alt mellem himmel og jord.

Der serveredes altid en 3 retters menu - og der var stil over betjeningen. Deltagerne var gengangere fra år til år. Når man nu spillede til festen mange år i træk, vidste vi musikere næsten på forhånd, hvem der deltog, og hvem der var sammen med hvem. Under spisningen blev der normalt afsunget to-tre lejlighedssange som bestyrelsen havde bestemt.

Efter gammel tradition begyndte dansen altid præcis kl. 21.00 uanset om man var færdig med desserten eller ej. Dansen indledtes med en indmarch på dansegulvet, hvor alle helst skulle deltage. Indmarchen kunne kun ske til en bestemt melodi, nemlig nissernes vagtparade - anderledes kunne det ikke være. Ak og ve for det arme orkester, som ikke havde dette nummer på repertoiret. Heldigvis var det ikke noget problem for os - så nissernes vagtparade klingede hvert år ud i salen. Derefter var dansen åben resten af aftenen. Det var et ret hårdt job at spille for fuld udblæsning til dans i 5 timer, nemlig fra 21.00 til 02.00. Jeg mener endda at kunne huske enkelte år, hvor vi spillede til 02.30. Husk på, at til den »normale« privatfest varer dansen sjældent over 2 timer.

Vi musikere glædede os altid til dette arrangement. For det første var det ikke ret tit, vi spillede 4 mand, for det andet var der altid en speciel stemning ved nytårsballerne. Folk var i ekstra hopla og alle var indstillet på at »yde en indsats« for den gode sag som en markering af årsskiftet.

Vore oplevelser er naturligvis mange, og alle tåler ikke dagens lys, da de er personrelaterede. Som musiker har jeg naturligvis en etisk diskretionspligt - selvom flere oplevelser har givet anledning til megen morskab. Fortalt i anden sammenhæng kan dette dog let blive til en form for latterliggørelse - ordsproget »når spiritussen går ind, går forstanden ud« passer glimrende.

Jeg husker, at vi musikere var meget glade for at spille på Håndværkeren. Den store sal er en fantastisk kulisse til en fest af den art. Salen er flot udsmykket, der er trapper op til balkonen og adskillige spejle ved langsiderne. Vi følte os næsten i balsalen i et eller andet østrigsk slot. Vi havde ihvertfald stor lyst til at spille wienervals m.v.

Den gamle scene var noget støvet, men vi befandt os godt der. Der stod et gammelt flygel, som jeg spillede på noget af tiden. Godt var det ikke, men instrumentet i sig selv er jo med til at give den "rette stemning" - især ved visse underholdningsmelodier.

Efter to år blev Håndværkeren som bekendt solgt til andet formål, hvorfor bestyrelsen for den selskabelige måtte flytte andetsteds. Det blev så Højskolehjemmet, hvor min navnebroder Leif Hansen og fru Anna residerede - det havde de gjort i mange år. Jeg har i tidens løb spillet mange gange på Højskolehjemmet til masser af andre private fester.

Leif havde det princip, at han ikke ville have overbooket, hvorfor der blev meldt klart ud. Deltagerantal 132 personer max - ikke flere. Det var nok fornuftig, for lokalerne på Højskolehjemmet var jo mindre. Men dette deltagerantal gav bestyrelsen problemer, husker jeg, da der det sidste år på Håndværkeren var ca. 200.

Nå - festerne gik også godt på Højskolehjemmet. Vi musikere befandt os godt og har altid fået en god behandling af Anna og Leif. Det nævner jeg, for det var sandelig ikke tilfældet alle steder.

De tre år, hvor nytårsballerne foregik på Højskolehjemmet, var tre gode år, men som sagt med begrænset antal deltagere. Det blev efterhånden kendt, at bestillingerne skulle afgives i særdeles god tid, helst næsten et år før tiden. Datoen kendte alle jo på forhånd.

På grund af forskellige omstændigheder besluttede bestyrelsen sig for at flytte arrangementerne til Hotel Varde, hvor de så foregik 1983-84 og 85. Det var med hotelejer Kruse ved roret. På Hotel Varde var der plads til flere personer, og jeg mener, at der det ene af årene var ca. 250 deltagere. Så var der sandelig også stuvende fyldt overalt på hotellet.

På hotel Varde spillede vi ikke på scene men på en forhøjning i det ene hjørne af salen. Det betød, at vi var meget tæt på gæsterne, med risiko for, at dansende par faldt ind i instrumenterne. Dette skete også flere gange - dog uden de store ødelæggelser. Dog var der en af

gæsterne, som fik en dårlig hånd. Han ville ustandselig slå til Thorkilds trommer (bækkener) Det gør man ikke ustraffet. Efter to advarsler faldt Thorkilds trommestik med voldsom kraft tværs over mandens hånd. Han skreg som en stukken gris og forsvandt fra arenaen. Vi så ham ikke siden den aften. Året efter var han med igen - han henvendte sig frivilligt til Thorkild og bedyrede, at han ikke ville "pille ved instrumenterne i år". Iøvrigt havde han haft ondt i hånden i 3 måneder efter sidste års episode.

Det ene år, vi spillede på Hotel Varde var vi ude for det værste, en musiker kan blive udsat for, nemlig det, at orgelet ikke sagde et kuk, da vi tændte for strømmen. I forbindelse med opstillingen sidst på eftermiddagen fungerede teknikken perfekt, men da jeg tændte for strømmen 17.45 var den død. Det er det værste jeg kunne blive udsat for. Man føler sig magtesløs. Ingen kan hjælpe, da det er en såkaldt periodisk fejl, som kommer og går. Selv eksperter kan ikke gøre noget. Vi arbejdede som små heste for at få gang i orglet, men den var total død. Samtidig spekulerede vi som gale på, hvor vi kunne finde et andet orgel. Hotellet havde godt nok et lille pianino, men at skulle spille på det hele aftenen - også til dansen gav mig ikke blot sved på panden, men store bekymringer i det hele taget. Jeg så allerede for mig den totale fiasko - det var jo mig, der havde ansvaret for den del af festen.

Jeg havde til alt held på det tidspunkt et ekstra lille stueorgel stående derhjemme. Vi lånte en trailer og kørte i huj og hast hjem efter orglet. Vejret var også frygteligt, nemlig snevejr - og så på en åben trailer med et følsomt elorgel.

Vi fik orglet bakset på plads. Jeg tror at gæsterne følte med os, de fulgte ihvertfald meget interesseret med i vort forehavende. Langt om længe var ledningerne samlet og vi var klar til at trykke på strømforsyningen. Jeg lukkede øjnene og bad en stille bøn om at det hele måtte fungere. Det gjorde det, og vi kom igang med musikken med ca. 1 times forsinkelse. Alt mit tøj var drivvådt ikke blot af sved, men også på grund af snevejret - vi stod faktisk på traileren for at holde fast i orglet, mens en anden kørte.

Det er den slags oplevelser, man aldrig glemmer. Vi fik en god aften, selvom reserveorglet ikke var særlig godt. Moderne højtaleranlæg kan jo heldigvis hjælpe en del.

Efter at den nye sal i Arnbjerg blev færdig i 1985 flyttede den selskabeliges nytårsballer endnu en gang. I 1986 og 1987 foregik ballerne i Arnbjerg. Orkestret kom på en ordentlig stor platform midtfor ved den ene langside - så skal jeg love for, der var overblik over forsamlingen. Arnbjerg har altid været et rigtigt godt sted at spille for os. God akustik og plads til en ordentlig opstilling. De sidste to år vi spillede til nytårsballerne steg tilslutningen til festerne, således at man et år var over 300 så vidt jeg husker.

Efter nytårsballet i 1987 meddelte jeg bestyrelsen, at orkestret af forskellige årsager desværre ikke kunne påtage sig engamentet mere. På grund af mit arbejde var vi faktisk stoppet med musikken. Da jeg ikke kunne bruge den tid på musikken meddelte jeg mine musikkolleger, at jeg måtte stoppe. De var naturligvis velkommen til at fortsætte, men det ønskede de ikke.

Viola og jeg deltog selv i nytårsballerne et par år efter, bl.a. til 100 års jubilæet. Desværre blev den selskabelige opløst nogle få år senere - hvilket jeg personlig finder trist i betragtning af alle de traditioner, der herved går tabt for eftertiden.

I forbindelse med årtusindeskiftet blev der af nogle initiativrige personer arrangeret en stor nytårsfest i Arnbjerg - selve nytårsaften. Jeg blev et år forinden spurgt, om der var mulighed for at samle det gamle orkester i sådan en anledning. Jeg takkede for forespørgslen, men sagde nej. Det ville alligevel aldrig kunne have blevet det samme. Der er også familien at tage hensyn til. Jeg tror det var godt at stoppe i tide, medens det gik godt. Det der er gået godt kommer jo ikke dårligt tilbage.

En Varde-drengs spændende liv

Fortalt af hans barnebarn,
Anne Sofie Mørk Puggaard (13 år), Silkeborg.

Efterskrift ved Jens Østergaard, Varde

Barndom

På Brendstrupvej 2 i Varde blev Gunnar Schmidt Puggaard født den 30/1-1920. Fra min farfar var 7 år sov han og hans fire brødre på loftet i et lille kammer. Der var hverken lys eller varme. Men det lavede de af gamle akkumulatorer og bilpærer. De sov to med kun en dyne i hver seng. Det hus de boede i var lavet af gamle jernbanesveller, pudset og med trætag og tagpap. De byggede til flere gange.

Min farfar's var produkthandler Morten Puggaard, han handlede med jern, metaller, klude og skind. Min farfar og hans brødre flåede ildere, mår og ræve, tørrede harer og kaninskind. De rensede metal fri for jern, slog akkumulatorer i stykker så blyet var for sig. Der var på et tidspunkt, hvor de havde 137 kaniner, 42 ildere og diverse ræve og en grævling. de havde desuden mår, lækatte, ugler, krager, skader, alliker, råger, mange slags duer, hvide mus og akvariefisk. Mange var så tamme at de kunne cykle med dem på skulderen. De fangede gedder i åen ved Bellevue. Deres fiskestang bestod af en pind og noget snor. På snoren lavede de en løkke, som de trak hen over gedden og trak til og habs! Dem solgte de til Bissen på Gl. Møllevej. Det var også ved Bellevue, de fangede alle muslingerne, hvor der var Vardeperler i . De badede også meget i åen og fangede skaller og aborrer til storken Sofus, og til deres dyr. Min farfar og hans brødre udsatte

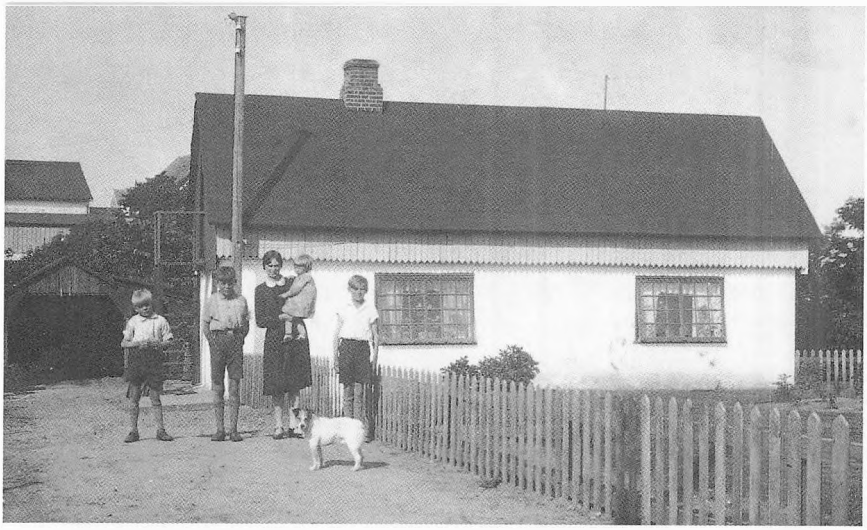

Brendstrupvej nr. 2, Varde.
Huset eksisterer ikke mere. Billederne er fra ca. 1932 – 1933. Huset er bygget af flere gange af Morten Puggaard med sønnernes hjælp. Huset var bygget af kasserede jernbanesveller. Hvad mon miljø-myndighederne i dag vil sige til et sådan hus. Personerne er fra venstre: Svend – Henry – Hertha med datteren Elna på armene og helt til højre Gunnar.

mange ilder- og mårfælder om vinteren i Lunden, i Bellevue, i Lilleskoven og i Arnbjerg. Fælderne var de ude at se til hver morgen. De havde en sæk med, hvis der var fangst. Men det var mest rotter og katte, der gik i fælderne. Det var mørkt og koldt, og min farfar blev tit våd og beskidt. Det gik jo mest ud over oldemor, som vaskede tøjet, som hun selv syede af gamle klude. Af melsække syede hun gode skjorter, som blev farvet blå og lyserøde. Min farfar og hans brødre pumpede vand fra gårdpumpen til storvask og husholdning for oldemor og de kløvede brænde til komfur og kakkelovne, rensede petroleumslamper, pudsede sko og træsko hver dag.

Der var mange børn på Brendstrupsvej. De legede og spillede fodbold, langbold, gemmeleg og meget andet. I Lilleskoven, som de kaldte den, langs med Nebelbanen lavede de jordhuler, huler og udkigsposter i træerne.

Det var også ved Bellevue, de fangede alle muslingerne, hvor der var Vardeperler i. Min far har to perler fra muslinger. Den ene perle er ikke så pæn, fordi den sad fast i åbningen. Både min far og farfar badede også meget i åen. Men det var kun min farfar der fangede skaller og aborrer til storken Sofus, og til deres egne dyr. Det var også kun min far der lavede sivbåde og sejlede på dem. Men så blev farmor også sur.

Min farfar fik også bypladser. Den første han fik var hos Refshammer på Stausvej. Hans arbejde bestod i at køre ud med rulletøj og trække den store rulle med sten i. Der var store zinkbaljer og kurve med tøj. De var meget tunge at slæbe på. Senere fik han byplads hos købmand Hans Lund i Storegade. Der sigtede han mel og sukker i et sold, fordi der var muselort i. Men så var han heldig at få plads i Svanematerialhandlen hos Thomas Thorbøl i 3 ½ år. Hos Thorbøl fik han kr. 3,50 om ugen og eftermiddagskaffe og aftensmad fredag og lørdag. Fredag og lørdag arbejdede han til kl. 10 om aftenen. De fik store balloner med saltsyre, salmiakspiritus, blegevand med mere, som min farfar fyldte i riflede flasker med ½ eller hel liter. Han sugede i en slange, så det løb fra flaske til flaske. Så det var faktisk et farligt arbejde, hvis han fik saltsyre ind i munden, ætsede det hans tunge væk. Min farfar tog også indvolde ud af agerhøns, fasaner, harer og rådyr, som blev sendt til København. Min farfar bragte laks til røger Nissen, Bastrupvej og hentede dem igen. De blev sendt til hoteller og

kroer over hele landet, men der var ikke mange Vardelaks, de fleste kom fra Hjerting og andre steder. Men de blev kaldt Vardelaks.

Der var mange bydrenge i byen. En af farfars venner hed Arne Rasmussen, og han var i Fotomagasinet i mange år. Min farfar og hans familie havde mange hunde, da oldefar handlede med hunde og jagtgeværer. En hvid og sort pointer fulgte min farfar på hans vareture og ventede altid ved cyklen. Den hed Black. Hans bror Henry var ved købmand Hanche. De hjalp hinanden med trækvogn på jernhjul helt ud til Paludan i Carolinelunden, og andre steder med kul og koks i store sække. Som drenge forsøgte min farfar og hans kammerater at tjene penge på at sælge kuglelejer, sølvmagneter fra Fordbiler samt frimærker, og min farfar købte mange undulater og kanariefugle, som har købte af fru Rud. Rasmussen og fru skoleinspektør Dalsgård Hansen. Han cyklede så 20 km til Esbjerg og solgte dem i Tropehuset, Torvegade. Da min farfar var 14 år kom han til købmand Jørgensen, Palludansvej og var der til 1937. Mange gange cyklede han og kammeraterne til Sjelborg eller Vejers efter fyraften. Det var ca. 30 km. Det var tit, de først nåede frem efter midnat, da grusveje og punkteringer gjorde turen lang, så det lille builtop telt blev rejst i mørke. Min farfar og hans bror Henry brugte ofte varecyklerne, for der var der et lille lad foran. Min farfar og hans brødre cyklede mange gange til deres bedstemor og bedstefar i Ribe og Esbjerg. Det var ikke altid af fri vilje. Ribe, der sendte oldefar dem ned for at de skulle hjælpe med at luge gulerødder og roer i lange rækker med brændenælder. De fik to ører pr. række. De var ofte også inde i Ribe hos onkel og tante, og så fik de alt at se og høre om Ribe. Ligesom far og farfar har fortalt historierne til mig. Jeg kan bare ikke huske det, men jeg ved, at min familie stammer fra Ribe. Jeg kan også huske at der ligger Puggaardsgade, Puggaardsskolen og i udkanten af Ribe ligger eller lå Puggaardsmindekro, som min farfars bedstefar ejede. Min farfar og hans brødre var ofte med på konditori og ude at køre i deres onkels gamle Ford, og de var også ude at køre på Ribe mark med bedstefars jumbe med heste for.

De var også tit i Esbjerg hos bedstemor og bedstefar, senere til boksekampe. Min fars fætter Leo Uhd blev jydsk mester flere gange. Når der var cirkus i byen, pumpede min farfar og hans brødre vand til heste og elefanter, så de kunne får fribilletter. Det skete også, de snød

og kravlede under teltdugen, men var de uheldige fik de et spark eller en øretæve. Min farfar gik 7 timer i skole hver dag, også lørdag. Han gik kun 7 år i skole. Han lærte at svømme nede i åen. Lærer Skjoldborg stod for undervisningen. han var gammel sergent og var meget træls. Hvis man ikke ville i vandet og ikke kunne svømme, så skubbede han blot eleverne i. De kunne ikke drukne, da åen var hegnet ind og der var ikke så dybt. De der var kede af at komme i vandet, slog han med en stok. Han var lærer, men ikke elsket af nogen. Når man skulle bade efter svømningen, så trak han folk inder under det kolde vand. Min farfars bedste fag i skolen var historie og orientering.

Min farfar var nummer to barn, først kom Henry, så kom Gunnar, altså min farfar, den tredje var Svend, den fjerde var Erik, så kom Elna og den mindste var Lilly. Henry døde i 1992, Sven er også død han døde af kræft i 1971. Min oldemor hed Hertha Puggaard og min oldefar hed Morten Puggaard. Hun døde i 1991 og han i 1975.

De unge år

Min farfar og hans gode ven Jørgen Ejlerskov lavede også kajakker, som de sejlede i, indtil de købte deres første motorbåd, en lille to personers jernbåd. Senere blev deres både større og bedre. Den sidste en 32 fod. En fin fin båd, de købte den i Vejle. Men turene gik mest til Janderup og Ho.

Da krigen kom trak de fra Kalkovnen til Varde, fordi man ikke kunne få brændstof, som de købte mærker til på den sorte børs. Båden solgte de i 1944 for 3200 kr. I dag koster en tilsvarende måske to hundrede tusinde.

I 1937 tog min farfar til København og fik arbejde hos Glud og Marstrand til en ugeløn på 18 kr., men kom hurtigt på akkord og tjente ca. 40 kr. Han blev aldrig kaldt andet end Varde. De boede fire på et værelse i Mimersgade, Henry Puggaard, Tage Winckler, Aage Knudsen. Senere boede han på Fasanvej sammen med Gunnar Møller. Han kaldte altid min farfar Marstrand. Min farfar og Gunnar Møller spiste inde ved søerne, to retter varm mad 60 øre, 6 stk. smørrebrød, 25 øre. De var ofte i Fælledparken, på Bakken, i Glyptoteket, på museer og meget andet.

Det var ikke sjovt for min farfar at komme alene til København som 17-årig. Han havde ikke arbejde, da han kom derover, så han måtte stå i lange køer for at få arbejde. Han tog derover, fordi han ikke ville stå tilbage for sin bror Henry. Farfar kendte Henry og Gunnar Møller og nogle andre fra Varde, der var der ovre. Gunnar Møller kunne ikke få arbejde selv om han var maskinarbejder. En dag han var en tur ved havnen, faldt en lille dreng i vandet, og så reddede Gunnar Møller ham. Det var der en dame der så, og som tak ansatte hun ham i sit firma. Min farfar fik ødelagt sin ene finger, mens han arbejdede ved Glud & Marstrand. Heldigvis kom han hurtigt på hospitalet, og kun det yderste led tog skade.

Men så modtog min farfar brev fra sin gamle byplads, købmand Jørgensen, om han ville komme tilbage og hjælpe ham, og blive udlært. Men senere kom min farfar til postvæsnet. Da tog han kørekort til sin 18 års fødselsdag. 60 kr. kostede det til både bil og motorcykel. En overgang i 40erne var min farfar post i Outrup, 125 kr. fik han om måneden. Det var så hård vinter, at min farfar kun kunne gå rundt. En gang stablede de ham op på en hest. Min farfar havde aldrig redet på en hest før, så den smed ham ret hurtigt af og aviserne fløj ud over marken. I stedet kørte de ham rundt i en kane. Han blev beværtet med forskellig slags suppe. Nogle strikkede halstørklæde, en anden luffer til ham. Men så blev oldefar tildelt Statens Uldcentral og min farfar holdt hos Postvæsnet selvom han havde alle aspirantdage og kunne blive rød post.

Det var Carl Duus, Erik Nielsen Uldcentral, Niels Jensen og min farfar hos oldefar. Der var kun 7 uldcentraler i hele landet, og der var afleveringspligt for uld, så de fik rigtig mange tons. Samtidig averterede de efter katte og andre skind i ugebladet Landet og i aviser. Svend og farfar flåede ca. 100 om dagen. De købte levende kaniner til slagtning og sendte kroppene til København. Samtidig købte de revlingris af dem, der tog ud og plukkede det. Rigtig mange tons blev brugt som erstatning til gadekoste og den slags. Foruden de mange produkter de købte, solgte de også rågummi til 25 kr. pr. kg. i 100 kg. baller. På et tidspunkt kom der maksimalpris på 3,50 kr., for uld 7,25 pr. kg.

De var fem, der samlede grankogler om aftenen og i weekenden, Kogleklubben, hvor min farfar og nogle kammerater spiste og drak

alle pengene op. Koglerne blev brugt i bilgeneratorer og til at fyre op med. Nu vi er ved det at fyre, så under krigen fyrede de med alt; tørv, brunkul, og bildæk mm. Det var så hård en vinter, at folks vandledninger frøs i hundredvis , også hovedlinien. Det varede nogle gange uger, før de blev repareret.

Min farfars familie var en af de få, der kørte bil under hele krigen, fordi de havde Statens Uldcentral. Så min farfar hentede vand til naboer og alle konsulent Pedersens køer og heste på mejeriet. Et år var der så meget sne, at da det tøede, fossede vandet helt ovre fra Lunden og over til familien Puggaard og knuste kældervinduerne. Da de lukkede kælderdøren op sejlede alt brunkul, tørv, formbrændsel og hvad der kunne flyde langt ned i haven. Det var et kæmpearbejde at samle op igen.

Under krigen var min farfar også i København for at sælge skind af ilder, mår og oddere til Goldstein og Levinsky. Han havde alle skindene i store papkufferter. Det var før, jøderne blev taget, for firmaet var jødisk. Han solgte for 30.000 kr. pr. gang, og det var mange penge den gang. Han besøgte Harry Maler fra Grindsted, da han var inde som Garder. Da de sejlede derover, sad de fast i Storebælt i isen i 2 ½ døgn.

Min farfar var også sabotør under krigen. Han var med i en gruppe, der kaldtes Falck gruppen. Lederen af gruppen hed: Johannes Nielsen, de andre i gruppen hed: Osmond Jensen, Viggo Schantz, Ewald Hjort Petersen, læge Hatting, Knud Mikkelsen og så selvfølgelig min farfar Gunnar Schmidt Puggaard. Det var ikke alle, der var med i de samme aktioner, min farfar var med i 11 stykker. Den største sabotageaktion min farfar var med i var Piraten (side 31 i Historisk oversigt over modstandsbevægelsen i Varde 1940-1945). Det var mest jernbaner de sprængte.

Under krigen var der også noget, der hed blomsterfest. Der var min farfars gode venner Arne Rasmussen, Jørgen Ejlerskov og Niels Aage Pedersen til fest. Og det var Arnes kæreste Petra ikke tilfreds med, så næste år forlangte Petra, at de havde pige på hver især, og sådan en havde de jo ikke. Så efter mange gange at have cyklet og gået forbi en pige ved navn Doris, spurgte min farfar om hun ville med og hun sagde ja. De holdt sammen alle otte i mange år, også nu hvor min farmor er død, og også nogle af de andre. Min farfar lærte Doris Karstensen – min farmor – at kende i 1943. Da var hun i huset hos

dyrlæge Coff Petersen, hvor der var 3 børn og masser af arbejde og lidt frihed. Derfra kom hun til bankdirektør Brandt, som ingen børn havde. Det var flinke mennesker og en god arbejdsplads. Da hun var 14 år arbejdede hun i Tistrup for 25 kr. pr. måned. Fra Brandt er maleriet af Peder Steen med partiet fra Varde å, en bryllupsgave. Min farmor og farfar havde mange gode venner, og de kom sammen med Christian Nielsen fra planteskolen, Asta og Niels Aage Pedersen, Gertrud og Jørgen Ejlerskov, Petra og Arne Rasmussen, Lis og Ewald Hjort Pedersen. Min farmor og farfar blev gift den 7. november 1945 i Seem kirke ved Ribe. Næste dag lånte de Henrys Ford V8 og kørte forskellige steder i fire dage og boede på kroer og hoteller. De var heldige at få en lejlighed på Vesterport med stue, soveværelse, køkken og lokum i gården og en kakkelovn i stuen. De fyrede med tørv og brunkul. Der kom mange og besøgte dem, blandt andet Osmund, Viggo og Lis fik masser af fisk, og farmor bagte cacaokager og boller i massevis til dem der besøgte dem.

Under krigen 1940-45 var der mange ting, man ikke kunne få, mange fik rågummi af min familie til at opløse til cykellim og fedt fra dyrene til at lave sæbe af. De havde jo selv bil under hele krigen og kom meget rundt til brugser, købmænd og manufakturforretninger, så de manglede aldrig noget, selv om der var rationering, alt blev vendt og syet om, så det kunne bruges igen, og der blev handlet med rationeringsmærker i stor stil.

Efter besættelsen købte oldefar og farfar utrolige mængder af tyske efterladenskaber på auktion og af politimesteren. Jern, jernbaneskinner, rundjern, jernbaneskinner fra Oksbøl til Blåvand, fem lokomotiver som de solgte til Videbæk teglværk.

Arbejde og atter arbejde

Min farmor og farfar flyttede hen på Lundvej 52 i 1948, og der fik de to børn, Karen og Ole. De var med både ude og inde, og der var hunde, kaniner, fugle og en mor til at modtage dem, når de kom hjem. Der skete jo noget hele tiden, der kom mange med metal, skind, og en vognmand Lauridsens hestevogn med varer.

Karen og Ole var også med min farfar på kysten og andre steder, de var også med og hentede kasserede telefoner hjem i massevis om afte-

nen. De har været på mange søndagsture ud i det blå. I 1958 fik de et lille sommerhus Lyngbo, i Vejers, som de besøgte meget fra lørdag aften til søndag, og i 1975 var det et større hus, fordi familien blev større. Familien har haft mange gode dage derude. I 1969 mødte Karen – min faster – og Aksel Wendel (Kerteminde) hinanden, og min farfar blev morfar til søde Camilla i 1975, og min far mødte min mor. Så i 1978 blev han farfar til Kristian, og som den yngste kom jeg i 1982.

Min far var ofte med farfar langs Vestkysten efter uld, og når min farfar og min far Ole nåede Hvide Sande spiste de pølser på havnen. Far var også med mange gange i Lem efter metal, og i Vojens ved Brdr. Gram efter aluminium, som de kørte til Grindstedværket.

I februar 1961 overtog min farmor og farfar forretningen, og de fik mange gode virksomheder at handle med. Mange i Lem, Grindstedværket, Brdr. Gram, Vølund, Danaklon, Rotor og Trådspinderiet, som senere brændte og som de ryddede for lige ved 500 tons jern på 10 dage. Det var et slæb. En gang læssede Niels Jensen og min farfar 16 jernbanevogne i to dage med tonstunge og mindre jernskrot fra Stålværket til Østtyskland. Og der var støbestykker som østtyskerne troede var søminer, og min farfar blev kaldt til Stålværket for sammen med kontorchef Lindkvist at overbevise østtyskerne om, at de var farefri. Også alle håndværkerne, VVS og installatører i Varde og mange i oplandet var kunder hos farfar. Niels og min farfar fik efterhånden en del containere til fabrikker og til avisindsamlinger. Nogle gange kørte Niels og min farfar næsten dag og nat. En gang købte min farfar også flere tusinde paller på Grindstedværket, hvoraf de fleste blev solgt videre til Riggelsen, Tønder til at fragte huder på. Min farfar har også købt mange tusinde paller ved Danaklon og andre steder, som blev solgt til forskellige virksomheder. Når min farfar ser tilbage ville han gerne, at han havde brugt mere tid på børnene.

Efterskrift ved Jens Østergaard, Varde

Som Anne Sofie fortæller var hendes farfar medlem af en modstandsgruppe (Falck-gruppen) under krigen. På grund af en kommunikationsbrist i gruppen blev Gunnar ikke underrettet om, at gruppen var blevet afsløret af tyskerne. Derfor blev han arresteret i sit hjem på

Lundvej. Han blev ført til Gestapos hovedkvarter i Esbjerg. Her blev han mange gange udsat for brutale afhøringer. Allerede om aftenen den 4. maj 1945 ringede hans far til Esbjerg og sagde, at nu var krigen forbi, så nu kunne de godt løslade Gunnar Puggaard. Den tyske kommandant i Esbjerg mente, at der ikke var nogen, der skulle komme og fortælle ham, at krigen var forbi – derfor var der ikke mange jubelscener i gaderne i Esbjerg den 4. maj. Tyskerne for rundt og skød, så folk måtte gå i dækning. Dagen derefter var der dog nogen, der fik den tyske kommandant overbevist om, at han ikke kunne fortsætte den anden verdenskrig på egen hånd, så den 5. maj 1945 kl. 12.00 overgav garnisionen i Esbjerg sig. De arresterede frihedskæmpere blev derefter løsladt, derunder Gunnar Puggaard. Trods de barske oplevelser under krigen fik Gunnar et lang og lykkeligt liv. Gunnar døde i 1997, 77 år gammel.

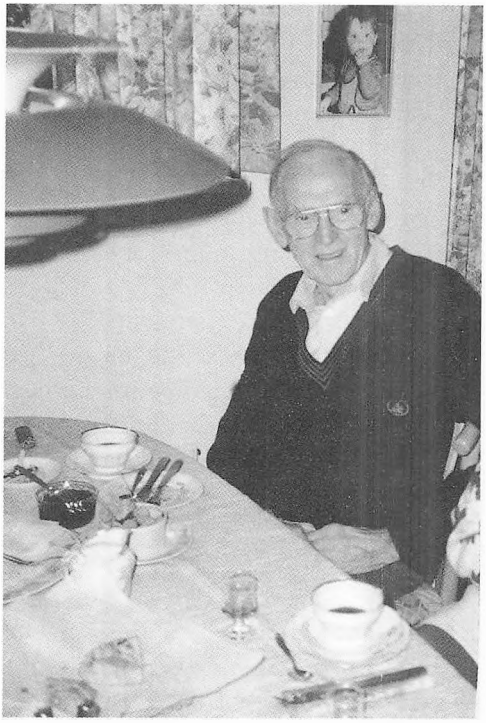

Gunnar Puggaard
1995

Fodboldstøvler for 12 kyllinger

Af Hans Sigfred Knudsen, Billum

Hvordan ku' det lykkes en 10-årig dreng at få fodboldstøvler, når hans far hadede fodbold og kaldte det "tont", som måske kan oversættes til noget som den højeste grad af uforstand. Drengen var mig, Hans Sigfred, og tidspunktet kan have været omkring 1925. Min mor syntes, uden at tage åbent standpunkt, at jeg skulle have de eftertragtede støvler, og at fodbold ikke var nogen egentlig last som f.eks. druk, kortspil og hor.

Skruk høne på 12 æg

Min far havde ejet Billum Mølle og tilhørende gård, men trak sig tilbage på en slags aftægt til et lille landbrug, som han byggede, og som nu er Kildegaardvej 21. Jeg var da et år og fik nær til skole og boldbane, min barndom og ungdom var der. Ikke uden bagtanke foreslog jeg min mor, at vi lagde en skrukhøne på æg, i alt 12, og at hun så skulle købe eventuelle kyllinger af mig. Min far anede ikke den skumle hensigt og syntes, det var udmærket, at knægten i det små begyndte med opdræt af husdyr.

Min "karriere" begynder

Der kom 12 kyllinger, og jeg solgte dem til min mor for 1 krone stykket, samlet et beløb, der ku' købes et par fodboldstøvler for, Far gav misbilligende sit samtykke. Min "karriere" som spiller for Billum boldklub begyndte og fortsatte de følgende ca. 25 år. Finalen var i 1947 i en oprykningskamp til mellemrækken mod Ansager i Varde. Vi

tabte 0-5. Jeg var rejst helt fra Idrætshøjskolen i Gerlev ved Slagelse for at deltage i det nedslående resultat.

De kom bærende med ham

Der var en søndag, før jeg blev født, mens min far endnu havde møllen og gården. Den følgende mandag skulle en af årets vigtigste begivenheder, høsten med le, indledes. Hvad ser Thomas A. Knudsen da komme over gårdspladsen hen på eftermiddagen? Et mindre optog halvt bærende med forkarlen, Poul fra "Bremus", som var blevet sparket ned og derfor ude af stand til at svinge leen den følgende dag. (Det hindrede imidlertid ikke, at han mange år efter blev svigerfar til vognmand Hans Møller Hansen, Billum).

Alle mier te tont

Thomas Møller, som far kaldtes, kunne blive endog meget vred, og den stakkels Poul måtte høre meget for at have været med i "saan naad tont". Men han kendte også sin husbond så meget, at hvis han bare indrømmede sin "brøde", så stilnede "uvejret" omgående, og det gjorde det, da Poul halvt grædende sagde: "A ska allle mier mej te' saaen naad tont"! Denne episode, som jeg ofte fik repeteret, dulmede ikke min lidenskab for det vidunderlige boldspil. Og jeg blev aldrig nogensinde båret hjem. Med alderen mindskes ens hurtighed, og jeg udviklede efterhånden en effektiv skuldertackling: Man løber ved siden af modstanderen, og idet han træder ned på "udvendig" fod, får han et lille "nøk", og den ønskede virkning er en fryd for øjet. Man løber selv ene og uskadt videre.

Ikke spille i kirketiden

Et ny stadion med fodboldbane blive anlagt på kirkens jord i min drengetid. Kirkeledelsen betingede sig, at der ikke blev spillet bold i kirketiden, og det ku' undertiden kollidere med turneringsplanerne. Banens længderetning var syd-nord og blev senere "drejet" 90 grader. Lærer Th. Uhre ønskede at fremme boldspillet og lagde en time eller to ind i ugens timeplan. Uden vist at vide ret meget om spillets regler

var han en udmærket dommer, en fortræffelig lærer, som jeg tror, set nu i bakspejlet, kom til at betyde meget for min udvikling.

Tjørn gav punkterede bolde

Uhre var også medvirkende til en god beplantning på stadion. Mindre gennemtænkt var dog, at der blev plantet en tjørnehæk på banens langsider, og det betød mange punkterede bolde, når de røg ind i hækken. Så måtte slangen ud af læderet og en drengehånd ind ved snøringen og føle sig frem og få tornen fjernet. Morsomt var det ikke at blive kostet ind i tjørnehækken efter en voldsom tackling. Den lille vævre Svend Nissen blev engang af Poul Madsen, Oksbøl, "skovlet" ind i hækken og måtte hjælpes grædende fri igen. Snedker Madsen i Oksbøl havde et halvt fodboldhold af sønner, som ku' underløbe de fleste. En af dem nylig afdøde murermester Ejnar Madsen, som også blev fodbolddommer.

En solid back sagde Uhre

Det var en kunst dengang at snøre en bold rigtig, så åbningen blev trukket helt sammen. Ellers ku' det gøre av, når spilleren fik en fremstående snøring i panden. Det overskydende stykke snøre skulle omhyggeligt trækkes under de tværgående, så intet daskede løst udenfor. Et sådant stykke, der ikke var kommet på plads, fik købmand John Olesens Marius i øjet og kostede ham synet på det. Et stolt øjeblik for en dreng var, da lærer Uhre hen på eftermiddagen efter en sportsfest kom over vejen til mine forældre, som sad udendørs – min far med amputerede ben, men med forstanden helt intakt. Jeg har set drengene spille, og jeg må sige, at Hans Sigfred vil blive en solid back, sagde Uhre. Min mor blev meget glad for denne ros til hendes dreng. Min far så godt og vel mellemfornøjet ud.

Vestjyde på godt og ondt

Af Bodil Sørensen, Varde

Det er ikke "Lise Nørgaard" men næsten, vestjyde det er jeg på både godt og ondt.

I 1936 en kold januar blev der født en lille pige, lidt af et bette skrævl, men overlever uden al moderne teknik i landsbyen Glejbjerg der, hvor kragerne har madpakke med for at holde ud. Mine forældre flyttede til Esbjerg året efter, der er jeg så vokset op, vi boede flere forskellige steder i byen, især i Exnersgade. Der legede gadens børn i baggården i den sorte jord, men det havde den fordel at man nemt kunne lave et hul til marmorkuglespil, hønseringene blev brugt til spil over gaden fra rendesten til rendesten. Her kørte der jo sjældent biler. Det var et lille tilbageblik til barndommens gade. Skoletiden var lidt omflakkende da tyskerne havde taget vore skole "Rørkjær", vi havde udsigt til banens aflæsnings-rampe, og der skete mange ting, tyskerne læssede meget af deres grej på togstammerne fra denne rampe, ja selv mennesker blev transporteret i jernbanevogne, og til tider kunne vi få et måltid mad på pladsen da soldaterne blev bespist fra de store gryder, som blev transporteret på vogne. Det var det rene svir når kul/koks og tørv blev omlæsset, så var det med at få fat i en spand og så få gang i opsamlingen. Jeg har samlet mange spande brændsel på denne måde. Jeg kan godt huske at det var meget fattigt til tider, min far var tit arbejdsløs og ville gerne spille kort med gutterne. En aften hørte jeg min mor sige: Ejler vi har ikke mad at give vore 4 børn, hvad gør vi? Så tænkte jeg: Det skal være en gammel løgn, jeg var på det tidspunkt 12 år gammel. Jeg fik plads hos en købmand hver lørdag eftermiddag, hjalp med at ordne flasker og vaskede butiksgulvet, lønnen var ikke stor, men lidt har vel også ret. Pengene blev gemt i en skuffe under mit undertøj, så var der lidt

< *Anker Hoffmanns skulptur: Liggende kvinde opstillet 1966 i Arnbjerg anlægget i Varde. Foto: Preben Palle.*

hjælp til nye sko eller et stykke nyt tøj, det var mest brugt tøj vi gik i, men pyt, vi legede lige godt med de andre børn, selv om der var en fornem dreng, Møllerens søn, hans mor brød sig ikke om os med lapper på bukserne og jernbeslag på træskosnuderne.

Min far solgte juletræer hvert år, også det hjalp vi børn med til for de fine fruer skulle have deres træ bragt, jo vi har altid skullet bestille noget. Der kunne heller ikke blive bagt småkager til jul før omkring d. 20. december, for der var ikke penge til mel og sukker før træerne var udsolgt, men en hyggelig jul blev det trods alt, og vi fik også gaver.

Som 15-årig kom jeg på efterskole i Holsted. Det var en dejlig tid, for min drøm var dengang at blive økonoma. Det gik ikke lige efter bogen, jeg traf en ung mand, øv, hvor kan man være uerfaren og dum. Han var en selvglad, egoistisk fyr, så fornuften sejrede heldigvis, og det slap jeg ud af på en pæn måde, så var der ro i lejren, jeg kunne frit dyrke min gymnastik og folkedans.

Uddannelse og eksamen er det ikke blevet til i mine unge år, men mit held har været at jeg har haft hænderne skruet rigtig på, og det har givet mig mange muligheder sammen med et godt humør, så det vil vi ikke jogge mere i.

Som 19-årig kom jeg til Varde, og det har givet mange oplevelser. En børnehjælpsdag - det var der noget der hed engang – skulle der være festfyrværkeri i Arnbjerg, og for at jeg bedre kunne se, stod vi oppe på et bord, da der var en der trak mig i håret. Jeg sagde til min veninde: Hvis han gør det igen, så vanker der brænde, og selvfølgelig skete det igen, jeg skulle lige til at blive gal, da et par brune øjne så på mig, så var pigen leveret og derved blev det og er stadig. Det var den flotte unge tømrersvend på den lyseblå Vespa der drog afsted med den unge bagerjomfru fra Vestergade. 3 år senere går vi til præsten og lovede hinanden troskab i Varde Kirke lørdag den 11. januar 1958 kl. 17.00. Årene er gået, og jeg er ved at være en voksen pige på snart 65 år, men pyt, årene er gået godt og vi har foretaget os mange sjove ting, men det er mange, mange år siden hvor jeg sneg mig ud af vinduet for at gå til bal uden at blive opdaget før hjemkosten, av hvor der vankede hug. Jeg har fortalt mine børn om det, sikken mor de har haft, men lidt spænding skal der være plads til. Der var nok lidt om det, når vi skulle i byen for at feste, at min svigerfar,

den gamle Søren Sørensen sagde "Bodil gør det nu ikke for grov", det må da være jysk!

Det blev også til en del revy, "Stråhatte-Revyen", VG's Karneval, der har min gode veninde Elly og jeg taget mange præmier hjem og festet lige til det blev lyst, det er nu 41 år siden. Fy da! føj hvor tiden dog går, ja hvad med de gode blomsterfester. Jo sådan kan man blive ved, men altid får jo som bekendt en ende. Nu er der faldet mere ro over pigen fra dengang. Nu passer jeg mit job hos Svend som hans sekretær og har tilkaldevagt hele døgnet alt inkl. Der bliver også tid til gymnastik i Helle-Hallen onsdag formiddag, badminton med tre dejlige voksne piger, for motion skal der til for at holde skroget ved lige, der bliver også tid til hundetræning med et hvalpehold og nogle dejlige ture i skoven med min egen labrador Balloe, der nu er på pension, da han er 11 år gammel. Som det tydelig kan ses, så keder jeg mig ikke ret længe ad gangen, og jeg generer mig heller ikke ved at sige, at jeg gerne vil læse Billed-bladet, og Familiejournalen. Det er nemlig ren afslapning og det er der også behov for, selv om det er så moderne at alt skal sige en noget ....bla. bla. jeg er sku min egen sagde katten og gik over vejen. Hvad er det hele værd hvis man ikke er rask.

Røverkjælder

Af Poul Vestergaard, Varde

Dersom du min Læser! nogensinde som dreng har cyklet omkring i storskoven østen for Varde, vil du have lagt mærke til adskillige gravhøje såvel i skoven som uden for denne. Disse mærkelige vorter i terrænet kunne nok stimulere en 12-årig guts fantasi om fordums høvdinge og røverkonger.

På vejen derud ad Roustvej skulle man først gennem den søde stank fra sæbefabrikken. Derpå kom man forbi et par gravhøje. Til en af disse høje – hvilken af dem husker jeg ikke - knyttede sig en fortælling, nemlig "Prinsessen i ligkisten". Mange vardensere vil straks erindre sig lærer Hoffmanns foredragelse af et gammelt sagn om en smuk kongedatter stedt til hvile i en høj lige før Sønder Plantage. Lykken var, når man kunne overtale Hoffmann til at fortælle eller rettere foredrage sagnet. Den ideelle scene for foredragelsen var det gamle, mørke biologilokale på Varde Borger-, Mellem- og Realskole, som byskolen dengang hed. Lokalet havde vinduer ud til kirkegårdens jernkors og høje træer. Langs væggene stod skabe med udstoppede ræve, skader og kryb i sprit. Når fortælleren nåede det sted, hvor prinsessens hvide fingre griber om kistens kant, og hun rejser sig fra sit kolde leje i højen, rejste nakkehårene sig på de gysende tilhørere.

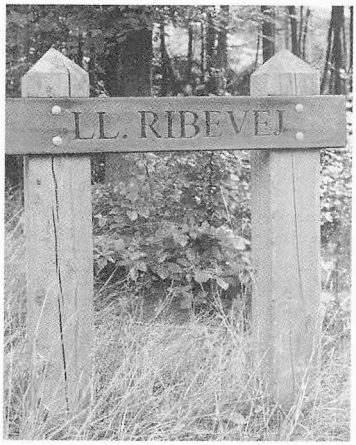

Når man på turene havde passeret sæbefabrikken og prinsessens hvilested - på højre side af vejen – fortsatte cykelturen ind i Sønder Plantages dyb

på jagt efter andre gravhøje, især en bestemt, nemlig "Røverkjælder" eller "Røverstue". Her havde været et tilholdssted for nogle skrækkelige banditter, som overfaldt rejsende på landevejen mellem Ribe og Varde. Hvis jeg skulle vælge stedet for et overfald, måtte det også blive her mellem træerne og de skæbnetunge høje i plantagen. Min fantasi cyklede langt i forvejen på de dunkle skovveje. Tys, tys! Jeg syn's det knak i nogle grene. Jeg må hellere finde hjem igen. På tilbageturen har jeg det trygge syn af kirkens spir lige midt for Roustvej.

Sagnene om røverne såvel som prinsessen hørte med til det skjulte pensum i skolen. Noget måtte der være om røverhistorien, for på Varde museum havde jeg set et billede af Vardes gamle rettersted: Stilbjerg. Billedet hænger stadig på museets første sal sammen med lænker og fodjern fra byens gamle arrest. På kartonen om fotografiet står at læse:

Stilbjerg,
hvor Galgen og Stejlen stod og de 7 Røvere fra Gellerup,
der drev deres Uvæsen i "Røverkælder" ved Hulvejen
paa Varde Søndermark, blev hængte.

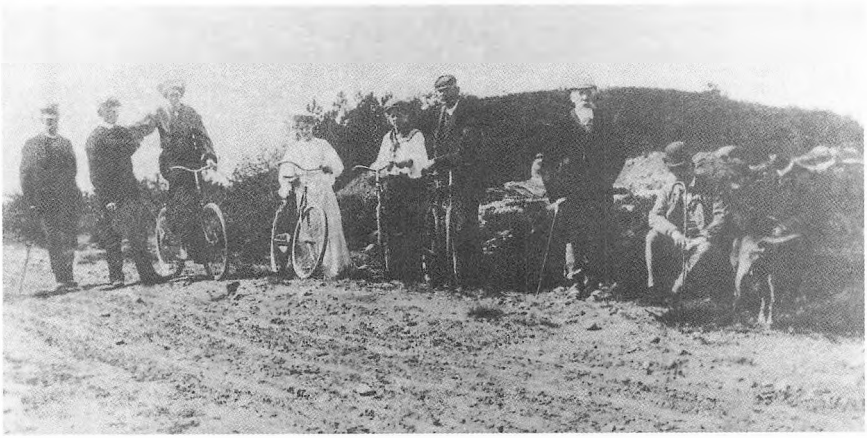

Billedet viser en høj. Højen er Stilbjerg, hvor nu Ringkøbingvej skærer vejen mellem Tinghøj og Frisvad Mølle. Foran poserer 9 personer til fods eller til cykels. En af dem er Vardes historieskriver Ludvig Murtfeldt. Han var født i 1838 og boede i Varde fra 1867 til sin død i 1920.
Billedet er fra 1905, og det noteres, at det er optaget i "Rembrandt lys", en fin fordeling af lys og skygge. Det var før farvefotografien erobrede scenen med dens braldrende kulører.

Museet kan oplyse, at teksten fortsætter på billedets bagside. Der kan vi læse:

Til Varde Bys Historie og Topografi: Efter Byens Brand i 1821, som ødelagde Vardes nordre Halvdel, hentede Borgerne Sylsten (til fundament) fra de af raa Kampesten byggede Huler i Røverstuen, til Nybygninger. Se iøvrigt Beretningen om "Røverkælder" paa nærværende Billedes Pendants Bagside. Varde 12. Oktbr. 1905. L.M.

Nysgerrighed er en dyd for forskeren. "Stilbjerg"s pendant findes frem. Det er indrammet på samme måde som det første, sikkert af Murtfeldt selv. Her ser vi angiveligt Røverstuen og en beskrivelse af dens beliggenhed, nemlig *ved den nedlagte gl. Varde – Ribe Landevej i Søndre Plantage - - lidt nedenfor Halvmilestenen, et Bøsseskud mod Øst.* . . . Men lad Murtfeldt selv fortælle. Han skriver langsomt med pen og blæk. Det er som om han tilstræber en gammel sprogstil. Sct. Jacobi og Sct. Nikolaj kirker kaldes Ibs og Nelaus, navne som næppe i 1905 var gængse:

Til Varde By's Historie og Topografi

Af Byens to Kirker har Sct. Ibs altid været anset som den ældste. Om tiden for Sct Nelaus' (Nicolai) Kirkes Tilblivelse haves der kun et Sagn, som gennem Aarhundreder har holdt sig her i Egnen i Folkemund med saa faste Tilknytningspunkter som Røverkælder (Røverstuen) og selve Sct Nelau's Kirke, der fra Bakkekammen, hvor den laa, løftede Taarn og Tinde højt i Synskredsen. For flere hundrede Aar tilbage, da Ugærningsmænd indrettede sig i Røverkælder, var Byens Opland dækket af Storskov i betydelig Udstrækning. En lille halv Mil syd, lidt til øst for Byen laa Røverkælder, to over for hinanden liggende smaa Kæmpehøje ind paa hver sin Side af den gamle 9 Favn brede Varde - Ribe Hovedlandevej, der bugtede sig gennem Skoven.

Sagnet fortæller, at en Riddersmand, der ved Efteraarstid ud paa Aftenen passerede Vejen forbi Røverkælder tilhest og uden Følge, blev omringet og angreben af Røvere, men brugte sit Sværd saa vel at han kunde fortsatte sit Ridt mod Varde, som han imidlertid fandt overflydt af Høivande og maatte lade Hesten svømme for at naa frem til Byen, idet han, der han kastede sig ud, gjorde sin Skytshelgen Sct.

Nelaus det Løfte at opbygge en Kirke til Guds Ære i Byen, om han bjergede Livet. Helgenens Forbøn blev hørt og Ridderen byggede Sct Nelaus' Kirke, hvori Sværdet han værgede sig med i Skoven blev ophængt og havde Plads, saalænge Kirken var til. Allerede i 1537 blev det befalet af Kong Chr. III at efterdi Borgerne i den sidste Feide var blevet saa forarmede, at de ikke kunne holde to Kirker vedlige eller underholde mere end én Sognepræst, maatte de nedbryde Sct. Nelaus Kirke, der da var ret brøstfældig, og lægge Sognet til Sct. Ibs Kirke, men den vedblev dog at bestaa til ind i det 19 Aarhundrede og blev først nedbrudt omkr. 1815. Paa en Tavle i Kirkens Væg stod skaaret: "Hvo, som bryder den første Sten af dette Gudshus vorde evig forbandet".

Folkemund beretter, at derfor stod Kirken trods Kongebudet saa længe; thi Folk havde Frygt for at komme til Ulykke ved at tage fat, men en frygtløs og velstaaende Bygmester, Michael Stobberup paa Rosengaard i Varde Landsogn, gjorde det omsider og fik for Nedbrydningen og Rydningen alt hvad der var med Undtagelse af Blyet, som Kongen havde forbeholdt sig, men nævnte Bygmester havde senere ingen ret Lykke med sig og endte som en arm Mand. Røverne, som havde Tilhold i den nærliggende Landsby Gellerup, og hvis Anfører hed Kjeld, der tilforn havde tumlet sig i fremmed Land, blev indfanget og hængt paa Galgebakken i Varde. Til Bevaring af Sagnet er omstaaende Billede gjort, samt dets Pendant. Her næst ved hænger et Stik af Varde fra 1768, som viser Byens to Sognekirker Sct Ibs og Sct Nelaus. Ridderens Sværd (fra Sct Nelaus Kirke), saa jeg for en Menneskealder siden i herboende Sadelmager Rosengaards Eje; han var Søn af Michael Stobberup - men hvor Sværdet siden er blevet af vides ikke.

Varde den 12. Oktb 1905. Ludvig Murtfeldt.

Sagnet findes også i Svend Grundtvigs samling af danske folkesagn. Her er det endog krydret med en episode fra hulvejen: *Saa en Nat kom der en Herre ridende ad Varde til. ... Og en, to, tre! har én af Røverne faaet fat i Hestens Hale. Men Manden var ikke sen paa det, før han faar sit Sværd draget og trækker Røveren saadan en én over Haanden, at han maatte slippe og straks gav Manden sin Hest af Sporerne og lod staa ad Gellerup til, hvor han saa, der endnu var Lys. Han kom da til en Gaard og bad om at faa Hesten ind og selv Nattely.*

Manden var ikke hjemme, men Konen sagde ja, tændte en Lygte og gik ud for at faa Hesten ind. Hendes lille Datter var med. »Moder!« sagde hun, da de var kommen derud, »der hænger Faders Haand i Hestens Hale!« Rytteren paa Hesten og afsted! Men det var en stærk Sydveststorm, og da han kom ned til Engen (Aadalen) Syd for Varde, stod den under blankt Vand. Da sagde han til Vorherre: »Dersom du vil bevare mig og min Hest, mit Hus og mit Hjem, saa skal jeg bygge dig et Taffeltur [?] ved den lille Kirke i Varde, som skal staa, mens Verden staar. Rytteren gav da sin Hest Sporerne, den svømmede lykkelig og vel over med ham, og han holdt Ord, men Kapellet, han byggede ved den lille Kirke, er dog brudt ned tillige med denne, skøndt det var ikke saa let et Stykke Arbejde.

Cykelturene i forskningens tjeneste ligger nu mange år tilbage. Mellemtiden er gået med mere nyttige og profitable gøremål. Men her i min pensionisttilværelse fik jeg lyst til at afslutte jagten på røverkælderen, eller rettere: at få syn for sagn. Museet har velvilligt stillet kopier af landkort og gamle fotografier til rådighed for amatørarkæologen. Og således udrustet opsøger jeg på ny skoven og dens ensomhed.

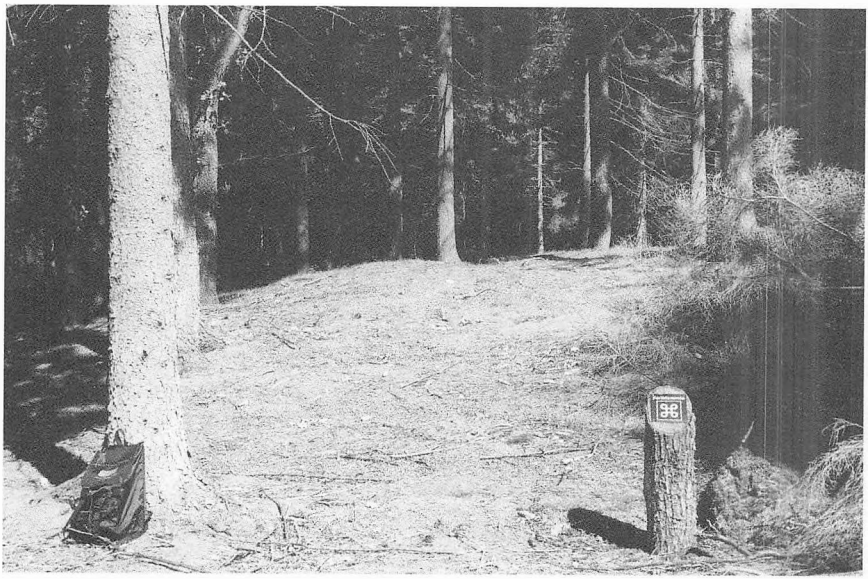

- - ak hvor forandret. Højene må have været udsat for en voldsom erosion. Deres højde svarer slet ikke til min erindring om drengetidens kæmpehøje. Og skovstierne er afmærket med nydelige vejskilte med navne på hver enkelt vej og skovsti: Sneppevej, Lille Ribevej og Frugthaven. Jeg træder forsigtigt på mostuerne og tager mig selv i at skæve efter parkskilte med "Græsset må ikke betrædes". Oh, moder natur, hvor er du henne?

Never mind, frem med sagens akter, blandt andre "pendanten" med to nær hinanden liggende høje. I skoven findes to par. Jeg opsøger begge par og betragter dem fra alle kompassets hjørner, så vidt det er muligt for de tætte grantræer. De ligner meget lidt Murtfeldts lyngklædte høje med rester af en stensat kælder. Hvis nogen af dem har rummet en røverkælder, da har tiden udvisket alle spor.

Imellem de medbragte Rank-Xerox kopier er et aftryk af generalstabens kort fra 1874 i målestok 1:40.000. Her er Røverkjælder nøgternt indtegnet. På samme måde er det vist på et kort over Varde Købstads Jorder fra 1858. Det skal ligge ved landevejen lige før den forlader Varde kommune på sin færd til Ribe. Stedbestemmelser som "Halvmilesten" og "bøsseskuds afstand" er nu til ingen nytte. Generalstabskortet taler eksakt. Jeg griber – ikke cyklen - men nøglerne til bilen. Videre på færden. Stedet må kunne findes. Og der, mellem træerne skimter jeg ruiner! En støbt sokkel vel en halv meter høj rager op i græs og buskads. Her lå røverborgen – nå, ja, røverkælderen. Det knakker i grenene, men det skyldes mine utålmodige Ecco-såler, idet jeg skridter grundplanen af. Heureka – jeg har fundet den!

Jeg må være sikker. Der er ikke langt hen til lederen af Vester Nebels sognearkiv. Han hedder Henning Jørgensen. Han må kende røverkjælderens historie. Ja vist. Soklen i skoven er rester af et aldrig fuldført husmandssted såmænd fra 1940. Røverkjælder kender han som et stednavn. Han finder gamle kort og tingbogsudskrifter frem. De fortæller, at da sogneboerne i 1640 skulle afsætte skel mellem Varde og Vester Nebel, sattes en af skelstenene ved "Røffver Kielder". Alt tyder på, at det var ved kommunegrænsens knæk 5 km ude ad Ribevej.

Jeg opsøger endnu engang stedet. En langstrakt lavning i terrænet langs landevejen kunne godt have været en hulvej. Jeg falder i staver. Her oppe fra ville det være let at overvåge trafikken og overfalde vej-

farende. Jeg tager mig selv i at planlægge det store kup. Ligene kunne jeg skaffe mig af med i mosen. Men nutidens vejfarende raser af sted bag mig oppe på hovedvejen med næsten 12 mil i timen.

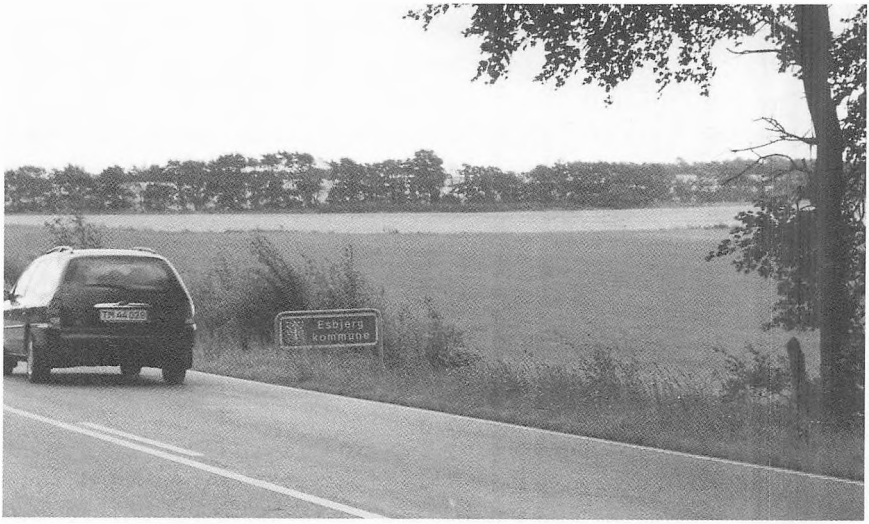

Hvad nytte har jeg haft af al den traven verden rundt? Røverkjælderen fandt jeg aldrig. Og benene er lidt tunge. Jeg starter bilen og kører langsomt ind mod byen. Til gengæld har jeg fundet, at der langt nede i mit hjertes røverkule slumrer en landevejsrøver.

Tak til Varde museum
Lokalhistorisk arkiv, Varde
Vester Nebel lokalhistoriske arkiv

Poul Vestergaard, Varde
Født 1927
Pens. lærer og ungdomsskoleinspektør

Drømmen om Amerika

og virkeligheden

Af Holger Pedersen, Nørre Nebel

Den 24. September 1878 blev Nielsine Margrete Johansen født på en gård i Sønder Tarp, Lunde sogn. *(se billedet 1)*

Faderen var Christian Johansen, og gården var hans slægtsgård. Moderen Ingeborg Johansen født Adamsen var datter af Adam Henrik Christensen på Lydumgård. Som i de Islandske sagaer vil vi vestjyder jo gerne begynde med at have rede på slægtsskabet. Nielsine (fra nu af Sine) var den næstældste af 5 søstre. Hun gik i skole i Lunde hos lærer Niels Peter Hansen Pedersen. Moderen dør d. 20. Juni 1893, den ældste af pigerne Marie var da 17 år gammel og den yngste, Margrethe, min mor, var 6 år. Sine var 15 år. *(se billedet 2)*

Om de kommende år frem til 1900 ved jeg kun, at Margrethe knyttede sig meget til Sine, og det varede livet igennem.

År 1900 emigrerede Marie til Iova, USA, og året efter i marts måned fulgte Sine efter. Så i en alder af 13 år mistede min mor for anden gang sin "mor", det må have været hårdt, man regnede ikke med nogensinde at se emigranterne igen, afskeden må have været som en begravelse.

Her begynder min historie:

Hvorfor rejste de?

I 1997 rejste jeg til USA for at finde efterkommere efter Sine og for at prøve at finde ud af, hvorfor de rejste.

Hvorfor rejste de? Eventyrlyst? Drømmen om Amerika? De er døde, så vi får det aldrig at vide.

For 5 piger på en gård, var det nok svært at se en fremtid i Danmark, lønnen var meget lille, det var næsten umuligt at spare op. Men det var billigt at komme til USA! USA var foran med industrialiseringen, og der blev sejlet mange varer til Europa, skibene ville ger-

(1) Ingeborg og Christian Johansens gård i Sønder Tarp, Lunde, Sines hjem.

(2) Ingeborg og Christian Johansens piger år 1900.
Fra venstre mod højre:
MARIE, 24 år, emigrerede samme år til USA sammen med sin kæreste Niels Jessen fra Hallum, Kvong, 6 børn.
ADAMINE, 20 år, var en tur i USA men kom hjem igen, bliver gift med Bertram Peder Nielsen fra Lydum, de overtager fødegården i Tarp, 1 barn.
SINE, 22 år, emigrerede 1901 til USA, gift i Iova med Jens Clausen Brinkman fra Toftlund i Sønderjylland, 4 børn.
MARGRETHE, 13 år, gift 1910 med Jens Pedersen, Hundstoft i Lunde, overtog Hundstoft samme år, 6 børn.
HENRIETTE, 18 år, bliver gift med snedkermester Hans Peder Jensen, Outrup, 5 børn.

ne have last med tilbage, og USA ville gerne have sunde og raske skandinaver til landet. Fra 1850 og frem til 1920 udvandrede der 300.000 eller hver 10. dansker. Sine er ikke registreret i Udvandrerarkivet i Aalborg, men ved indrejsen i USA står der at " – *hun kan læse og skrive, er dansker, har selv betalt rejsen, har 70$ med og hun skal til Reinbech i Iova, hvor hendes søster og svoger er, hun er landet i New York d 31. Marts 1901 fra SS St. Louis.*"

Mange danskere rejste til Iova, fordi klima og landskab lignede Danmark. Det ser ud som om de søger det, de rejste væk fra. Sine får arbejde på en gård i Dolliver i Nord-Iova, og her møder hun Jens Clausen Brinkman. Han kom fra Toftlund i Sønderjylland, han kom i 1893. Toftlund var jo tysk dengang. Sine og Jens bliver gift, lejer en gård og får 3 børn og har det godt.

Men så ser de et billede i avisen:

Billedet viser, hvordan man oppe på prærien kan pløje dollars op af jorden! Der var bygget en jernbane ind over prærien, jernbaneselskabet var meget interesseret i at få prærien opdyrket. Sine og Jens skrev til selskabet for at få nærmere oplysninger, og de fik en 60 siders gratis bog, bogen fortalte om, hvor godt der var i Montana med masser af solskin. De glemte at skrive, at det sjældent regnede!

Kort tid efter så de en anden annonce, og den blev deres skæbne. Der stod blandt andet:

"DANSKE FRILANDS KOLONIER

Jeg kan og vil skaffe enhver dansk Mand eller Kvinde, som ønsker det, og som kan fyldestgøre Homestead- Loven, et Fremtidshjem i en dansk Frilands-Koloni, og vil med Fornøjelse besvare Forespørgsler, indskrive Navne i Landsøgerbogen, samt kalde ud i rette Tid – uden man bliver mig andet skyldig end Portoen.

Gaa ud fra Byerne til Landlivets Friskhed, Ro og Fred."

Kolonien hed DRONNING DAGMARS MINDE, manden der indrykkede annoncen hed Emil Ferdinand Madsen.

Sammen med Marie og hendes mand, Niels Jessen, som kom fra Hallum i Kvong, "tog de land" i Dagmar, Montana. I USA delte man prærien op i firkanter, der er 1 mile = 1,6 km på hvert led. De to søstre og deres mænd delte sådan en firkant og blev naboer i Dagmar. Betingelserne var, at de dyrkede jorden i 5 år, så var jorden deres kvit og frit! De havde nu hver et stykke jord på 320 acres = 130 ha = ca

234 tdr land. Det var noget at skrive hjem om, der var vist ingen gårde i Lunde af den størrelse, og nu havde de hver en!

Sines mand, Jens Brinkman, rejste først derop og byggede huset, som ses på billedet her.

Sine og Jens Brinkmans hus på prærien i Dagmar, Montana.

Bag på billedet skrev datteren, Elna:
"Foraaret 1908

Brinkmanfamilien kom til Dagmar, Montana fra Iowa. Han havde huset bygget da mor og vi tre børn kom dertil. Christian i vognen, Carl og Elna. Dette er lavet efter et gammelt billede, det er ogsaa mørkt – men interessant."

På billedet ses dele af en selvbinder. Når man "tog land", fik man en jernbanevogn stillet til rådighed, i den skulle man have alt med, derfor skilte han binderen ad, så den fyldte mindre. Mange havde familien, dyrene og alle ejendele med i den samme vogn, og transpor-

ten tog ofte flere døgn! I en bog i USA ,"Sheridans Daybreak" fandt jeg følgende om Sines ankomst til Dagmar, skrevet af datteren Elna:

"Sine Brinkman, Carl, Elna og Christian kom med tog en måned senere end Jens Brinkman. De måtte blive i Culbertson (den nærmeste jernbanestation) en uge på grund af dårligt vejr. Så købte Sine en pony af en indianer, og med den foran en lille vogn begav de sig på vej de 80 kilometer til Dagmar. Ponyen blev dårlig undervejs, men en ung mand hjalp dem. Det viste sig , at den unge mand boede i nærheden."

DAGMAR

Livet på prærien var hårdt, der var ingen træer til at stoppe stormene. De må have frosset om vinteren. Men de levede blandt danskere. En kirke blev bygget og den fik navnet Volmer kirke. Tæt på kirken lå H.C.Andersen – skolen.

Sine og Jens Brinkman.

Sine og Jens´ gård i Dagmar, der er ikke mange bygninger til 234 tdr. land!

Hos Sine og Jens havde de foruden huset, de boede i, en lille lade og et lille hus til grise og høns.

Min mor, Margrethe, den yngste af de 5 piger fra Sønder Tarp, skrev mange breve til Sine, og hun fik mange igen. Jeg har tit set hende græde, når hun læste Sines breve. Jeg husker mor fortalte, at Sine kogte vand til grisene, fordi foderet frøs i trugene. Nærmeste by var Dagmar 11 km væk, der var en butik, et posthus og måske en smed. Post fik man, når en eller anden var i Dagmar, så tog han post med tilbage til naboerne. Livet på prærien var hårdt og slidsomt. Sammenholdet mellem danskerne var varmt og godt.

Besøg i Danmark

Efter 11 år på prærien holdt de i 1919 auktion over løsøret på gården, lejede jord og bygninger ud i 1 år og rejste på besøg i Iova og videre til Danmark med alle børnene, der var nu 4. Jens Brinkman var jo født i Toftlund og som sådan stemmeberettiget i 1920, så han rejste den lange vej og var med til at stemme Sønderjylland hjem til Danmark. De blev i Danmark næsten 1 år, det var nok en prøve på, om de kunne blive her i landet.Men Amerika sled i dem igen, og de rejste tilbage til Dagmar i efteråret 1920. Det var den eneste gang, de var i Danmark. De overtog deres gård igen og boede de næste 14 år i Dagmar.

Så blev blæsten, kulden og tørken for meget for dem, de solgte igen løsøret og lejede gården ud. De rejste nu til Harleston nær Pascagula i Mississippi, og igen boede de i et område med danskere. Det var i 1934.

Sønnen Chris overtog senere gården i Dagmar, han døde i 1999, hans enke Ida sendte mig en samling breve, som Sine på fejlfrit dansk skrev til Chris, det sidste er skrevet kort før hun døde i 1938. Sine klager aldrig, men det fremgår af brevene, at Mississippi nok var en skuffelse for dem, de mærkede tydeligt depressionen i trediverne. Og der var ikke så frodigt, som de troede, sønnen Chris fortalte mig, at *"kunstgødningen regnede væk"*. Sine skriver meget om søde kartofler og prisen på æg og andre landbrugsvarer. Sines breve til mor er desværre væk undtagen 2, det sidste skrevet kort før hun døde.

Sine fortæller, at *"jeg havde en knude på det ene bryst, den havde været der i over 3 år. Jeg har aldrig slået mig, ikke nok til at jeg har tænkt over det, det var heller ikke fra nogen corsetstiver. Men den var der, og den voksede, jeg så tre Dr. her, og de sagde, den skulle ud, og at der var ingen tid at spilde."* Sine døde samme år d 27. juni 1938, hun havde da levet 37 år i USA. Hun blev 60 år gammel. Sine blev begravet ved "The Forsamlingshus" – der også var kirke – i Harleston, der er nogle grave i kanten af noget der ligner en fodboldbane, de kalder det Granly, navnene bruges stadig og de staves på dansk.

Af Sine og Jens' børn er der kun Rigmor tilbage. Jeg har pr. brev bedt hende fortælle om sine forældre. Kunne de skrive og tale engelsk? Jeg refererer dele af brevet:

"Far var god til at snakke engelsk, det eneste bogstav, han ikke udtalte for godt, var "W"et. Far sagde, at han kun gik i skole i 3 år. Han var 9, da hans far døde, det var dengang han gik ud af skolen. Han læste avisen og sådan noget, men aldrig en bog. Han var en dygtig landmand. Mor sagde, at han altid legede med børnene, når dagens arbejde var udført. Arbejdet måtte altid gøres, før han kunne slappe af. Mor kunne snakke engelsk, men hun kunne ikke rigtig lide det, hun var bange for, at folk ville le ad hende. Hun læste mange bøger og andet. Hun kunne hjælpe med lektier, hvis vi havde brug for det."

Jeg besøgte Montana og Dagmar i 1997. Der er stadigvæk meget fladt, ingen læhegn, der kan stoppe stormene. Min fætter, Sines søn Chris og hans kone Ida, boede der stadigvæk. Han blev 91 den dag,

jeg var der. Da Chris spildte ned ad sig, sagde han "fandens og", det eneste danske, jeg hørte ham sige. Chris og Ida var i Danmark, jeg tror det var i 1984, vi besøgte Sines hjem i Sønder Tarp – dengang ejet af Kamma og Alf Sørensen -- . Da sagde Chris: *"Hvis jeg var født her, var jeg aldrig rejst herfra."*

Brinkman huset fra 1908 brændte i 1995, men et tilsvarende hus på Marie og Niels Jessens gård stod endnu og havde været i brug for få år siden.

I staten Washington mødte jeg min kusine Rigmor, Sines datter. Hun gav mig følgende, som jeg her bringer i min oversættelse:

Min mors forklæde

Af Rigmor Thyra Brinkman Schmidt

Der er en ting, jeg husker med glæde, og det er min mors forklæde. Mors forklæde var stor og havde 100 forskellige anvendelsesmuligheder. Dets hovedformål var at beskytte tøjet indenunder, men foruden dette blev det brugt som grydelap, når en varm pande skulle tages ud af ovnen. Det var vidunderligt til at tørre tårer og små næser.

Fra hønsehuset blev forklædet brugt til at bære æg i og til dunede kyllinger, der skulle have lidt ekstra varme i ovnen. Når der kom fremmede, var disse gamle forklæder ideelle at gemme sig bag for generte småbørn. Og når vejret var koldt, tog mor det rundt om armene. Disse store forklæder tørrede mangen en svedig pande, der lænede sig over det varme træfyrede komfur. Kokasser og optændingsbrænde blev båret ind i køkkenet i det gamle klædningsstykke.

Fra haven bar hun i forklædet alle slags grøntsager. Efter at ærterne var bælgede, blev bælgene båret ud i forklædet. Om efteråret blev det brugt til at bære nedfaldsfrugt ind i. (Jeg husker et æbletræ i Maple Hill, Iova, hvor Sine og Jens boede, før de flyttede til Montana, jorden var dækket med æbler. Vi havde ikke noget, der lignede det i Montana -- det er derfor, jeg husker det.)

Når uventede gæster kørte ind ad indkørselen, var det forbavsende, hvor mange møbler, det gamle forklæde kunne støve af i få sekunder. (Hun, Sine Brinkman, ville derpå hurtigt tage et nyt forklæde på.)

Mor gik udenfor og vinkede med forklædet, og folkene vidste, at det var på tide, at komme hjem fra marken.

Der vil gå lang tid, før nogen opfinder noget, der kan gå i stedet for dette gamle forklæde, der havde så mange anvendelsesmuligheder.

Virkeligheden

Rigmor sagde til mig i 1997: *"De skulle have blevet i Iova"*, og det læser jeg også ud af fortællingen om forklædet. I Iova samlede hun æbler i forklædet, i Montana samlede hun kokasser i marken for at have noget at fyre med. I Iova var der overflod og klimaet var som i Danmark. De rejste til Dagmar i Montana for selv at få jord. De flyttede fra Montana fordi der var for koldt og for tørt. Men i Mississippi kan jeg læse af brevene, at der var det for vådt og for varmt. Når man flytter så tit, er der altid noget at længes efter, dels det man kom fra, men også det der ligger forude et eller andet sted.

Sine og Jens Brinkman havde det godt men småt i USA og altid med en længsel i kroppen Barnebarnet Brian Brinkman har farmen i Dagmar + flere andre. Han dyrker økologisk hvede på 3000 tdr. land, og det ser ud til at være en god forretning.

Jeg har mødt mange af Sine og Jens' børnebørn, og de har det alle godt, og hvis man måler i dollars, er der et par stykker der har det endog særdeles godt. Men det er ikke nødvendigvis dem, der er de gladeste og lykkeligste.

Afsluttende bemærkninger:

Alle hvide og sorte i USA er indvandrere.

Sine og Jens boede hele deres liv blandt danskere i danske kolonier.

I Danmark søger vi at sprede indvandrerne, så de ikke danner ghettoer.

Hvorfor hedder det ghettoer i Danmark og kolonier i USA?

Min kusine Dagny og hendes mand Fred, der er 2. generations indvandrere ligger på kirkegården i Californien sammen med 2 par, som de spillede kort med, det 3. par har købt den 4. Plads . De må så spille med blind makker, indtil 4. manden kommer. Selv på kirkegården holder de sammen!

Jeg vil slutte min beretning om Sine Brinkman med følgende:

Ved en fest sagde Rigmors mands bror:

"Den bedste kvinde i verden er Sine Brinkman"

Min tid som kommunal ansat og tilværelsen derefter

Af Bent Juhler, Varde

En opfordring til at skrive et indlæg i "Vestjydske Fortællere" må siges at være noget af en udfordring og også lidt af en tillidserklæring, idet jeg ikke er indfødt vestjyde, men er født i den sydligste del af Sønderjylland på halvøen Broagerland, der grænser ned til Flensborg Fjord.

Beskæftigelse indenfor kommunal administration har beslaglagt 45 år af min tilværelse. Min pensionisttilværelse, der begyndte i 1996, udfylder jeg med et universitetsstudie. Det er oplevelser og episoder fra disse to afsnit af min tilværelse, jeg i det efterfølgende fortæller om.

Den kommunale æra startede en februar morgen i 1951, da min klasselærer på Sønderborg Statsskole, hvor jeg på det tidspunkt gik i realklassen, sagde til mig, at de havde søgt elever ved Sønderborg Kommune, men der var ingen, der havde søgt disse stillinger. Hun, der var en dame som nød stor respekt, gjorde mig det klart, at et sådant elevjob måtte da være noget for mig, og respekten var så stor, at jeg ikke turde fortælle, at jeg hellere ville være elev hos postvæsenet, jeg fortalte heller ikke, at jeg stort set ikke anede, hvad en kommune var for noget. Men hos denne klasselærer var der ikke langt fra ord til handling, idet hun i næste frikvarter fortalte, at hun havde talt med kæmneren i kommunen om mig, og de forventede at få min ansøgning en af de nærmeste dage. Det skal lige tilføjes, at nævnte klasselærer var konservativ byrådsmedlem, så på den måde havde hun banet vejen for min kommunale karriere.

Den 1. juli 1951 påbegyndte jeg en 4-årig kommunal elevuddannelse, og set i bakspejlet og i forhold til, hvad jeg senere kom til at opleve, så var denne kommune noget af en ener i den kommunale verden.

< *Stubmøllen stod oprindelig på Varde Nørremark og blev senere flyttet til Brørup. I 1930 blev den flyttet til Den gamle By i Århus. Modellen her i Varde miniby er fra 1969. Foto: Preben Palle*

En placering, der udelukkende kan tilskrives en meget progressiv kæmner, der efter krigen havde studeret offentlig administration i Schweiz, og da kommunen på samme tid havde en borgmester med en utrolig flot dømmekraft, udviklede kommunen sig til mere end andre tilsvarende kommuner på samme tid. I elevtiden blev jeg bl.a. vidne til en kommunesammenlægning, og hvad det medførte, noget der først rigtig vandt indpas i andre kommuner 15-20 år senere. Denne meget moderne orienterede kæmner havde under sit udenlandsophold stiftet bekendtskab med EDB, og ved et valg i 1953 blev dette begreb taget i brug ved udskrivningen af valglister og valgkort, men maskinen havde gjort en ganske forfærdelig fejl, idet i visse tilfælde havde den placeret ægtemanden som nr. 2 i husstanden, så hustuen stod på valglisten før manden. Denne fejl gjorde, at såvel valglister som valgkort blev erklæret ugyldige, og i Bededagsferien i 1953 sad vi 12 mand, elever og yngste assistenter rundt om et stort bord med hver sin skrivemaskine for på den måde at producere nye valglister og -kort, jeg mindes endnu stemningen, jeg tror ikke, at nogen syntes, det var et surt arbejde. Afstanden mellem de forskellige "rangklasser" blandt personalet var meget stor, alle titulerede hinanden med "De", og det var næsten kun eleverne, der var "dus" indbyrdes. Cheferne blev altid tiltalt i tredje person, jeg blev f.eks. ret kraftigt irettesat en gang, da jeg "kun" havde tiltalt stiftamtmanden med et "De".

Elevtiden varede som nævnt i 4 år, og i denne periode skulle vi tage en handelseksamen, og denne undervisning foregik selvfølgelig udenfor arbejdstiden. Der blev aldrig talt, om der var arbejde efter elevtiden, det var bare en selvfølge, at man blev på stedet, indtil man selv sagde, at man ville prøve noget andet. Jeg blev således udlært den 1. juli 1955, og den 10. november s.å. begyndte en helt ny tilværelse for mig, idet jeg den efterfølgende dag kl. 12.00 skulle møde på Varde Kaserne. For at nå frem i rette tid startede jeg mod Varde dagen før, og jeg var fast besluttet på, at min militære tilværelse i hvert fald ikke skulle påbegyndes før tiden, så jeg havde bestilt værelse for natten på hotel Phønix, der lå i Storegade på hjørnet af Enghavevej. Det var et meget nedslående indtryk, jeg fik af Varde denne novemberaften, da jeg var ankommet med toget og gik op ad Storegade. Vejret var koldt, og det småregnede - et rigtigt surt vejr. Jeg var en smule nervøs for morgendagens ukendte tilværelse, så det hele så nok mere

mistrøstigt ud, end det sikkert var tilfældet. Storegade var den smalleste hovedfærdselsåre, jeg nogensinde havde set. Et hus lå lidt længere tilbage end de øvrige, det var posthuset. Fortovene var så smalle, at to personer næsten ikke kunne passere hinanden. Forskellen mellem Sønderborg og Varde var nærmest som om, jeg var trådt ind i det forrige århundrede. Men jeg fik mit værelse og gik herefter på opdagelse i byen og endte herved på Torvet, hvor Hotel Varde i anledningen af mortensaften serverede gåsesteg og æblekage, det smagte godt. På en efterfølgende vandring i byen stødte jeg på en biograf i Storegade, også her fik byen bundkarakter, det var en meget gammeldags biograf, som viste en gammel dansk film "Københavnerliv". Jeg vidste ikke, at ca. 14 dage senere åbnede der en helt ny biograf i Kræmmergade til afløsning for den, jeg havde besøgt. Dagen sluttede med et besøg på Jernbanehotellet, hvor der var dans, dette var heller ikke den store oplevelse. Ovenpå denne første aften var jeg sikker på, at her skulle jeg ikke tilbringe ret meget af min tid, men skæbnens luner ville noget andet.

Militæret tog nøjagtig 24 måneder af min tid, og opholdet i Varde udgjorde i alt 18 måneder, de resterende 6 måneder blev tilbragt på sergentskolen i Ringsted. Den 10. november 1957 sagde jeg farvel til forsvaret, for dagen efter igen at begynde ved Sønderborg kommune, der for øvrigt havde givet mig kvart løn i al den tid, jeg havde været ved forsvaret, det var datidens regler. Der var imidlertid sket det lykkelige, at jeg under opholdet i Varde havde truffet min kone, der var ansat som tjenestemand på amtstuen, og da der ikke var nogen amtstue i Sønderborg, blev det mit lod at forsøge at komme til Varde kommune, det lykkedes med en ansættelse pr. 1. maj 1958. Jeg fik en stilling som assistent i bogholderiet ved nævnte kommune. Forud, da jeg havde søgt, blev jeg indkaldt til en samtale. Denne samtale lagde indirekte fundamentet for hele min kommunale løbebane frem til 30. juni 1996. Jeg var tilsagt til kl. 10 på borgmesterkontoret, og der blev jeg modtaget af en ældre herre, der præsenterede sig som "Sørensen" (kæmner Aage H. Sørensen), og det blev på mange måder en spændende samtale, d.v.s. de første minutter sagde han ingenting, men sad og kiggede på min ansøgning, hvorefter han påtalte, at jeg ikke havde vedlagt en kopi af beviset for min realeksamen. Hvor jeg fik modet fra, ved jeg ikke, men jeg svarede, at jeg var af den opfattelse,

at den slags beviser sendte man kun, når man søgte stillinger lige efter skolen. Den omstændighed, at nogen modsagde ham, erfarede jeg senere, var noget ganske uhørt, og jeg er overbevist om, at vores senere fine samarbejde, blev grundlagt de første 5 minutter af ansættelsessamtalen. Eftertiden afslørede ganske klart for mig, at den, der udviste usikkerhed og på en måde frygt for kæmner Sørensen, havde det ikke rart i hans selskab. For øvrigt varede mit første møde med kæmneren i 3 1/2 time.

Jeg startede i bogholderiet, og det var noget af en omvæltning fra det, jeg var vant til. Umiddelbart efter ansættelsen overhørte jeg, at kommunebogholder Tonnesen ringede til Varde Bank for at få lov til at overtrække kontoen, idet der ellers ikke var penge til lønninger. Hvor jeg kom fra, havde man bankbøger med saldi, der udviste 2 cifrede millionbeløb. Senere erfarede jeg, at situationen i Varde var ret almindelig, hvorimod de Sønderborgske forhold var ret enestående. De første år af min ansættelse her skete der ikke så meget, men vi var begyndt at snuse lidt til EDB. Det første område var skatteligningen, og det første EDB-produkt var skattebilletten, men kun skattebeløbene påførtes. Navne og adresser var blanke, idet folkeregistret først senere kom på EDB. Når disse "navnløse" skattekort kom hjem fra EDB-centralen, der lå i Ålborg, blev de enkeltvis ført gennem et system, hvor navne og adresser var præget på metalplader, og det var meget afgørende, at kort og navneplader lå i samme rækkefølge. Jeg husker ét tilfælde, hvor det kiksede, og efterfølgende måtte skatteinspektøren og kommunebogholderen gå fra dør til dør i et boligkompleks for at bytte skattebilletter, idet skattebeløbene på de modtagne billetter, tilhørte naboen. Denne "ombytning" foregik uden, at der kom store overskrifter i aviserne, det var da noget, der kunne ske, sådan resonerede man dengang.

Bogholderiet i en kommune var den gang noget meget centralt, og de fleste steder markedsført som det vigtigste led i den kommunale forvaltning, og denne proces var lykkes fint i Varde kommune. Vi styrede en masse kontrolforanstaltninger og havde i den forbindelse berøring med en del mennesker. Ikke mindst opgaven vedr. kontrollen med dyr til de ugentlige markeder var en vigtig opgave. Mindst 8 gange om året mødte de, der betalte personskat ved kassen, idet kontant betaling stort set var eneste mulighed for ikke at få besøg af

pantefogeden. På sidste indbetalingsdag kunne køen ved kassen strække sig ned til døren ved Sillasens Hus. Udbetalingen af det, der nu svarer til folkepensionen, skete også ved kontant afregning, idet de berettigede skulle møde op ved kassen en bestemt eftermiddag for at få udleveret en lille brun pose, der indeholdt pensionen. Mødetidspunktet var sat til kl. 13.00, men i god tid før, havde de første taget plads på stentrappen til rådhuset.

Den 2. oktober 1963 skete der noget, der totalt ændrede min tilværelse, idet den daværende borgmester Rud Rasmussen, kom til min arbejdsplads straks fra morgenstunden og sagde nogenlunde følgende: "Tonnesen (kommunebogholderen) vil ikke være hos os mere, og vi har i aftes besluttet, at De skal være hans afløser. Vi forventer, at det, der går ud herfra, er i orden". Vi, der befandt sig "på gulvet", havde hørt lidt om, at Tonnesen måske skulle være kirkegårdsinspektør. Ingen havde spurgt, om jeg nu troede, at jeg kunne løfte opgaven, eller havde lyst dertil. Jeg var herefter i en alder af 30 år blevet forvaltningschef, og det var i datidens kommunale verden ikke helt almindeligt, og det skal da også siges, at ikke mindst alderen gjorde det svært. Jeg mindes bl.a., at jeg ret hurtig efter min udnævnelse, blev nødt til at fortælle en ældre mellemleder i en forvaltning uden for rådhuset, at den måde, han forvaltede et bestemt område, ikke var i overensstemmelse med reglerne, hvortil han svarede mig, at med den alder, jeg havde, kunne jeg ikke tale således til ham. På mange måder var det spændende at være bogholder i Varde kommune, men pengene var stadigvæk en mangelvare, og når det stod rigtig galt til, lånte vi - med Varde Bank som formidler - penge hos bl.a. A. P. Møller og F. L. Smidt, gerne et par millioner, der med renter skulle tilbagebetales efter et års forløb. Det var en speciel oplevelse, når der kom en herre fra et af nævnte firmaer med en lille mappe under armen, heri var gældsbrevet til underskrift samt checken på lånebeløbet.

Pr. 1. april 1963 var Varde Landsogn blevet sammenlagt med Varde kommune, som herved havde fået indbyggertallet til at bevæge sig over 10.000, et antal, der var en magisk grænse i mange henseender, bl.a. steg borgmesterlønnen og -pensionen. Andet, der gjorde os relativt kendt, var, at vi arealmæssigt blev landets største kommune efter sammenlægningen.

Den 1. april 1966 skete en ny begivenhed, der satte sine spor i min hverdag, idet kæmner Sørensen gik på pension. Byrådsvalget i marts måned havde givet det resultat, at Chr. Nielsen blev borgmester, og som afløser i kæmnerstillingen, der nu blev omdøbt til kommunaldirektør, ansattes Anders Kragh. Denne dato - set nu i bakspejlet - kan betragtes som en form for skæringsdag til en helt ny æra for Varde kommune, ikke alene affødt af personskifterne, men også udviklingen tog i det hele taget en helt anden drejning for kommunerne. Den moderne teknologi begyndte at komme ind i administration, hidtil var det nærmest kun skattevæsenet, der havde snuset til dette, og visse meget fremsynede kommuner, der var begyndt tidligere, havde så travlt med at reparere på det indførte, at de ikke havde tid til at tænke nyt. Ved et sammentræf af tilfældigheder blev vi blandt de første kommuner, der tog EDB i brug indenfor regnskab, lønninger og de såkaldte forbrugsafgifter. I 1967 begyndte således Sundby-Hvorup, en omegnskommune til Ålborg, at føre bogholderiet på EDB, og jeg havde fornøjelsen at opholde mig 3 dage hos kommunebogholderen i denne kommune, for at se dette nymodens vidunder, og det blev starten til, at vi gik i gang med forbrugsafgifterne pr. 1. oktober 1967, lønninger 1. januar 1968 og endelig bogholderiet den 1. april 1968. En periode, der ikke gav mange fritimer, men det var spændende. Hvor travlt jeg havde, kan bedst illustreres ved, at en dag, jeg kom sent hjem, sad vores datter, ca. 4 år og tegnede, og på mit spørgsmål om, hvad hun tegnede, svarede hun, at det var en pige, der græd, og hvorfor græder hun, spurgte jeg i fortsættelse heraf, det er fordi hendes far altid arbejder. Jeg var meget engageret i den videre udvikling, og rejste ofte til andre kommuner for at fortælle om vores erfaringer. Det var ikke mindst med en vis form for stolthed, da hovedbogholderen fra Esbjerg kom på besøg for at se, hvad vi havde indført.

Hverdagen var på mange andre områder blevet lettere, der var efterhånden lidt flere penge i kassen, og den stemte altid, der var i hvert fald aldrig noget negativt i aviserne om den kommunale forvaltning. Vi blev dog i administrationen "hængt ud" i Vestjysk Aktuelt i forbindelse med information om overgangen til á conto betaling af forbrugsafgifter, idet man spurgte, om borgmesteren var afsat, da kommunaldirektøren og bogholderen havde underskrevet dette informationsbrev, man skrev noget om "revolution på rådhuset".

Der skete meget i den kommunale forvaltning i de kommende år , udover forannævnte EDB udvikling, kildeskat og kommunesammenlægningen i 1970 ændrede mangt og meget for såvel administration som politikere. Det vil føre for vidt at berette om alt, hvad der skete, men især to opgaver betragter jeg som noget helt særligt, den ene var opgaven med etableringen af kraftvarmeledningen fra Vestkraft til Varde. Opgaven var beløbsmæssigt og administrativt i en størrelsesorden, at en kommune som Varde i realiteten ikke burde kunne klare denne. Lige siden oliekrisen i 70'erne havde man talt om denne forsyningsmulighed, men betingelsen var, at Esbjerg ville give os tilladelse til at få adgang til deres ledningsnet, og da denne blev opnået fik borgmesteren energistyrelsens tilsagn om, at man fra statens side ville betale ca. 25 % af omkostningerne, og det var ikke mindst denne gulerod, der gjorde, at man politisk sagde, det skulle gennemføres. Der blev udarbejdet mange videnskabelige rapporter om rentabiliteten i anlægget, men det var nu ikke så meget det, der interesserede, det skulle gennemføres, staten skulle af med pengene. Vi kom i gang, og fra administrativt/teknisk side var det ret behageligt med den slags megaprojekter, de havde ikke den store bevågenhed i det dagligе, omfanget var for uoverskueligt. Arbejdet blev udført og finansieret, halvdelen blev lånt i Kommunekreditforeningen. Vi optog et 12 % 30-årigt lån, og obligationerne blev afhændet til kurs 59, det var et renteniveau, der ville noget. Det var årsagen til, at vi undersøgte alternative muligheder for belåningen af den anden halvdel, og via Varde Bank fik vi knyttet kontakter til Den europæiske Investeringsbank, en EU institution. To gange havde vi besøg derfra for at vurdere vores kreditværdighed, spørgsmål og gennemgang af projektet foregik på tysk og engelsk. Vi blev fundet i orden, og med Varde Banks bistand, drog vi til Luxemburg, hvor borgmester og kommunaldirektør underskrev lånedokumentet, amtsborgmesteren og amtskommunaldirektøren underskrev dette som kautionister. Det var sådanne helt specielle opgaver, der gjorde tilværelsen spændende. Med hensyn til det danske lån, skal det tilføjes, at dette senere blev konverteret til et tysk lån, til en forrentning på under 4 %, og indfrielsen af obligationslånet medførte, at en betragtelig del af kurstabet blev hentet hjem igen.

En anden speciel opgave var, at borgmester Chr. Nielsen i 1987,

som formand for kommuneforeningen fik til opgave, i forbindelse med diskussionen om kommunestyrets fremtid, at holde et indlæg om, hvordan han forventede, at Varde kommune ville se ud i 1997. Opgaven var stillet til samtlige formænd i de 14 kommuneforeninger. Nogenlunde samtidig havde jeg deltaget i en konkurrence, der var udskrevet af et forlag, om at give et bud på kommunernes fremtid, og da jeg var så heldig at løbe af med en af præmierne, var det nærliggende, at borgmesteren bad mig om at hjælpe med indlægget. Vi fik det udarbejdet. Kommunernes Landsforening udgav et hefte om emnet, og optrykte Chr. Nielsens indlæg, som det eneste fra kommuneforeningerne. Meget af det, der blev skrevet i en sådan fremtidsversion, var i sagens natur verbalt fyldstof, men ikke desto mindre gav det anledning til "øretæver". Esbjergs daværende borgmester var meget fortørnet over følgende forudsigelse vedr. forventningerne til Storebæltsforbindelsen "Denne udvikling har medført, at man sidste år lukkede Esbjerg Lufthavn .....", og sådan er der flere ting, der er gået i opfyldelse, måske en ligegyldig opgave, men alligevel en spændende ting i hverdagen.

Da jeg fyldte 50 år, og havde sat tal i kolonner i mere end 20 år, blev jeg lidt panikslagen ved tanken om pensionisttilværelsen i løbet af 10 år. Jeg kunne i realiteten ikke andet end forannævnte talcirkus, der var ikke så mange udfordringer mere. Det kommunale budget og regnskab var, med indførelsen af EDB, blevet en ret enkel opgave. Der er to sider i et kommunalt budget, en indtægt- og en udgiftsside, en ret forenklet beskrivelse, men ikke mindst takket være forvaltningschefer og visse politikere, blev opgaven markedsført som noget kun ganske få indviede kunne finde ud af. En kollega spurgte en gang, hvad mit budget vejede, hans vejede 3,3 kg og sådan et værk, er der i hvert fald ingen, der gider interessere sig for, og det var sikkert også meningen. Der skulle altså ske noget i de næste år før pensionisttilværelsen. Det kunne være særdeles spændende at forsøge en universitetsuddannelse, hvorfor vidste jeg ikke rigtig, men med en realeksamen fra 1951 havde jeg ikke de fornødne adgangsbetingelser, så jeg besluttede, at før jeg blev 60 år, ville jeg have en HF-eksamen med et gennemsnit, der gav adgang til et universitetsstudie. Muligheden var til stede på VUC, delvis via aftenundervisning og selvstudie, og det blev en meget spændende tid, men også ret intensiv, jeg var 52

på starttidspunktet, og der var 12-13 fag, der skulle gennemføres i de næste 8 år, og det lykkedes, ca. 3 uger efter, jeg var fyldt 60 år, fik jeg min "hue" og et gennemsnit, der kunne bruges. .

Nu havde jeg nået det tidspunkt, hvor jeg kunne gå på pension, det havde også været min hensigt gennem de sidste år, idet måden, man efterhånden ledede på, mindede mig om psykisk terror, og det var mig uendeligt meget imod. Men en ny regel, der indebar, at forvaltningschefer med en vis ancienitet kunne få en seniorstilling for en periode af 3 år, samme løn og pensionsvilkår som i aktiv stillingen, ændrede mine planer. Det skulle imidlertid vise sig at blive mit livs største fejltagelse, selvom jeg havde en kontrakt om jobbet, havde jeg ikke ret meget at lave. Et plaster på såret var, at jeg i i flg. nævnte kontrakt måtte deltage i enhver form for undervisning, jeg ønskede, og det behøvede ikke at være relateret til det kommunale. Min sidste arbejdsdag ved Varde kommune var den 11. april 1996.

I efteråret 1993 havde jeg taget kontakt til Jysk Åbent Universitet, der er en afdeling under Århus Universitet, adgangskrav og øvrige vilkår er stort set de samme som for "alm. studerende", men forelæsningerne foregår via week-end seminarier, og studieperioden er det dobbelte end for fuldtidsstuderende, vi går til eksamen på samme vilkår, men vi betaler et årligt studiegebyr på ca. 2.400 kr. Det er et begrænset antal fag, der udbydes ad denne vej. Første år tilmeldte jeg mig til et fag, der gik over 2 semestre, med overskriften "Humanøkologi" (mennesket og omgivelserne), meget spændende, men jeg var ikke nok økologisk funderet til, at det blev en succes, men den skrevne opgave blev godkendt, og jeg bestod.

I januar 1995 gik jeg i gang med faget "Idehistorie", der i løbet ca. 6 år skulle kunne give mig en Bacheloruddannelse, med mulighed for herefter i løbet af 2 år som fuldtidsstuderende at kunne fuldføre en kandidatuddannelse (cand. mag.). Indholdet i faget er udforskningen af ideernes og åndstrømningernes oprindelige, historiske udvikling og manifestation. Emnerne har været mangfoldige, bl.a. et værk af den italienske filosof Machiavelli skrevet i 1512 om magtens erhvervelse og bevarelse gav mig mange minder fra min kommunale fortid. Til første semester var der tilmeldt 94 elever, et antal, der hurtigt skrumpede ind. Den omstændighed, at man i en alder af 62 år påbegynder en akademisk uddannelse, kan synes lidt mærkeligt, men for

mig har det været et spørgsmål om nysgerrighed, jeg ville gerne vide, hvad der foregik på et universitet, og ved at benytte det åbne universitet optager jeg ikke en plads, der kunne have været besat af en ung studerende.

Jeg har i hvert fald lært, at de unge universitetsstuderende ikke kommer sovende til deres resultater, idet omfanget af pensummet er enormt.

Forannævnte Bacheloruddannelse består af en grunduddannelse med fire eksaminer, samt en suppleringsuddannelse, hvor man frit kan vælge mellem forskellige fag, og her valgte jeg "Civilisationskritik" med undertitlen "Det modernes gennembrud eller sammenbrud på vejen ind i det 20. århundrede".

Med en eksamen i juni måned har jeg fuldført hele Bacheloruddannelsen, om jeg fortsætter med den afsluttende kandidatuddannelse er ikke endelig besluttet endnu.

Studiet har givet mig rig anledning til brug af internettet, bl.a. til opsøgning af relevant litteratur, såvel på diverse biblioteker, som hos antikvarboghandlere, bl.a. har jeg hos en boghandler i en by syd for München købt en bog om nationalsocialismen. Denne udnyttelse har givet mig den erfaring, at dette medie vil blive et værdifuldt instrument i hverdagen, ikke mindst for pensionister.

De opnåede EDB-færdigheder indenfor regnskab nyder Vestjysk Rideklub nu godt af, idet jeg er ansat som forretningsfører og sekretær for bestyrelsen, med direkte ansvar overfor den valgte kasserer. Et job min kone har bestridt i 11 år. For FOF´s aftenskole administrerer jeg desforuden lærerlønningerne. Begge disse beskæftigelser er medvirkende til, at jeg holder mine erhvervede færdigheder indenfor såvel tekstbehandling som regneark vedlige.

Umiddelbart ser det ud som om, jeg har travlt, men der bliver også tid til motionssvømning, og iført konditøj løber jeg ofte en tur i Lunden eller cykler på landevejene rundt om Varde.

Gode oplevelser på vejen i Ho

Tekst, tegning og foto: Olaf Bak, Bramming

Kære læsere!

Ja, det er helt bevidst, at jeg indleder med denne formulering - skønt jeg ikke kender dig, og aldrig har mødt dig. Og dog, måske?

Måske har vi passeret hinanden i trafikken på vej til og fra Ho - den berømte fåremarkedsby.

Og her kommer så en slags forklaring på indledningen: Jeg vil gerne - via teksten her, forstå sig - have dig med på et lille trip til denne forblæste lille landsby, som i høj grad indgår i dette rids, der handler om gode oplevelser.

Når man et helt liv igennem har samlet på sådanne, bliver man tilbøjelig til - når alderen passer til sligt - at vende tilbage til dem.

Hvis du som jeg har passeret de 75, vil du vide, at man endog temmelig tit vender tilbage til disse stunder, og blandt mange er der særlig to, som jeg vil fortælle om.

Den første angår noget om bygningers harmoni.

Som indfødt midtjyde - i et landskab med overvejende digre landbrugsbygninger med høj rejsning og ditto mure - føltes det som en slående oplevelse for første gang at komme ud i det vestjyske område for her at opdage, at mange af ejendommene lå og ligesom skuttede sig lidt: klitgårdene.

Disse af vestjysk beskedenhed prægede bosteder, der tålmodigt lader blæsten hvisle hen over mønningen og bare blive stående i almindeligt dansk vejrlig. (Orkanen den 3. dec. 1999 lader vi ude af betragtning. Den var u-dansk.)

I almindeligt, dansk vejr ligger disse klitgårde og siger, mens de

dukker sig i blæsten: undskyld vi rager lidt op i landskabet. Og så farer almindelig, dansk blæst som regel hen over dem og lader dem blive liggende - med måske et lidt forpjusket taghjørne.

En af de første af disse velformede bygninger så jeg på vej gennem Ho i sidste halvdel af 1950-erne, tæt ved kirke og kro.

I denne type bygninger fornemmer jeg en overflod af harmoni, af fuldendt balance mellem proportionerne i murværk og tagkonstruktion. Højde, bredde, længde - og med stråtag på.

Det hele emmer af balance og fuldkommenhed.

Det skulle såmænd ikke undre mig, om diverse matematik-kyndige hoveder - som jeg på grund af manglende evner og kunnen på dette felt respektfuldt beundrer - ville kunne finde frem til, at selve det gyldne snit indgår i proportionerne.

Jerntallene på gavlen i Ho angiver 1870 som byggeår, hvilket vil sige, at det er 13 år, før man i Chicago gik i gang, i 1883, med at opføre den første egentlige og moderne skyskraber i vor tid.

Bygmestrene i Chicago havde givetvis byggetegninger at gå frem efter.

Mon håndværksmestrene i Ho havde nogle sådanne? Måske har murermestre, tømrermester og bygherre siddet ved køkkenbordet og her, ved hjælp af streger på et stykke papir, blevet enige om diverse mål. Resten har de kyndige folk nok haft det i fingrene - plus en god del erfaring. Dygtige, solide håndværkere var de. Deres værker står i hele århundreder.

Himmel-forbindelsen.

Min ankomst til verden fandt sted omtrent samtidig med etableringen af radioen, 1922.

De, der er vokset op i dette apparats begyndende vækstperiode, vil vide, at man - i hvert fald på landet og før det nye vidunder rigtig vandt indpas - fik de lange aftener til at gå på forskellig vis: var man sangglad, sang man måske, eller man læste for sig selv eller højt, eller havde alskens slags håndarbejde igang.

I mit hjem sang far og mor af og til om aftenen, og døren stod på klem ind til soveværelset, hvor jeg som optakt til søvnen lå og lyttede til deres sang. De sang såvel fædrelandssange som åndelige sange og af og til nogle af tidens viser og sange. Det kunne være "Lille sommer-

fugl" og "Sov Dukke-Lise" eller "Frøken, giv mig himlens nummer". Sidstnævnte bed jeg særligt mærke i. For hvad var nu det for noget?

Havde himlen et telefonnummer?

Utroligt!

Om jeg drømte om et himmelsk telefonnummer om natten, har jeg forlængst glemt.

Men så en skønne dag...

Og nu kommer vi til den anden gode oplevelse i Ho.

En februardag passerede jeg et skilt foran brugsen i Ho. Skiltet viste, at der her var adgang til en telefon - og pilen pegede min sandten opad!

Linjer fra den sang, der lød om aftenen derhjemme, genopstod i min den gang periodevis lidt flagrende fantasi, og jeg så for mit indre blik, via den opad-rettede pil, telefonlinien, gennem hvilken man fik himlens nummer. Intet mindre.

Jeg fik kørt et lille stykke, inden denne helt igennem specielle situation gik op for mig.

Altså lidt tilbage igen ad Hovej. Jeg snuppede et foto af dette dejlige motiv, og på vejen hjem dukkede de linjer op, der kom til at ledsage billedet på bagsiden af den avis, ved hvilken jeg havde mit udkomme.

Efter overskriften: "Pilen peger nemlig opad" fulgte disse linier:

Ved offentlig vej
i Ho har jeg gjort
et fund, som
formentlig
rummer

den sjældne ledning,
pr. hvilken man får
kontakt med
himlens
nummer.

På forsiden af et node-ark fra mit hjem fandt jeg billedet af den lille pige, der havde røret i hånden og beder om himlens nummer. Chas K. Harris skrev den lidt sørgmodige vise og og komponerede dens melodi. Arket er udgivet af Vilhelm Hansens Musikforlag, Kjøbenhavn, på et tidspunkt, som er i 1918 eller tidligere.

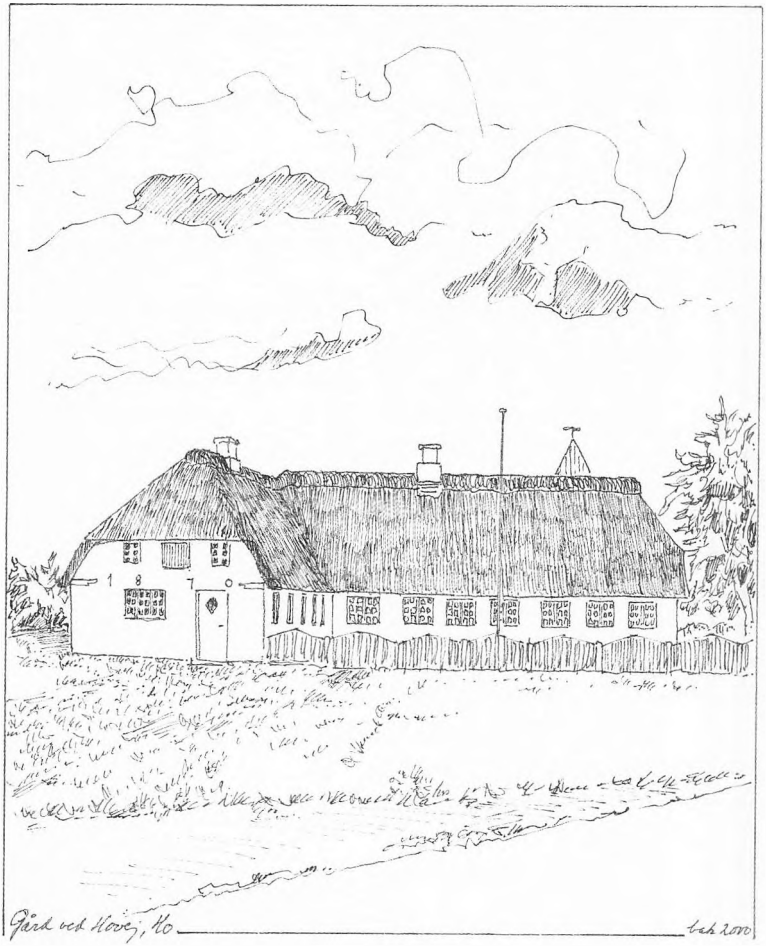

Med sine harmoniske bygningsdele har gården med jerntallene 1870 nu præget bybilledet i Ho i 130 år. Dens mennesker kunne gennem dens vinduer følge opsætningen af tagrytteren på Ho Kirke i 1879.

Vi som går køkkenvejen

Marie Lamps erindringer
ved Karen Magda Larsen, Varde

Mine forældre, Signe og Jeppe Jeppesen, havde i Ørding på Mors en gård på 35 tdr. land. Vi havde 4 heste, køer, får, høns, ænder og gæs.

Vi var 16 søskende, 8 piger og 8 drenge, hvoraf en lille pige, Elvine, døde 8 mdr. gammel. Farfar hørte med til familien, han havde en stue på den anden side af gangen og fik en god og kærlig pleje. Især husker jeg, at mor var så god mod ham. Han deltog i hele familiens liv og sørgede, da den lille pige døde. Han bad om at måtte se hende, og mor kom ind i stuen til ham og satte den lille kiste på hans dyne. Han var sengeliggende, men løftede hovedet så meget, at han kunne se den lille.

Vi havde et godt hjem, vi manglede aldrig noget, hverken føde eller noget som helst. På landbruget var vi selvforsynende med al slags mad, og mor var dygtig til at tilberede den. Da vi ikke solgte fjerkræ blev der mange dejlige måltider af høns, ænder og gæs.

De 2 får var et hvidt og et sort, som mor vaskede og klippede, og af ulden spandt hun garn, ligesom hun syede tøj og strikkede til hele flokken.

Jeg var den ældste af pigerne og måtte hjælpe med børnepasningen, syningen og strikningen. Aftenerne med mor ved spinderokken og mig med strikketøjet var hyggelige. Mor var altid glad. Tit sang hun som f.eks. "Ingen er så tryg i fare" og andre fra salmebogen.

Vores far var i menighedsrådet og i sognerådet. Ved siden af at han passede landbruget, kørte han varer for brugsforeningen. Det var han jo fri for om søndagen, og da kom fattigfolk, som der var mange af den gang, med deres spande og fik mælk, tit fik de også et hvidkålshoved eller andet med hjem. Folk vidste, at hos Jeppe kunne de få hjælp.

Trods travlhed ville far og mor altid gerne i kirke hver søndag.

Da far blev gammel, foreslog hans sønner, at han skulle have aldersrente, men det ville han ikke. Han sagde, at når han hele sit liv havde kunnet klare sig selv og havde skaffet føden til hele sin familie uden nogen sinde at have modtaget hjælp, så ville han også klare sig uden på sine gamle dage.

Jeg mindes, at han en aften lå på knæ ved mors sygeleje og bad for hende. Hun døde alligevel - det skal vi jo alle. Hun døde, 60 år gammel, af leukæmi.

Vi børn kom til børnegudstjeneste i kirken, men fornøjelser var der ikke tid til. Ja, vi kom somme tider til børnefødselsdag. Og så havde vi fest ved konfirmation, da kom bedsteforældre, onkler og tanter. Mor havde mange forberedelser, idet hun stegte og bagte. Ved bagning i den store ovn fyrede far op med lyng fra heden. Aftenen før havde han lagt dejen, som mor næste dag slog op til 9 franskbrød og satte dem i den varme ovn. Julekage bagtes i ovnen i komfuret.

Der var skolegang hver dag, men det var nu "til overs", fordi der var så meget arbejde hjemme, der skulle gøres, opvask, vask og sådan noget. - Gæssene lagde æg og rugede i laden og passede selv gæslingerne. Senere kom de hver morgen ned til den lille dam ude i marken. Gåsen blev tøjret ved bredden, og så passede de igen sig selv, til de blev hentet hjem om aftenen.

Vi boede dejligt. Vores gård lå på bakken over fjorden, så vi kunne se, når fiskekutterne kom ind til Nykøbing, eller når de på grund af storm måtte lægge sig i læ ved kysten.

Min første plads fik jeg på slottet Højriis hos kammerherre Steensen-Leth, som var enkemand, men han havde en husbestyrerinde, frøken Engel. Vi var 4 stuepiger. Jeg var 2. stuepige, vi havde det godt og havde hver sit værelse. Kammerherre Castenskjold og prinsesse Dagmar var ofte vore gæster, men Dagmar døde som ung, og så holdt Castenskjolds besøg op. Han var ellers så ligetil og gav gerne os stuepiger en rotur på voldgraven. Mine søskende besøgte mig enkelte gange. De havde jo andet at bestille, men vi var alle imponerede over slottet, som jeg endnu har et billede af. Alt gik fornemt til. Selv til daglig klædte herskabet om til middagen, og vi skulle være nette og akkurate, når vi vartede op.

Steensen-Leth var yderst venlig mod os. Han var en dygtig land-

mand, og i hans tid blev jorden forbedret og areal udvidet. Haven omdannedes, og flere nybygninger blev opført i hans tid.

Han var også god mod sine dyr, og da min far engang ville købe en hest af ham, tog han hen for at tale med min far og sikre sig, at hesten ville få det godt. Handlen gik i orden.

Min bror Jens tjente samtidig på avlsgården. Mens vi var på Højriis skete en tragisk ulykke, da en karl på ladegården i jalousi skød kokkepigen og derefter hængte sig.

Steensen-Leth vandt sig mange venner, hvoraf en kreds i 1912 rejste en statue af ham til hans 70-års fødselsdag.

Gennem generationer har der været driftige ejere, så alt blev forbedret. - Fra fjorden op til gården er der en prægtig allé af elletræer over 200 år gamle, og elmetræerne i haven siges at være over 500 år.

Hos læge Olivarius i Nykøbing Mors var jeg barnestuepige. De havde 2 børn på 5 år og 8 mdr. Det var en vældig flink familie. Når vi om søndagen gik tur, var det mig, der kørte barnevognen, og jeg var med inde på Strandpavillonen, hvor vi fik en genstand.

Derefter var jeg husholdningselev på Larsens Hotel med henblik på madlavning. Nu var jeg på sporet og kom som kokkepige til Erholm Slot hos Cederfeld de Simonsen, som var enkemand med 2 sønner. De er så flinke sådan nogle mennesker. Der var en dame mere i køkkenet, og her kunne vi slappe af på den måde, at vi ikke skulle servere, og hvor alt skulle være så perfekt.

Derefter var jeg kokkepige hos en civilingeniør i København, indtil jeg blev husjomfru på et pensionat, der ejedes af dansktalende englændere. Dengang gik mange og tiggede mad, men jeg fik besked på, at jeg ikke måtte give ved dørene. Jeg gjorde det alligevel en gang. Da en mand kom og bad om mad, sagde jeg som pålagt, at jeg ikke måtte give ved dørene. Lidt efter kunne jeg høre ham hulke udenfor. Jeg lukkede op og så manden sidde og græde, da han var så sulten, at han ikke kunne gå længere. Jeg smurte så en god madpakke til ham og sagde, at hvis han ikke blev mæt, måtte han komme igen.

Min næste plads var som smørrebrødsjomfru på Jernbanehotellet i Fredericia, og derfra kom jeg til Paladshotellet i Esbjerg og blev køkkenchef. Det blev jeg også på Damkjærs Hotel i Varde, og her traf jeg min senere mand, Hans Lamp, som var slagter, og som leverede os kød, og hans bror kom med købmandsvarer.

Vi blev forlovede, og indtil brylluppet var jeg så endelig på Kjærs Hotel i Nr. Nebel.

Jeg har slidt, men ind imellem kunne vi hygge os sammen i mine pladser. Mine forældre syntes ikke om, at vi gik til bal, og det har jeg holdt fast ved.

Vores bryllup stod hjemme hos mine forældre. Det var ikke noget stort bryllup, men vore søskende var da med. Da vi havde været gift i 5 år fik vi Søren. Det var i 1928.

Først boede vi i Nørregade, men så flyttede vi om på Nørrevold over for Vognmand Christensen. I 8 år var vi bestyrere af Lundpavillonen. Der blev holdt mange fester, ja folk fra Esbjerg kom ud til os. Jeg lavede jo maden. Derefter gik jeg ud at koge i 20 år, meget af tiden for 1 kr. i timen. Min svigermor passede Søren, da han var lille.

Søren var mit et og alt. Han blev udlært hos købmand Ulsøe og sælger nu olie for et svensk firma. Han har en sød kone og 2 dejlige børn. De bor ved Århus og har jo krav på deres eget liv. Søren ringer tit til mig og kommer og besøger mig. Så bliver det en festdag her på Svaneparken, hvor jeg nu sidder, efter at jeg ikke kan klare mig i vores gamle lejlighed på Vesterport 10. Min mand er jo død for mange år siden. (1966)

Jeg har det godt her, alle er flinke, mange endda ualmindelig flinke. Især er jeg glad for chefen og Mølgaard og Arp. Vi får vores gode pasning og renlighed, god mad og varme. Vi har det godt her.

Jeg har ingen smerter som mine gode veninder her, frk. Clausen og fru Ejlertsen. De to er jeg glad for, de kommer hen til mig hver eftermiddag, og vi hygger os sammen. Jeg er nu snart 86 år, og jeg beder hver dag Gud, om han vil tage mig. - Jeg holder så meget af salmen nr. 520 "Vær du mig nær".

Min bror Jens, der var landmand, døde som ung, ellers er det gået os godt allesammen. I mange år mødtes vi hjemme på vore fridage. En søster blev gift med en fiskeeksportør ved Glyngøre. En anden blev gift med en stor gårdmand i nærheden, en bror blev tømrer, en anden blev smed.

Fru Larsen, Elmealle 1, har skrevet det ned, som jeg har fortalt.

Marie Lamp.

Heste spiser man da

Smeden i Guldager

Af redaktør Lone Wiil, Hjerting

Christian Jacobsen lukkede sin forretning i 1991. Siden har han indrette værksted som museum, hvor smedien er det primære, men hvor også sjove gamle ting fra landbrug og husholdning har fundet plads på hylderne.

Selv om det er seks år siden værkstedet lukkede, er der bestemt ikke noget støvet over det. Tværtimod. Alt er rent og ligger i en sirlig orden. Christian Jacobsen har bevaret det gamle smedeværksted fra 1913 med den gamle esse og den skinnede ambolt. Der har han leget som dreng og senere arbejdet som lærling og svend. Overalt står, hænger og ligger der gamle maskiner, værktøj, redskaber og spøjse effekter, - alt det, som hører den forgangne tid til. Christian samler, og han får til stadighed suppleret sin samling op med spændende ting, og man føler sig som medvirkende i et Piet van Deur program, når han spørger: - Hvad tror du, det er? Det kunne være et præstejern til at pibe præstekraver med, en bønneskærer med håndsving, en spareheks, en kyllingmor eller et spyd til at stikke ind i en trommesyg komave, så gassen kunne gå af ballonen. En gammel meget slidt blikæske til skrå, hensætter Christian til barndommen, og han husker, hvordan faderen kunne spise fire pakker skrå på en hård arbejdsdag.

Mors roser havde aldrig lus, for far spyttede det brugte skrå ud i hendes rosenbed, fortæller Christian.

Værksted købt for 1.000 kr.

Faderen, Lambert Sørensen Jacobsen, var barnefødt i Hjerting og blev

udlært smed hos smedemester Christian Johansen på Gl. Guldagervej (Peters Auto). I 1915 blev han ansat som svend hos den gamle smed på hjørnet i Guldager, som til nabo havde den "nye smed", der havde bygget sit værksted i 1913. Men det gik skidt for den nye, og i 1921 måtte han lukke. Lambert Jacobsen hørte, at der var auktion, og gik derhen for bare at kigge på. Men der kom ingen andre. Kun sagføreren og hans skriver var tilstede. Han kiggede lidt på den unge svend og sagde: - Du ligner en smed. Vil du ikke byde?. Lambert Jacobsen undslog sig, men blev igen opfordret. - Ja, man kan jo altid byde 1.000 kr., sagde han så. Sagføreren slog omgående til. Og der stod han så. En ung svend på 24 år med egen smedie. Ganske vist et fallitbo. Men han fik hurtigt rettet op på det.

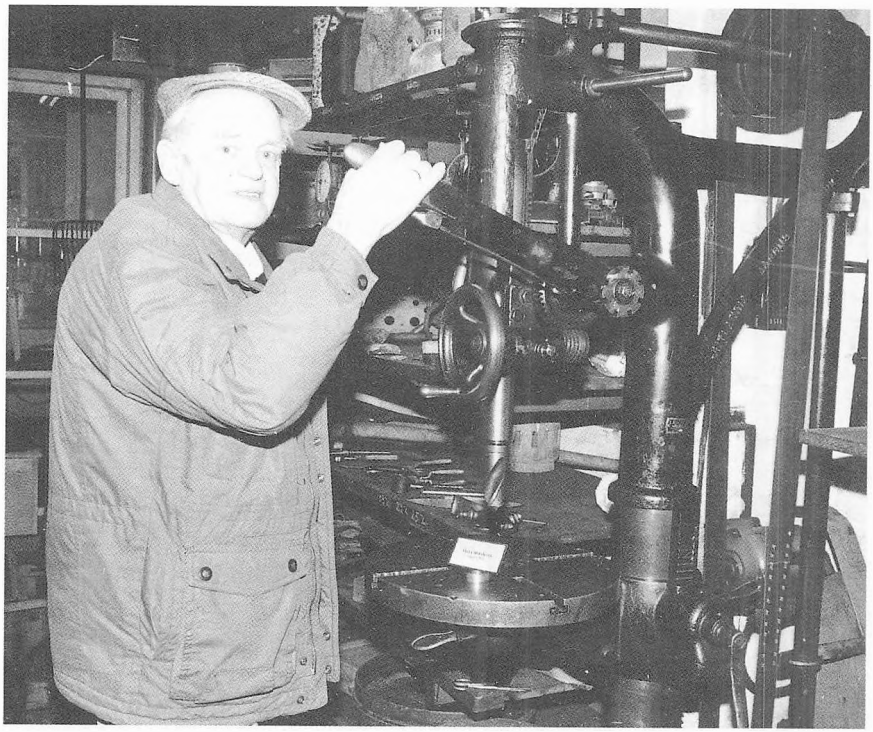

Christian Jacobsen ved den gamle boremaskine, som både han og hans far har arbejdet ved.

Heste spiser man da.

Folk kom til smeden for bl.a. at få skoet heste, men ligesom Christian, var hans far ikke begejstret for de store tunge dyr. Heste er noget, man skal bruge til at lave bøffer af, sagde min far altid, og hvis jeg skulle have levet af at sko heste, var jeg holdt op som smed, siger Christian, som skoede de sidste heste i slutningen af 50'erne. Men en veldresseret hest husker han fra sin barndom. Den gik altid selv hjem til Sønderrisgård efter, at den var skoet. Den skulle bare følges ud på vejen, vendes i den rigtige retning og have et klap bagi.

Gang i landbruget

Hver smed havde sit område, og kom der en fra et andet sogn og skulle have lavet noget, blev der ringet til sognets smed for at høre, hvorfor han nu kom her, fortæller Christian. Det kunne være en dårlig betaler, og så blev der ikke lavet noget smedearbejde for ham. Det blev bestemt, at Christian kom i lære hos faderen, selv om han gerne ville være bilmekaniker. Og der var ingen frynsegoder, fordi jeg var søn. Jeg fik 10 kroner hver fjortende dag og kost og logi. I 1957 overtog Christian smedeværkstedet, og så begyndte det at gå stærkt. Der var gang i landbruget, og vi begyndte at tage de store landbrugsmaskiner ind, så det krævede mere plads, fortæller Christian, som har bygget ud i tre omgange, i 1959, i 1964 og i 1976. Landbrugsmaskinerne forsvandt igen lige så stille efterhånden som kommunen købte jorden op til byggegrunde, fortæller Christian. Men så var der andet. Der blev fremstillet rigtig mange af de store tæppestativer til tæppeforretninger – også til Norge og Sverige, og så lavede de beslag til kølevogne. I 1976 havde Christian 14 folk ansat. De sidste 15 år havde vi også fabrikationer og opsætning af VVS. Der var fast 1-2 biler, der kørte til VVS og oliefyr, fortæller Christian.

Sygdom lukkede værkstedet

Christian blev alvorligt syg i 1990, og forretningen blev averteret til salg. Heldigvis var der ingen købere, for Christian kom sig. Men værksted forblev lukket. Ægteparret Helga og Christian har tre børn, hvoraf den ene oprindelig er uddannet smed, men han havde ikke

lyst til at overtage firmaet. Selv om Christian ikke fik lov at gå i lære som bilmekaniker, synes han det har været godt at være smed. Det har været et vekslende arbejde og mange forskellige mennesker at snakke med, siger Christian.

Guldager Lokalarkiv

Christian er god til at snakke. Han fortæller levende om værkstedet, om sit liv, og om lokalarkivet, som han sammen med Guldager Borgerforening har fået indrettet i sit gamle kontor. Også lokalarkivet er et besøg værd. Blandt klenodierne er en lille hellig bog fra 1852 med 365 skriftsteder, et til hver dag, og en gammel regnskabsbog fra 1888 med daværende sognefogeds private regnskab. Man kan bruge mange timer med bare at læse i den. Christian bruger meget tid på at samle de gamle ting ind, før de helt forsvinder. Alt sammen kan ses, hvis man besøger smeden i Guldager, Christian Jacobsen, og han fortæller gerne om gamle dage.

Indholdsfortegnelse:

Varde Miniby 9
Preben Palle, Varde

Tårnets øje 15
Hans Tyrrestrup, Thorstrup

En skriverkarls bekendelser 19
Redaktør Flemming Vestergaard, Varde

Det stråtækte hus i Minibyen 35
Jørgen Thomsen, Varde

Tingene var mere enkle 40
Maren Haulrig Lorentzen, Vinding

Livet mellem Bjerremose og Paradiset 45
Borgmester Kaj Nielsen, Varde

Humor og arbejdsglæde 53
Speciallæge Margot Bøving, Varde

Et lærerpar fra den vestjydske skoleordning 1916 75
Karen Christensen, Varde, tidligere Frisvad Møllegård

Mit andet liv som amatørmusiker 81
Leif Hansen, Varde

En Varde-drengs spændende liv 95
Fortalt af hans barnebarn, Anne Sofie Mørk Puggaard (13 år).
Efterskrift ved Jens Østergaard, Varde

Fodboldstøvler for 12 kyllinger 105
Hans Sigfred Knudsen, Billum

Vestjyde på godt og ondt 109
Bodil Sørensen, Varde

Røverkjælder 112
Poul Vestergaard, Varde

Drømmen om Amerika 119
Holger Pedersen, Nørre Nebel

Min tid som kommunal ansat og tilværelsen derefter 129
Bent Juhler, Varde

Gode oplevelser på vejen i Ho 139
Tekst, tegning og foto: Olaf Bak, Bramming

Vi som går køkkenvejen 143
Marie Lamps erindringer ved Karen Magda Larsen, Varde

Heste spiser man da 147
Redaktør Lone Wiil, Hjerting

